

Bankers kredittgivningsprosess i praksis

En studie om hvordan bankers målemodeller blir påvirket av nøkkeltall, regnskapsprinsipp, regnskapsmanipulering og bærekraft.

LISE BERNTZEN BORE OG ERIK AUGUST SKAUGEN

VEILEDER

Terje Heskestad

Universitetet i Agder, 2020

Handelshøyskolen ved UiA

Master

Forord

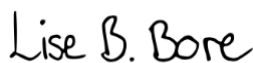
Denne studien er skrevet som det avsluttende leddet av vår mastergrad innenfor regnskap og revisjon (MRR) ved Handelshøyskolen ved Universitetet i Agder. Vårt fordypningsområde har vært økonomisk styring, noe studien representerer. Oppgaven utgjør 30 studiepoeng.

Studien tar for seg bankers bruk av scoremodeller, og bankansattes videre vurdering i forhold til innvilgelse av kreditt til bedrifter. Det blir spesielt fokusert på nøkkeltallene som inngår i modellene, om de bankansatte tar hensyn til ulike regnskapsprinsipp, hvilket ansvar banken tar i forhold til regnskapsmanipulasjon og hvordan bærekraft påvirker kredittgivning. Gjennom studieforløpet har vi tilegnet oss en del kunnskap i forhold til det teoretiske grunnlaget i utredningen.

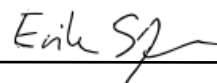
Vi har lært mye av denne prosessen, og selv om det har vært spennende, har det også vært utfordrende til tider. Arbeidet med studien har gjort at vi har tilegnet oss enda mer kunnskap. Det har vært interessant å se hvordan resultatene både har overrasket oss, samt at mye også har vært bekreftende i forhold til forventningene vi hadde.

Vi ønsker å takke vår veileder Terje Heskestad, dosent ved institutt for økonomi, for gode, konstruktive innspill, oppklaringer av spørsmål underveis i arbeidet og god veiledning. Videre vil vi takke alle intervjuobjektene som har delt sin kunnskap og erfaring med oss.

Kristiansand, mai 2020

Lise Berntzen Bore

Erik August Skaugen

Sammendrag

Denne studien undersøker hvordan bankers kredittgivningsprosess utføres i praksis i forhold til hvordan banker bruker nøkkeltall, hvordan regnskapsmanipulering vurderes, hvordan bærekraft blir vurdert og hvordan bankene håndterer forskjellige regnskapsprinsipper. Problemstillingen vår er følgende: *Hvordan bruker banker sine kredittscoremodeller for kredittgivning?*

Studien har et eksplorativt design der vi ønsker å belyse hva banker gjør, og ikke gjør, ved vurdering av nye og eksisterende kunder. Det er blitt gjennomført semistrukturerte intervjuer med kredittsjefer, rådgivere og ledere for bedriftsavdelinger fra banker hvor utvalget er begrenset til Sørlandet.

Våre funn viser at banker stoler på deres kredittvurderingsmodeller og gjør lite for å skille mellom regnskap som er utformet etter forskjellige standarder. Bankenes kredittscoremodell er blitt en automatisert prosess, men kan påvirkes i stor grad da bankene ikke skiller mellom de forskjellige standardene eller estimerer innenfor standardene. For å omgå forskjeller som kan oppstå ved bruk av forskjellige estimerer blir sikkerheten som stilles for et lån, som ofte er eiendom, gjerne prissatt av banken uavhengig av hva selskapets balanse sier. Vi finner videre at bankene ser ut til å stole på regnskapsfører og revisor, og at de sjeldent avdekker regnskapsmanipulasjon. Analysen viser videre at vurdering av bærekraft i kredittgivning fortsatt har lang vei å gå, og er ikke særlig godt implementert i noen av bankene.

Vår studie bidrar til litteraturen ved å belyse bankers kredittvurdering gjennom å se på deres bruk av nøkkeltall og hvordan disse kan påvirkes av hvilken regnskapsstandard som ligger til grunn for regnskapet. Det blir også sett på om banker avdekker regnskapsmanipulasjon gjennom bruk av nøkkeltall og hvordan regnskapsstrekking påvirker vurdering av kunder. Studien belyser i tillegg hvordan banker bruker bærekraft som et kriterie i sin vurdering av kunder.

Innholdsfortegnelse

Forord	ii
Sammendrag	iii
Figuroversikt	vi
Tabelloversikt	vi
1 Aktualisering	1
1.1 Bakgrunn og avgrensning	1
1.2 Problemstilling	3
1.3 Oppbygging og struktur	4
2 Regnskapsstandarder i Norge	6
2.1 Norsk regnskapslov	7
2.1.1 Grunnleggende regnskapsprinsipper	7
2.2 IFRS	9
2.3 Regnskapsfleksibilitet	13
2.3.1 Digitalisering	15
2.3.2 Regnskapsmanipulasjon	17
2.4 Oppsummering	20
3 Nøkkeltall	21
3.1 Porters fem konkurransekrefter	21
3.2 Skille mellom drift og finansiering i balansen	22
3.3 Tradisjonelle nøkkeltall	24
3.3.1 Lønnsomhet	24
3.3.2 Soliditet	25
3.3.3 Likviditet	29
3.3.4 Netto rentebærende gjeld over EBITDA	31
3.4 Nøkkeltall i regnskapsanalyse	31
3.5 Kritikk av de tradisjonelle nøkkeltallene	33
3.6 Oppsummering	35
4 Bankenes målemodeller	36
4.1 Banker i Norge	36
4.3 Standardbank og IRB-bank	37
4.3.1 SEBRA-modellen	39
4.3 Bankenes ansvar i forhold til bærekraft	41
4.4 Oppsummering	42
5 Metode	43
5.1 Utforming av undersøkelsen	43
5.2 Datainnsamling	45
5.2.1 Utvalgsstørrelse	45
5.2.2 Intervjuforberedelser	46

5.2.3 Intervjuguide og gjennomføring av intervjuene	47
5.2.4 Etter intervjuene	48
5.3 Undersøkelsens kvalitet	49
5.3.1 Validitet.....	49
5.3.2 Reliabilitet	51
5.4 Oppsummering	52
6 Presentasjon av funn	53
6.1 Hvordan blir nøkkeltall brukt ved kredittgivning?	53
6.2 Hvordan vurderer banker forskjellige regnskapsstandarder?	60
6.3 Avdekker banker regnskapsmanipulasjon?	63
6.4 Hvordan blir bærekraft vurdert ved kredittgivning?	66
6.5 Bankens kundevurdering	72
6.6 Oppsummering av nøkkelfunn.....	75
7 Analyse av funn.....	77
7.1 Hvordan bruker banker nøkkeltall i sine modeller?	77
7.2 Hvordan vurderer banker forskjellige regnskapsstandarder?	82
7.3 Avdekker banker regnskapsmanipulasjon?	87
7.4 Hvordan blir bærekraft vurdert ved kredittgivning?	91
7.5 Oppsummering av analyse.....	94
8 Avslutning	95
8.1 Konklusjon	95
8.2 Studiens begrensninger	97
8.3 Videre forskning.....	98
Litteraturliste.....	99
Vedlegg 1: Intervjugal	106
Vedlegg 2: Samtykkeskjema.....	109
Vedlegg 3: Refleksjonsnotat 1	112
Vedlegg 4: Refleksjonsnotat 2	115

Figuroversikt

Figur 1: Den hierarkiske inndelingen av det konseptuelle rammeverket s. 15

Figur 2: Virkelig verdi hierarki s. 16

Figur 3: Risikoklassifisering s. 21

Figur 4: “The Fraud Triangle” s. 23

Figur 5: Porters fem konkurransekrefter s. 26

Figur 6: Skille eiendeler og gjeld knyttet til drift og finansiering i balansen s. 28

Tabelloversikt

Tabell 1: Variabler som inngår i Norges Banks SEBRA-basis og SEBRA-utvidet s. 44

Tabell 2: Utvalget i studien s. 5

1 Aktualisering

Denne studien tar for seg hvordan bankers kredittgivningsprosess utføres i praksis. Dette kapittelet presenterer bakgrunn for valg av tema og studiens avgrensning. Videre presenteres problemstilling og tilhørende forskningsspørsmål. Avslutningsvis i kapittelet presenteres oppgavens struktur.

1.1 Bakgrunn og avgrensning

Bankers kredittvurdering av bedrifter er et tema det diskuteres om i fagmiljøet. Diskusjonen i studien retter seg blant annet mot om modellene banker bruker tar for seg rettvise nøkkeltall i forhold til ulike regnskapsstandarder. Vi ønsker også å undersøke hvordan bankene stiller seg i forhold til avdekking av regnskapsmanipulering, samt om bærekraft hensyn tas ved kredittvurdering.

Tidligere studier utført av Aae, Hansen, Pelja, Stemland og Kinserdal (2018) har testet andre forholdstall enn de tradisjonelle. Resultatene viser at utviklingen av regnskap, samt endringer i de internasjonale regnskapsstandardene (IFRS) gjør at det finnes andre nøkkeltall som gir bedre konkursprediksjon. Det er dermed satt spørsmålstegn ved om de tradisjonelle nøkkeltallene virkelig er relevante (Aae et al., 2018).

Forskning viser at vurdering av virkelig verdi ofte er dårlig beregnet i forhold til prediksjonsfeilen en ser i ettertid (Kinserdal, 2015). Kinserdal (2015) viser dermed til om det i det hele tatt er relevant å benytte det i regnskapet. Kinserdal (2015) viser også til "Svarte Svaner"-teori, i forhold til at det er vanskelig å bruke ikke-finansiell informasjon i bankers modeller.

Videre er det utført en rekke studier i forhold til praksis i banker, særlig med fokus på digitalisering (Drasch, Schweizer & Urbach, 2018; Hafthun & Ulfsnes, 2019). Fleksibilitet i regnskapslovgivningen åpner for regnskapsstrekking, og bankene er pålagt å bidra til å avdekke økonomisk kriminalitet i henhold til hvitvaskingsloven. Tidligere studier har kommet frem til at digitalisering ikke påvirker vurdering av kunden, annet enn at det effektiviserer og

automatiserer rutinepregede oppgaver (Drasch et al., 2018). Bankene har ifølge Drasch et al. (2018) ikke klart å være raske nok med å være tilstrekkelige innovative. Kleveland og Kittelsens (2019) studie viser også til at bankene har digitalisert noe av långivningsprosessen, men at mye må utbedres hvis digitalisering skal kunne ta over oppgavene som i dag kun kan forstås av mennesker.

Risiko for å bli utnyttet til hvitvasking er stor blant banker (Finanstilsynet, 2019), og senest i 2019 ble Swedbank og Danske Bank anklaget for mistenkelige transaksjoner etter granskning (NTB, 2020). Dette er interessant i forhold til at studier har vist at rapportering av mistenkelig transaksjoner er opplevd som ressurskrevende blant banker (Hafthun & Ulfnes, 2019).

Bærekraft er et tema som stadig blir viktigere, og bankene har en unik posisjon i forhold til hvem de ønsker å finansiere. Tidligere studier viser til at bærekraft er lønnsomt fordi interessenter ønsker bærekraftige bedrifter (Eccles, Ioannou & Serafeim, 2014). I Ramfjord og Grutle (2019) sin studie finner de at integrering av samfunnsansvar og bærekraft i bankenes kredittgivningsprosess ikke er helt i mål, men at banker står klare til å bedre dette, og at de ikke kan vente på tilrettelegging fra myndighetene.

På bakgrunn av tidligere forskning ønsker vi videre å se hvordan banker bruker nøkkeltall i sin kredittvurdering. Vi ønsker med det å se hvordan digitalisering, automatisering og bærekraft påvirker bankenes kundevurdering. Videre forsøker studien å belyse om kredittscoremodellene til bankene fanger opp forskjeller i regnskapsstandardene og om økt digitalisering har ført til bedre konkursprediksjon. Dersom bærekraft viser seg å være viktig for bankene ønsker vi å se hvordan dette påvirker kredittgivningen til deres kunder.

Våre forventninger til blant annet digitalisering er at det kan føre til økt effektivisering for bankers arbeid, men at det også kan oppstå problemer rundt forskjellige regnskapsstandarder. Vi har også en forventning om at bærekraft er noe som enda er i en tidlig implementeringsfase, men at det er en prosess som banker har igangsatt. Vi har også en formening om at bankenes modeller ikke klarer å ta for seg all ikke-finansiell informasjon, da vi tror det vil være nødvendig med bedre datasystemer eller kunstig intelligens for å bearbeide slik informasjon.

Vi ønsker videre å gjøre en kvalitativ analyse av bankers utlånspraksis og har dermed brukt bankansatte som informanter i studien. For å avgrense studien har vi holdt oss til informanter

på Sørlandet. Ettersom vi fikk god respons fra samtlige, hadde vi ikke behov for å utvide området. Grunnet studiens omfang og tiden vi har til rådighet har vi kun intervjuet bankansatte. Det hadde også vært interessant og intervjuet revisorer for å få deres syn, samt få mer innblikk i kredittscoremodellene via forskerne bak dem. På grunn av denne avgrensningen fokuserer studien hovedsakelig på bruken av kredittscoremodellene, og den samlede kredittvurderingen av bedrifter.

1.2 Problemstilling

Vi ønsker i denne studien å se nærmere på hvordan bankenes kredittscoremodeller blir brukt av forskjellige bedriftsrådgivere og kredittsjefer. I forhold til kritikken rundt tradisjonelle nøkkeltall ønsker vi å undersøke hvordan bankansatte forholder seg til nøkkeltallene som både ligger i deres kredittscoremodeller, men som også blir brukt som lånebetingelser, såkalte covenants. Det har som nevnt vært gjort en rekke studier rundt praksis i banker, og særlig de siste årene finner vi mye om digitalisering. Når det gjelder bankens bruk av kredittscoremodeller i forhold til bedriftskunder, samt om nøkkeltallene som inngår er utdaterte, ser det ut at det er gjort noe færre studie rundt.

Formålet med studien er derfor å finne ut hvordan bankene bruker sine kredittscoremodeller i praksis, og deres atferdsmessige forhold rundt kredittvurdering. Vi ønsker videre å finne ut hvordan bankene bruker nøkkeltall, om bankene er bevisste på kundens regnskapsprinsipp, om nøkkeltallene er hjelpelige med å oppdage regnskapsmanipulering og hvordan bærekraft blir vurdert ved kredittgivning. Problemstillingen er følgende:

Hvordan bruker banker sine kredittscoremodeller for kredittgivning?

For å besvare problemstillingen så utfyllende som mulig, har vi derfor formulert disse forskningsspørsmålene:

1. Hvordan bruker banker nøkkeltall ved kredittgivning?
2. Hvordan vurderer banker forskjellige regnskapsstandarder?
3. Avdekker banker regnskapsmanipulasjon?
4. Hvordan blir bærekraft vurdert ved kredittgivning?

Med det første forskningsspørsmålet ønsker vi å besvare hvordan bankene bruker nøkkeltall i sin kundevurdering. Videre ønsker vi å undersøke om bankene tar hensyn til at forskjellige kunder har forskjellige regnskapsstandarder, som videre kan gi store variasjoner i deres kredittscoremodeller. Regnskapsmanipulasjon er forsket en del på i tidligere studier, og det er et område som alltid vil være aktuell så lenge det gjøres opportunistisk rapportering (Stenheim & Blakstad, 2012). Revisor har her et ansvar, men det har også banker. Vi ønsker med det å undersøke dette nærmere. Det siste forskningsspørsmålet er aktuelt fordi bærekraft stadig spiller en viktigere rolle i dagens samfunn.

1.3 Oppbygging og struktur

Utredningen består av seks kapitler. Siden problemstillingen dreier seg om bankenes kredittscoremodeller, der vi ønsker å undersøke bankenes forhold til regnskapsprinsipper, avdekking av regnskapsmanipulering og hensynet til bærekraft, anses det som hensiktsmessig å redegjøre for det teoretiske grunnlaget i studien som knytter seg til dette.

I kapittel 2 gis det dermed en innføring om regnskapsstandarder i Norge, hvor norsk regnskapsstandard og IFRS blir presentert. Videre i kapitlet presenteres regnskapsfleksibilitet, digitalisering og regnskapsmanipulasjon, og tilhørende konsekvenser.

Kapittel 3 tar utgangspunkt i nøkkeltall, der vi først presenterer viktigheten av forståelse av markedet gjennom Porters fem konkurransekrefter. Videre presenteres viktigheten av å skille mellom drift og finansiering i balansen. Deretter presenteres de tradisjonelle nøkkeltallene innenfor lønnsomhet, soliditet og likviditet, før det videre gjøres rede for hvordan nøkkeltall er blitt brukt i regnskapsanalyse siden 60-tallet. Kapitlet avsluttes med en presentasjon av kritikken mot de tradisjonelle nøkkeltallene.

Utredningens kapittel 4 tar for seg bankenes målemodeller, der forretningsbanker og sparebanker og deres bruk av covenants først blir introdusert. Videre gjøres det rede for IRB-modeller, og hva som skal til for å kunne være en IRB-bank. Avslutningsvis presenteres bærekraft som et viktig element i fremtidig bankdrift.

I kapittel 5 forklares studiens metode, med en gjennomgang av hvordan undersøkelsen er utført. Videre gjør vi rede for datainnsamling i forhold til utvalgsstørrelse, forberedelser før intervju, intervjuguide og gjennomføring av intervju. Kapitlet avsluttes med en presentasjon av etterarbeid, før det gjøres rede for kvaliteten gjennom en presentasjon av validitet og reliabilitet.

Funnene i forbindelse med intervjuene blir presentert i kapittel 6. Kapitlet starter med funnene i forhold til hvordan bankene bruker nøkkeltall i sine modeller ved kredittgivning. Videre presenteres funnene for hvordan banker vurderer forskjellige regnskapsstandarder, før funnene i forbindelse med regnskapsmanipulasjon blir presentert. Kapitlet viser videre funnene i forhold til hvordan bærekraft blir vurdert ved kredittgivning. Avslutningsvis presenteres øvrige funn av bankenes kredittvurderingsprosess. Det er dette som danner grunnlaget for analysen i studien.

I kapittel 7 blir funnene i forhold til forskningsspørsmålene og problemstilling analysert. Utreddingens siste kapittel presenterer konklusjon. Her gis det også forslag til videre forskning. Dette er basert på svakheter ved vår undersøkelse, samt funn vi ikke har hatt mulighet til å utdype selv.

2 Regnskapsstandarder i Norge

Formålet med dette kapitlet er å belyse regnskapsstandarder i Norge. Først introduseres norsk regnskapsstandard, som baserer seg på norsk regnskapslov og akseptert regnskapspraksis. Videre presenteres IFRS som er en internasjonal regnskapsstandard, utviklet av International Accounting Standards Board (IASB). Avslutningsvis redegjøres det for regnskapsfleksibilitet i forhold til digitalisering og regnskapsmanipulasjon, og følgende konsekvenser.

Regnskapet brukes av mange og har forskjellige formål avhengig av hvem som bruker det. Eierne av et selskap investerer kapital i selskapet i den forventning at de vil få tilbake mer enn bare investeringen sin i fremtiden. Dette vil normalt skje dersom selskapet leverer sterke resultater. Det er derfor viktig for eierne at ledelsen handler i eiernes interesser og ikke etter sine egne interesser. Det er flere metoder for å få ledelsens og eiernes interesser til å sammenfalle og regnskapets formål vil i denne situasjonen være å kontrollere at ledelsen etterlever deres forpliktelser. Dette kalles for kontrollformålet med regnskapet (Kvifte, Tofteland & Bernhoft, 2014).

Andre brukere av regnskapet er avhengige av informasjonen til å fatte beslutninger. Dette kan være potensielle investorer, banker eller potensielle arbeidstakere. Det er viktig for disse gruppene at informasjonen i regnskapet gir best mulig prediksjonsverdi slik at de kan ta best mulig avgjørelser. Dette kalles beslutningsformålet med regnskapet (Kvifte et al., 2014).

Den norske regnskapsloven er rammeverket for regnskapsrapportering i Norge. Med et rammeverk menes at regnskapsloven setter ut et grunnleggende sett med prinsipper som det bygges videre på av standardsetteren. I Norge er det Norsk Regnskapsstiftelse (heretter NRS) som utarbeider standarden. NRS er et privat selskap som utvikler standarder ut ifra hva som er vanlig praksis så lenge denne praksisen faller innenfor rammene til grunnleggende regnskapspraksis. Denne praksisen er resultatorientert, hovedformålet blir derfor å få frem en meningsfylt resultatmåling. For situasjoner der loven eller standarden ikke er utfyllende nok skal regnskapsfører utøve god regnskapsskikk (heretter GRS). Ved å bruke GRS skal regnskapsfører utføre sitt arbeid i samsvar og etter de intensjoner som regnskapsloven og de grunnleggende regnskapsprinsippene (heretter GRP) har.

Norsk regnskapsstandard åpner også for muligheten for rapportering etter IFRS. Denne valgfriheten mellom regnskapsstandarder gjelder for alle utenom børsnoterte selskaper. Slike selskaper skal utforme sitt konsernregnskap etter IFRS.

Selskap som er regnskapspliktige etter Regnskapsloven § 1-2 er pålagt å ha revisor dersom de har en driftsinntekt på over fem millioner kroner. Revisor skal da undersøke om regnskapet tilfredsstillende oppfyller kravene fra lover og forskrifter, samt internasjonale standarder. Videre skal revisor utarbeide en revisjonsberetning. Revisor arbeider med vesentlighetsgrenser som baseres på profesjonelt skjønn (ISA 320, pkt. 4). Det betyr at de identifiserer og vurderer risikoen for vesentlig feilinformasjon. Vesentlig feilinformasjon kan defineres som informasjon, dersom kjent av brukerne av årsregnskapet, ville ført til at de endret sine økonomiske disposisjoner (Eilifsen, Messier, Glover & Prawitt, 2014). Mindre selskaper kan velge å ikke bli revidert, og det er knyttet større usikkerhet til regnskap som ikke er reviderte, (Finansdepartementet, 2010)

2.1 Norsk regnskapslov

Den norske regnskapsloven er utarbeidet etter en utredning gjort av et regnskapsutvalg på vegne av regjeringen. Regnskapsutvalget ble oppnevnt den 16. mars 1990 og kom med sin endelige utredning den 27. oktober 1995 (Finans- og tolldepartementet, 1995). Utredningen hadde fokus på regnskapsføring, noe som førte til at regnskapsloven av 1998 ikke har et like omfattende rammeverk som IFRS. Den norske regnskapsloven tar utgangspunkt i hvordan regnskapsfører skal utarbeide et årsregnskap. Utvalget kom også frem til prinsippene som i dag utgjør de grunnleggende regnskapsprinsippene.

2.1.1 Grunnleggende regnskapsprinsipper

I Norge er det ti grunnleggende regnskapsprinsipper som regnskapsførere skal utarbeide regnskapet etter. Disse prinsippene finner vi i kapittel 4 av den norske regnskapsloven. Prinsippene skal fungere som retningslinjer for hvordan en regnskapsfører skal løse problemer som oppstår under utarbeidelsen av regnskapet.

Transaksjonsprinsippet gjelder verdsettelsen av en transaksjon. Prinsippet sier at transaksjonen skal verdsettes i det øyeblikket inntekten er opptjent. *Opptjeningsprinsippet* definerer når en inntekt er opptjent. En inntekt skal resultatføres når varen eller tjenesten er levert. Noe anses som levert når både kontroll og risiko er overført fra selger til kjøper.

Sammenstillingsprinsippet sier at en utgift skal føres i samme periode som tilsvarende inntekt. Det vil si at kostnadene ved en vare skal føres i samme periode som inntektene knyttet til denne varen.

Forsiktighetsprinsippet fører til at urealisert tap skal resultatføres, dette for å kunne gi et bedre bilde av organisasjonens situasjon dersom en vet at for eksempel en fordring ikke vil bli betalt. Det samme prinsippet gjør seg gjeldende i verdsettelse etter norsk regnskapsstandard da en her bruker laveste verdis prinsipp.

Sikringsprinsippet omhandler også tidfesting. Prinsippet sier at gevinst og tap på posisjoner som skal sikre hverandre skal føres i samme periode. Dersom det er usikkerhet knyttet til verdsettelsen av en regnskapspost skal *beste estimat* brukes. Dette prinsippet sier at regnskapsfører skal bruke all tilgjengelig regnskapsinformasjon for å sette en pris som best reflekterer regnskapspostens størrelse.

Kongruensprinsippet er et prinsipp som fastslår at alle inntekter og kostnader skal føres i resultatet og ikke i balansen. Ved prinsippendringer eller korrigerende av tidligere feil gjøres det et unntak fra prinsippet, men dette unntaket gjelder likevel ikke for små foretak.

Prinsippanvendelse sier at årsregnskapet skal utarbeides konsistent over tid og etter ensartede prinsipper. Ved utarbeidelsen av årsregnskapet er det en forutsetning om *fortsatt drift*. Dersom en ikke kan avlegge et regnskap med en forutsetning om fortsatt drift, skal det avlegges et regnskap med forutsetning om avvikling. Regnskapsfører må vurdere sannsynligheten for en avvikling i fremtiden og om egenkapitalen etter aksjeloven er forsvarlig (Revisjon, u.å; Kvifte et al., 2014).

God regnskapskikk er det siste av de ti regnskapsprinsippene etter norsk regnskapslov, men kan også sies å være anvendelsen av alle de andre regnskapsprinsippene, samt et samsvar med de øvrige bestemmelsene i regnskapsloven og allment akseptert praksis. Mye av kritikken rundt norsk regnskapslov kommer av at GRS ikke kan defineres slik som kravene til regnskapsutarbeidelse etter IFRS. GRS er på den annen side et regnskapsspråk som er utviklet

av regnskapspraksis over tid og er også fleksibel i den forstand at praksisen forandres over tid. Dette fører til at GRS er forskjellig fra store og små selskaper, da regnskapspraksis vil være litt annerledes for store børsnoterte selskaper og små enkeltpersonforetak. Til forskjell fra IFRS, som har sine vanlige standarder og et sett med standarder for små og mellomstore selskaper, er GRS «felles» i den forstand at det baserer seg på regnskapsførers skjønn (Lem, 2016).

2.2 IFRS

IFRS er et sett med regnskapsstandarder, veiledninger og autorative fortolkninger som er ment å gi brukerne beslutningsnyttig informasjon. IFRS har ikke et sett med grunnprinsipper som styrer utformingen av årsregnskapet slik norsk regnskapsstandard har. I stedet er det et konseptuelt rammeverk som danner fundamentet i IFRS. Dette rammeverket gir brukerne mye større frihet enn prinsippene i norsk regnskapsstandard. Det skal fungere veiledende for brukerne og kan fravikes dersom dette blir nødvendig (Baksaas & Stenheim, 2015). Det konseptuelle rammeverket til IFRS er balanseorientert, til forskjell fra den norske regnskapsstandard som er resultatorientert. Begge er opptatt av resultatmåling, men IFRS ser på resultatregnskapet som følge av hva som skjer i balansen gjennom regnskapsåret.

Konsekvensene kan bli at endringer i estimater av eiendeler uttrykkes gjennom resultatet. En endring i verdien på en eiendel kan da føre til en økning i resultatet uten at selskapet har tjent noe. Dersom en investor eller en bank ikke er klar over at store deler av resultatet kun er et resultat av endringer i estimater, kan de gjøre en investering eller gi et lån de ellers ikke ville gitt.

IFRS har som mål å kommunisere informasjon med høyest mulig finansiell nytteverdi til brukerne av regnskapet. Dette blir beskrevet i rammeverket til IFRS. Det er derfor en også kan gå utenom reglene i IFRS dersom de er i konflikt med hovedformålet i rammeverket.

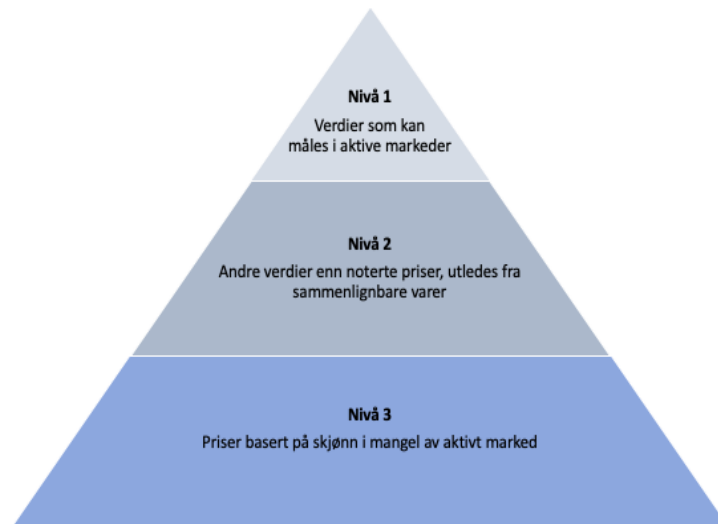

Figur 1: Den hierarkiske inndelingen av det konseptuelle rammeverket (Picker et al., 2016).

Det konseptuelle rammeverket har en hierarkisk inndeling. Øverst i hierarkiet har vi de overordnede målsetningene. Under målene defineres de grunnleggende elementene i regnskapet og hvilke kvalitetskrav den finansielle informasjonen bør inneholde. Disse kvalitetskravene er sammenlignbarhet, etterprøvbarehet, aktualitet og forståelighet. Lenger ned i hierarkiet finner vi hvilke prinsipper og definisjoner som skal anvendes. Disse brukes ved regnskapsføring. Nederst i hierarkiet finner vi måling og utforming av regnskapet (Picker et al., 2016).

Den største forskjellen fra norsk regnskapsstandard er hvordan eiendeler blir verdsatt. Spesielt når en ser på verdsettelsen av bygninger kan det oppstå store forskjeller. Ved bruk av norsk regnskapsstandard er det i hovedsak historisk kostnad minus avskrivninger som benyttes. Dette gjør at balansesummen på bygget som regel går ned over tid, ikke bare ved at det føres avskrivninger, men også fordi det generelle prisnivået i samfunnet øker uten at dette tas hensyn til i balansen (Picker et al., 2016)

IFRS verdsetter bygg etter både virkelig verdi og historisk kost. Ved bruk av virkelig verdi betyr det at en prøver å finne den verdien som er sannsynlig at en vil kunne oppnå ved å selge bygget til markedspris. IFRS 13, som omhandler måling av virkelig verdi, setter opp et virkelig verdi-hierarki som deles inn i tre deler.

Figur 2: Virkelig verdi hierarki (Picker et al., 2016).

Øverst i hierarkiet er det verdier som kan måles direkte i et aktivt marked. Nivå 2 er andre verdier enn noterte priser inkludert i nivå 1, enten direkte fra priser eller indirekte ved at de utledes fra priser på sammenlignbare varer. Nederst i hierarkiet ligger nivå 3, her er det ikke et aktivt marked så en kan ikke få direkte priser eller utlede prisene, disse baserer seg i svært stor grad på skjønn og er derfor de minst objektive (Picker et al., 2016). Når det kommer til aksjer notert på børs og omregning av utenlandsk valuta bruker GRS virkelig verdi, det samme gjelder for IFRS. Dette havner da på nivå 1 inndata.

Virkelig verdi kan tenkes å være et logisk og relevant valg som estimat, da verdien på eiendelene gjerne viser en verdi som ligner den reelle verdien, i forhold til hva historisk kost viser. Historisk kost tar som nevnt utgangspunkt i anskaffelseskost og trekker fra avskrivninger, men tar lite hensyn til hvor mye sammenlignbare objekter faktisk er verdt. Ved bruk av virkelig verdi vil en endring i balansen uttrykkes gjennom resultatet og føre til økt eller redusert resultat avhengig av hvilken vei balanseverdien endres. Derfor er det også noen negative sider ved å bruke virkelig verdi, og det er blitt spesielt vanskelig å analysere finansregnskapet på grunn av dette (Petersen, Plenborg & Kinserdal, 2017). Både ledelsen og brukeren av regnskapet må se forbi den historiske kosten, og det blir subjektive vurderinger som følge av det. Dette er spesielt et problem der det ikke finnes markedspriser på det som skal verdsettes, det vil si objekter som tilhører nivå 2 og 3 i hierarkiet for virkelig verdi.

Da alle valgene rundt verdsettelsen av et nivå 3 objekt må tas subjektivt, som for eksempel hvilket objekt en skal sammenligne med eller hvilken diskonteringsrente en skal bruke, kan en

slik måleattributt påvirkes i en ønsket retning. Noen av de samme problemene oppstår også ved nivå 2 objekter, da vurderingen rundt hva som er tilsvarende objekter i et marked til dels er subjektiv. Det vil likevel være mindre mulighet til subjektive påvirkninger av estimatet av et nivå 2 objekt enn ett nivå 3 objekt. Videre er det vanskelig å påstå at eiendelen er verdsatt til feil verdi, fordi å velge forutsetninger er en del av beregningen (Berg, 2009).

Etter IFRS 13 har vi tre forskjellige tilnærminger til verdsettelsesmetoder; markeds-, kostnad- og inntektstilnærming. Ved bruk av en markedstilnærming benytter en seg av priser på det samme eller tilsvarende objektet eller tjeneste i et marked. Kostnadstilnærming tar utgangspunkt i hvor mye det vil koste å erstatte objektet eller tjenesten eller dets kapasitet. Den siste tilnærmingen, inntektstilnærming, ser på den totale diskonterte verdien av fremtidig inntjening for å sette en verdi (Picker et al., 2016)

Ifølge Kinserdal (2015) kan et selskaps balanse inneholde feil verdi, ofte fordi ledelsen har tro på selskapet, og dermed vurderer verdiene mer positivt enn hva det egentlig er verdt. Dette kan være en ubevisst handling fra ledelsens side, men ifølge Kinserdal (2015) er det en risiko for at balansen er feil.

Siden IFRS har et balanseorientert syn ender resultatregnskapet opp med å være en oppsamlingsplass for alle endringer som har skjedd i balansen (Dichev, 2008). Dette kan ofte føre til at handlinger som er gjort utenfor normal drift i selskapet, som å få en ny verdivurdering av en eiendom, kan føre til store endringer i resultatet. I slike tilfeller reflekterer ikke resultatet den faktiske driften, og dersom en ikke kikker nøyere på tallene og notene som forklarer disse, kan det slå kraftig ut i verdsettelsesmodeller eller i målemodellene bankene bruker for å innvilge lån. Det er også et problem knyttet til at mange selskaper har store markedsverdier som ikke reflekteres av poster i balansen. Kinserdal (2015) viser til at amerikanske børsnoterte selskaper har mindre enn 15 prosent av verdien sin reflektert gjennom balansen. Tilsvarende reflekteres mindre enn 50 prosent av gjelden i balansen (Kinserdal, 2015).

Ifølge Dichev (2008) kan det derfor trekkes tvil rundt kvaliteten på resultatet etter IFRS. For brukerne av regnskapet er det viktigere at resultatkvaliteten er høy i usikre tider eller nedgangsperioder enn i gode perioder. Dersom store deler av overskuddet kan knyttes til enkeltstående salg av eiendom, eller at balansesammensetningen er usunn, vil det foreligge dårlig resultatkvalitet. Resultatregnskapet vil da ikke si noe om hvor godt bedriften faktisk har gjort det og kan ofte være misvisende. Dette kan føre til at investorer, banker eller andre brukere

benytter seg av informasjon som ikke reflekterer realiteten i selskapet (Aastveit & Berner, 2009).

2.3 Regnskapsfleksibilitet

Både norsk regnskapsstandard og IFRS åpner for fleksibilitet når det kommer til utformingen av regnskapet. Ser en på problemstillingen rundt når en inntekt skal registreres i regnskapet kan en mer fleksibel tilnærming være en bedre løsning enn en mer statisk tilnærming. Dersom et selskap skal oppføre et bygg for en kunde som tar flere år å ferdigstille, vil det gi et mer korrekt bilde av virkeligheten å føre inntekt løpende samt med at bygget ferdigstilles, fremfor å føre en inntekt på det tidspunktet kunden betaler. Foretak som utvikler programvarer bruker ofte flere år på utviklingen, for så å se en kortere periode med høye inntekter når programvaren er utviklet. Det kan derfor gi et bedre bilde av foretakets situasjon å fordele disse inntektene over flere år, frem til neste programvare blir sluppet, fremfor å føre mange perioder med tap og deretter flere perioder med store inntekter. Dersom foretaket er børsnotert vil dette også føre til en mer stabil markedspris. En stabil markedspris gir et inntrykk av et selskap som er trygt å investere i, noe som fører til at flere investorer er villige til å investere i selskapet. Økt etterspørsel etter aksjene vil normalt føre til en høyere aksjekurs, noe som de fleste aksjeeierne ser på som positivt (Picker et al., 2016).

Det å føre slike inntekter over flere perioder kalles “income smoothing”. Formålet er å vise til en mer stabil daglig drift ved at positive og negative svingninger over tid flates ut. “Income smoothing” gjøres ikke bare for investorers del, men også for å redusere kostnader knyttet til skatt ved at inntektene ikke utløser en progressiv skatt. Det kan også brukes for å unngå svingninger som kan føre til brudd i covenantskravene til bankene (Beidleman, 1973).

Det er store forskjeller på hvordan og når regnskapsfleksibilitet brukes. Når det er snakk om anleggskontrakter er det normalt å fordele inntektene over tid ettersom byggene ferdigstilles. Det er også rom for tolkning ved mer normalt kjøp og salg av varer eller tjenester. Selger må vurdere når varen og risikoen er overlevert til kunden, det vil si at inntektsføringen ikke nødvendigvis skjer når pengene kommer inn på konto. Ofte gir selger ut garantier til kjøper, og selger må da bruke tidligere erfaring eller bransjetall for å avsette for et mulig tap inntil garantiperioden er utløpt (Kinserdal, 2018).

Kundefordringer må også vurderes løpende. Dersom bransjetall eller tidligere erfaring tilsier at fem prosent av kundefordringene forfaller må en avsette for et tap på fem prosent. I tillegg skal det gjøres vurderinger av kunder ut over dette. Dersom for eksempel over femti prosent av fordringsmassen består av kun én kunde må en gjøre løpende vurdering på denne kundens betalingsevne. Hvor mye som settes av til tap eller ikke settes av til tap kan slå kraftig ut på et selskaps likviditet eller lønnsomhet i regnskapet (Kinserdal, 2018).

Noe som kan likne på kundefordringer er varelageret i den forstand at det her er åpent for mange subjektive vurderinger av verdien. Også varelageret har stor betydning for et selskaps likviditet, og justeringer av bokførte verdier kan brukes for å påvirke et selskaps lønnsomhet. Den faktiske verdien på et varelager kan være vanskelig å fastslå, men som hovedregel kan en si at jo større omløpshastighet varene har, og jo større markedet er, jo lettere er det å fastslå en virkelig verdi. Selv med en virkelig verdi på varelageret, vil de fleste bedrifter likevel nedskrive denne verdien. Ofte er dette fordi noen av varene på lageret blir ødelagt før de kommer frem til kunden eller de risikerer å bli foreldet slik at de må selges billigere eller ikke blir solgt (Damodaran, 2012).

Immaterielle eiendeler er verdier som sjeldent blir reflektert godt i balanseregnskapet. For det første er det ofte snakk om verdier som ikke lett kan verdsettes i et aktivt marked og verdien vil da være svært subjektiv. For det andre er det svært strenge kriterier for hva som kan balanseføres. Spesielt nye oppstartsfirmaer har ofte ikke store verdier innen eiendom eller andre materielle eiendeler, og verdien deres ligger ofte hovedsakelig i immaterielle eiendeler som ikke fremgår av balansen (Damodaran, 2012). Det kan være svært krevende å finne en passende pris, og mye av verdiene knyttes ofte også til forventet inntjening i fremtiden fra dagens investorer. Subjektive vurderinger av disse verdiene kan slå kraftig ut i verdsettelses- eller kredittvurderingsmodeller.

Gjennom selskapets avskrivningspolitikk kan ledelsen i selskapet påvirke regnskapet i svært stor grad. Det aller vanligste for et selskap er å benytte seg av lineære avskrivninger, men dersom disse settes for høyt eller for lavt vil det påvirke regnskapet. Et selskap som er inne i et godt år, og som forventer at de gode årene vil fortsette fremover, kan sette avskrivningen mye høyere enn de ellers ville gjort. Dette er for å redusere overskuddet slik at de betaler mindre skatt denne perioden, og så de kan spare på overskuddet til en periode der selskapet ikke gjør det like bra. De kan påvirke hvor høy eller lav den årlige nedskrivningen er ved å vurdere levetiden til høyere eller lavere enn den reelle levetiden. Et slikt estimat er på den annen side

subjektivt og det er ofte vanskelig å beregne helt eksakt riktig levetid. Det er derfor ikke alltid at et feil estimat er overlatt (Petersen et. al., 2017).

Restruktureringskostnader er kostnader som er uregelmessige, men som likevel havner innenfor det normale resultatet. Argumentet for at slike kostnader ikke skal klassifiseres som spesielle til tross for dets uregelmessighet er at et selskap hele tiden er nødt til å følge markedets utvikling for å ikke bli utkonkurrert. Derfor er det noen ganger nødvendig å restrukturere hele eller deler av selskapet for å styrke sin konkurransevne. Det er på den annen side også en måte for ledelsen å påvirke resultatet og enten jevne ut resultatet over tid eller å ta en stor provisjon i denne perioden for å kunne vise til bedre resultater i fremtiden. “Big Bath Accounting” er en form for regnskapsføring som ofte forekommer ved et skifte i selskapets ledelse. Da tar gjerne den nye ledelsen store nedskrivninger og provisjoner for tap i overgangsperioden og skylder på den forrige ledelsen for disse tapene, slik at de i senere perioder vil få et bedre resultat som de da kan ta æren for (Petersen et. al., 2017).

2.3.1 Digitalisering

Teknologien og kunnskapen som både banker og deres kunder sitter på er i konstant utvikling, og deres hverdag blir stadig mer digital. Digitalisering kan defineres som måten en legger til rette for generering av digital informasjon, håndteringen av informasjon og hvordan en utnytter informasjon ved å bruke informasjonsteknologi (Dvergsdal, 2016).

Svært mange banker ønsker bruke digitalisering for å klassifisere risikoen knyttet til kundene deres. Likevel hevder Drasch et al. (2018) at bankene ikke raskt nok har klart å være tilstrekkelige innovative. Studier tilsier videre at kun 20-40 prosent av europeiske banker har digitaliserte prosesser, samt er det kun 10 prosent som investerer mer enn 0.5 prosent av deres totale inntekter på digitalisering (Drasch et al., 2018).

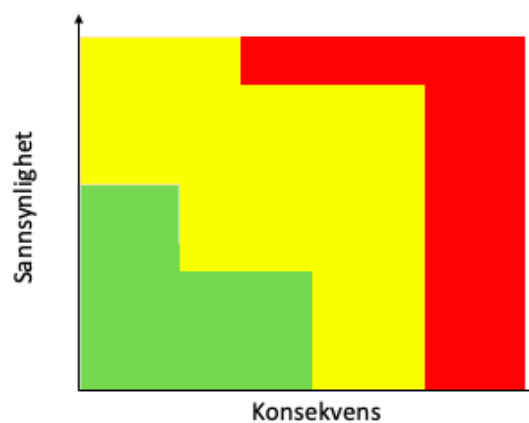
Det er videre flere utfordringer knyttet til digitalisering, hovedsakelig at det er svært stor forskjell på hvordan bedrifter former regnskapene sine. De kan velge mellom forskjellige rapporteringsmetoder som blant annet IFRS og norsk regnskapsstandard, og selve standarden de bruker åpner opp for flere valg ledelsen kan ta i forbindelse med føringen av regnskapet. Regnskapet inneholder også informasjon i notene som ikke er tallbaserte og som kan være vanskelig å føre direkte over i et kredittvurderingssystem.

For bankenes del betyr digitalisering i stor grad automatisering av arbeidsoppgaver (Stief, Eidhoff & Voeth, 2016). De trenger ikke lenger manuelt å regne ut en kredittscore, men bruker heller i stor grad systemer som henter ut regnskapstall automatisk og beregner en slik score. Dette sparer både tid og penger for banken.

Problemet med slike modeller er at de ofte ikke fanger opp alt som er relevant i forhold til driften. Flere steder der de fanger opp tallene, er det ikke alltid slik at tallene reflekterer driften i selskapet. Dette kan være grunnet diverse regnkapsbeslutninger relatert til hvilken standard de bruker eller knyttet til de områder i regnskapet der det kan gjøres egne vurderinger.

Styrets årsberetning inneholder mye informasjon som vanskelig kan kvantifiseres, men som likevel er svært viktig for selskapet. Hvilke planer ledelsen har for fremtiden, hvordan de ser på muligheter i nye eller eksisterende markeder og annen slik informasjon plukkes ikke opp av bankens modeller, men er vel så viktige som tallene i regnskapet for fremtidig drift. Informasjon i notene fanges heller ikke opp av modellene, det kan være hvilken standard som er brukt til utformingen av regnskapet eller om det er strekking i regnskapet.

Banker regner ut risiko knyttet til sine kunder som et forhold mellom sannsynligheten for konkurs og konsekvensene av en konkurs. Modellen under viser hvordan kunden kan bli risikoklassifisert inn i tre forskjellige grupper. Denne risikoklassifiseringen regner ut hvor store konsekvensene blir ved en eventuell konkurs (Petersen et al., 2017).

Figur 3: Risikoklassifisering.

Det er minst risiko knyttet til de grønne områdene, og mest risiko knyttet til de røde. De fleste banker ser etter kunder som havner i en lav risikoklasse, enten ved at de finner et selskap med svært lav sannsynlighet for konkurs, ved at kunden stiller mer sikkerhet til lånet slik at konsekvensene for banken blir redusert, eller en kombinasjon av de to. Det letteste for en bank er å minimere konsekvensene ved en konkurs ved at de krever at det stilles sikkerhet til lånet de gir ut. Sannsynligheten for en konkurs, også kalt “probability of default” eller P/D, er noe banken i mindre grad selv kan påvirke. For å kartlegge denne må de undersøke flere faktorer rundt selskapet. P/D beregnes typisk ut ifra tre hovedkategorier: selskapets inntjening, soliditeten i et selskap og selskapets eller ledelsens atferd.

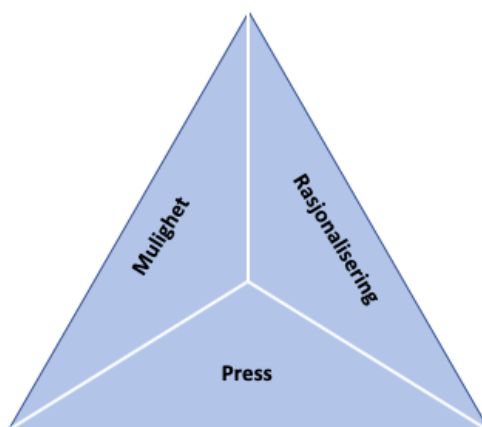
Det banker forsøker å bruke digitalisering til er å ta alle disse kategoriene, rangere og vekte dem for så å beregne en kredittscore hos kunden. Det er blitt vanligere å bruke EBITDA i slike modeller, og det gjør opp for noen av problemene ved forskjeller i regnskapsstandarder og estimater, men sannsynligvis ikke alle. EBITDA står for inntekter før renter, skatt, avskrivning og nedskrivning.

2.3.2 Regnskapsmanipulasjon

Misbruk av regnskapsfleksibilitet blir ofte omtalt som regnskapsmanipulasjon. Ofte kan slik manipulasjon ligge i en gråson mellom hva som er rett og galt. Regnskapsmanipulasjon deles ofte inn i to grupper, enten for å maksimere verdier for eierne, eller for å maksimere nytten til ledelsen (Giroux, 2004). For å øke verdier for eierne vil manipulasjonen variere ut ifra om selskapet er børsnotert eller ikke. Dersom selskapet er notert på børs vil et bedre resultat og økte verdier på eiendelene normalt føre til en økt markedsverdi. Dersom selskapet ikke er på børs kan det være gunstig for eierne å redusere overskuddet og dermed betale mindre i skatt (Petersen et al., 2017).

Regnskapsmanipulasjon til fordel for ledelsen stammer ofte fra bonusordninger. Ledelsen kan bli motivert til å flytte tap til en annen periode eller skjule de helt for å oppnå et høyere resultat som igjen utløser bonuser på ledernivå. Annen motivasjon kan være at ledelsen vil skjule at de gjør en dårligere jobb enn eierne forventer, eller at de vil gjøre det lettere for seg selv i senere perioder ved å føre tap tilbake på tidligere ledelse. De kan kostnadsføre for mye gjennom

avskrivninger for en periode for så å vise til et bedre resultat i en senere periode, fordi tap for den senere perioden allerede har blitt ført tidligere. Dette blir kalt «big bath» regnskapsføring.

Figur 4: "The Fraud Triangle".

For å kunne forklare hvorfor noen velger å manipulere regnskapet kan vi benytte oss av «fraud triangle». Rasjonalisering, press og mulighet utgjør de tre sidene av denne figuren (Skousen, 2009). Rasjonalisering utgjør i hvor stor grad personen er i stand til å rettferdiggjøre sine handlinger. Dersom en mener det er i selskapets beste interesse at justeringer i regnskapet blir gjort eller dersom en lyver på en lånesøknad mot at det vil bli gjort opp i fremtiden, kan en person velge å manipulere regnskapet.

Press i triangelet referer til hvilket press en person er under som kan føre til regnskapsmanipulasjon. Det kan være at en eierne i selskapet krever visse tall eller at selskapet er i ferd med å bryte en covenant i en låneavtale med banken. Dette kan føre til at noen i selskapet er under et stort press for å prestere, og ser ingen annen mulighet enn å manipulere tallene.

Det siste punktet, mulighet, referer til hvilke muligheter en person har til å drive regnskapsmanipulasjon. Det hjelper ikke at en ansatt i en bedrift både er under press og rasjonaliserer at noe er greit, dersom denne personen ikke har de nødvendige tilgangene for å kunne forandre tall i regnskapet. Dersom muligheten ligger der i tillegg er det ofte lettere å rasjonalisere seg frem til at dette er noe som er greit. Sannsynligheten for at noen vil manipulere regnskapet øker i takt med antall og størrelse på faktorene.

Konsekvenser

Brukerne av et regnskap har ofte forskjellige interesser og de rammes derfor også forskjellig når det blir gjort skjønnsmessige justeringer i regnskapet. Eiere, som vil bruke regnskapet for å kontrollere ledelsen i et selskap, må være svært oppmerksomme på hvilke valg som er tatt ved regnskapsføringen. Ofte er det slik at eiere bruker bonusordninger for å sørge for at ledelsen oppnår visse mål satt av eierne. Disse bonusene er ofte knyttet opp mot finansielle nøkkeltall som kan påvirkes i stor grad av hvilke valg som er tatt. Som nevnt tidligere kan en ny ledelse velge såkalt “big bath” regnskapsføring for å kunne utløse store bonuser for seg selv. Revaluering av levetiden til driftsmidler, kapitalisering istedenfor kostnadsføring og vekst gjennom oppkjøp er flere måter ledelsen kan lure disse nøkkeltallene for å kunne utløse bonuser for seg selv. Dette vil i verste fall føre til at det betales ut bonuser som en form for belønning for atferd eierne egentlig ikke vil belønne.

Investorer vil bruke regnskapet for å vurdere verdien av et selskap for så å ta en avgjørelse basert på dette eller flere estimater. Forskjellige måter å beregne varelager på kan gi store forskjeller i selskapets inntekter. Dersom et selskap har betalt mindre for varene sine for ett år siden og disse fortsatt er på lager, og de har kjøpt inn flere nye varer til en høyere pris vil forskjellen i måten en regner varekostnaden på ha mye å si. Ved bruk av FIFO metoden vil en regne varekostnaden basert på de varene som har vært der lengst, men dersom en regner en gjennomsnittlig kostpris på varelageret vil den siste metoden føre til et mye lavere resultat. Dette er fordi verdien på varebeholdningen vil være lavere ved gjennomsnittlig kostpris enn ved FIFO, gitt en økning i anskaffelseskostnadene for nye varer. Dersom en investor baserer sin verdivurdering på et selskaps inntekter må personen derfor også vurdere hva som ligger til grunn for resultatet for å ikke ta en avgjørelse basert på feilaktig informasjon. Det kan være vanskelig for en investor å oppdage en endring i selskapets vurdering av varelager og slike feil kan dermed oppstå (NRS 1, 2009).

For kreditorene, som ofte baserer långivning på nøkkeltall og hvilken sikkerhet de kan oppnå for lånet, kan konsekvensene av regnskapsmetode være store. Dersom en ser på bokført verdi av egenkapital kan denne være opptil tre ganger høyere for et selskap med en aggressiv regnskapsføringsmetode enn for et selskap med en konservativ metode (Petersen et. al., 2017). En kreditor som ikke gjør egne vurderinger eller ser på hva som ligger til grunn for den bokførte verdien vil i dette tilfellet kunne ende opp med å gi bedre rentebetingelser til det ene selskapet enn det andre til tross for at den eneste forskjellen er regnskapsføringsmetoden de bruker.

En for aggressiv inntektsføring er også en måte for et selskap å unngå å komme i brudd med bankens covenantkrav. Ved å føre inntekter lenge før de faktisk inntreffer kan selskapet gjøre opp for svakere tall for den inneværende perioden. For at et selskap skal klare dette er de avhengig av en stor vekst i fremtiden for å gjøre opp for inntektene som inntreffer ved et senere tidspunkt men som allerede er inntektsført. Dersom veksten avtar vil selskapet ofte få store problemer, da inntekter for inneværende periode allerede er inntektsført og det kan være lite eller ingen inntekter ut over dette.

En bedrift som står i fare for å bryte med bankens covenant kan velge å bytte regnskapsprinsipp for å ikke lenger være i brudd. Regnskapsprinsipp skal opplyses om i note 1 i regnskapet, og det er viktig at banken er oppmerksom på eventuelle forandringer i denne. Dette er for å unngå en situasjon der låntaker i utgangspunktet er i brudd med det som er avtalt uten at banken klarer å oppdage det.

Det er flere andre metoder et selskap kan ta i bruk for å påvirke regnskapstallene sine. Selskapet kan beregne ny utrangeringsverdi, levetid, verdi av immaterielle eiendeler eller reklassifisere innleide driftsmidler for å nevne noe. Et selskap kan ved bruk av en eller flere av disse metodene vise til sterkere finansiell drift. Dersom banken ikke oppdager dette kan det føre til at selskapet får et mye gunstigere lån enn de burde eller at banken låner penger til et selskap som ikke er i stand til å betjene gjelden sin.

2.4 Oppsummering

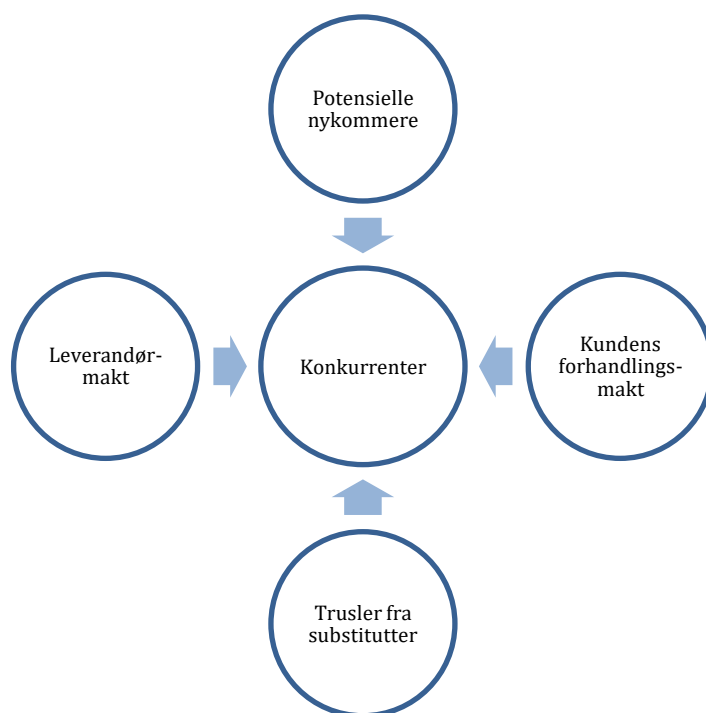
I dette kapitlet har vi belyst norsk regnskapsstandard og IFRS. Disse har ulike tilnærminger, og påvirker dermed nøkkeltall på forskjellige måter. Uavhengig av regnskapsstandard vil utforming av regnskapet være fleksibelt, og vi har sett på flere områder som en bør være klar over at kan være påvirket av regnskapsfleksibilitet. Videre har vi også sett på hvordan digitalisering problematiserer vurderingen av regnskap, samt hvordan regnskapsmanipulering kan oppstå og tilhørende konsekvenser. utfordringene rundt dette vil analyseres i kapittel 7 i forhold til funnene fra empirien.

3 Nøkkeltall

Dette kapitlet tar for seg nøkkeltall i forhold til banknæringen. Porters fem konkurransekrefter presenteres først, hvor det gis en beskrivelse av hvordan en forståelse av markedet er viktig for å kunne ta i bruk nøkkeltall. Videre vil skillet mellom drift og finans forklares, og hvordan dette påvirker nøkkeltall, før vi presenterer de tradisjonelle nøkkeltallene som bankene ser ut til å være mest opptatt av. Deretter presenteres hvordan nøkkeltall er brukt i regnskapsanalyse. Avslutningsvis i kapitlet gis det innføring i kritikken mot de tradisjonelle nøkkeltallene.

3.1 Porters fem konkurransekrefter

For å kunne ta i bruk nøkkeltall er det viktig at bankene har kjennskap til kundenes marked. Det er spesielt viktig å ha en god forståelse av konkurransen for bli kjent med markedet, og Porters fem konkurransekrefter er en vanlig modell å bruke for å se på de forskjellige kreftene som påvirker konkurransen. Disse påvirkningskreftene er leverandørmakt, trusler fra substitutter, kundens forhandlingsmakt, potensielle nykommere og konkurrenter (Petersen et al., 2017).

Figur 5. Porters fem konkurransekrefter.

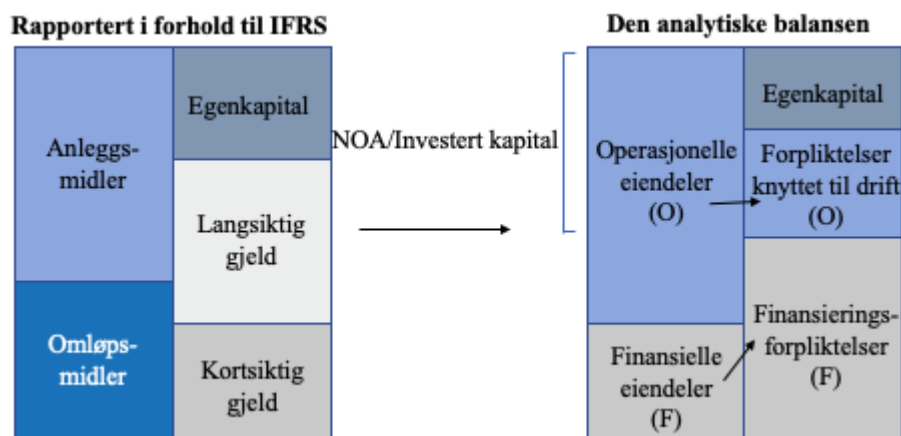
Leverandørmakt handler om hvor mye makt leverandørene har i forhold til å øke prisene på sine varer. Det handler også om hvor avhengig de er av sine leverandører, i forhold til hvor mange valg en har i forhold til antall relevante leverandører. Trusler fra substitutter går ut på hvor enkelt det er for kundene å bytte ut varen med noe annet lignende. Kundens forhandlingsmakt vil si hvor mye makt kunden har for å presse prisene ned. Ved å ha få, viktige kunder er en spesielt utsatt dersom disse velger andre leverandører med samme varer og tjenester. Potensielle nykommer påvirkes av mulighetene for at lignende bedrifter starter opp i samme marked. Antall konkurrenter er den siste påvirkningskraften, og deres evner i forhold til varer og tjenester. Ved å ha en forståelse for alle disse, vil bankene kunne sikre seg enda bedre i forhold til sine kunder.

Mange banker har digitaliserte prosesser ved kredittvurdering av sine kunder. Problemet med å vurdere markedet er at det ikke er enkelt å digitalisere, da det må vurderes subjektivt. Alle de fem konkurransekraftene er individuelle fra bedrift til bedrift, dermed må dette også sees på individuelt. Ved å sortere etter bransje forenkles denne vurderingen noe, men å digitalisere det fullstendig er ikke enkelt.

3.2 Skille mellom drift og finansiering i balansen

Ved beregning av nøkkeltall er det viktig å skille mellom tall fra driften og finansielle tall (Petersen et al., 2017). Det er driften som hovedsakelig skaper verdi for selskapet, mens de finansielle tallene viser hvordan driften er finansiert. Derfor bør ikke disse tallene blandes i ett og samme nøkkeltall.

Balansen er normalt delt inn etter omløpsmidler og anleggsmidler på den ene siden i balansen, og kortsiktig og langsiktig gjeld, samt egenkapital, på den andre siden i balansen, se figuren til venstre under. Analytikere bruker derfor tid på å reklassifisere balansen, ved å skille operasjonelle tall (O) fra de finansielle tallene (F), se figuren til høyre under. Da sitter en igjen med en analytisk balanse. Netto operasjonelle eiendeler (NOA) eller investert kapital representerer sum operasjonelle eiendeler minus forpliktelser knyttet til drift (Petersen et al., 2017). Dette er den summen selskapet har investert i sine operasjonelle aktiviteter fratrukket kostnadene ved det.

Figur 6: Skille eiendeler og gjeld knyttet til drift og finansiering i balansen (Petersen et al., 2017, vår oversettelse)

Det er ikke alltid like enkelt å skille mellom aktiviteter som er knyttet til drift, og aktiviteter som er knyttet til finansiering i et regnskap som er utformet etter IFRS (Petersen et al., 2017). Dette er også et problem ved bruk av norsk regnskapsstandard. Selv om mange av regnskapspostene i balansen lett kan klassifiseres til enten drift eller finansiering, skaper noen av postene utfordringer. Dette er ifølge Petersen et al. (2017) blant annet engangshendelser, selskapsskatt, investeringer i tilknyttede foretak samt inntekter og kostnader tilknyttet dem, gjeld og fordringer i konsern og tilknyttede selskaper, bankinnskudd, forskuddsbetaling og inntekter i kjernedriften, valutakurseffekter, minoritetsinteresser, pensjonsforpliktelser og derivater.

Spesielt engangshendelser, også kalt spesielle poster, er ofte vanskelig å finne i regnskapene. Dersom en matbutikk hadde solgt et bygg ser en enkelt at det ikke har noe med den normale driften å gjøre. Ofte er det vanskeligere å klassifisere hva som er en engangshendelse. For å få et relevant bilde av driftsresultatet burde det derfor vært justert for engangshendelser. Verken IFRS eller norsk regnskapsstandard tillater å klassifisere noen poster som spesielle, fordi det sees på som et begrep som gir lite innsikt i aktiviteten eller hendelsen, og det kan føre til at investorer tror at det spesielle faktisk er vanlig (IFRS, 2015; NRS 5, 2009). Dette gjør det derfor vanskelig å vite hva som er spesielle poster, og dermed er det også vanskelig å skille om det tilhører drift eller finansiering.

Hovedproblemene med å dele opp balansepostene til drift og finansiering er at kjernedriften gjerne er uklar, at regnskapet og balansen ikke klart skiller mellom aktivitetene som tilhører drift og aktivitetene som tilhører finansiering, og at notene ikke er informative nok (Petersen

et al., 2017). Ved gjennomgang av tidligere studier, og med støtte fra Aae og Hansen (2017) sin studie, finner vi at en slik reklassifisering av balansen ikke er blitt gjort i de tradisjonelle studiene om konkursprediksjon. Det er derfor viktig å ha dette i bakhodet når vi videre skal presentere de tradisjonelle nøkkeltallene.

3.3 Tradisjonelle nøkkeltall

Det brukes en rekke forskjellige nøkkeltall i dagens samfunn. På grunn av plassbegrensning vil vi videre se på de tradisjonelle nøkkeltallene som er mest hensiktsmessige i forhold til denne studien. Som nevnt er det viktig å skille mellom tall fra driften og finansielle tall, men siden dette ikke er blitt gjort gjennomgående i de tradisjonelle studiene om konkursprediksjon vil vi videre skille mellom lønnsomhet, soliditet og likviditet. Dette er tre av mange områder innenfor bruken av nøkkeltall, og de områdene bankene ser ut til å være mest opptatt av.

Ved vurdering av driften er det vanlig å se på lønnsomheten til bedriften. Lønnsomheten viser hvor godt egnet selskapet er til å overleve i fremtiden og selskapets evne til å sikre en tilfredsstillende avkastning til aksjonærene (Petersen et al., 2017). For å vurdere den finansielle risikoen skiller vi mellom nøkkeltall som presenterer soliditet og likviditet i selskapene. Soliditet vil si hvor godt egnet selskapet er til å unngå finansielle problemer ved eventuelle tap (Kvifte et al., 2014). Likviditet er en betegnelse for om selskapene har evne til å betale sine kortsiktige forpliktelser i tide (Kvifte et al., 2014). Internt i banker brukes ofte rentesensitivitet for å se hvilke endringer i renten kunden vil tåle. Norges Bank setter styringsrenten, som er den renten bankene får på sine innskudd. Renten bankene skal gi til sine kunder på innskudd og lån blir dermed påvirket av styringsrenten. Derfor er det viktig for bankene å teste kundenes rentesensitivitet i forhold til hvor stor renteøkning de tåler, da de selv ikke har kontroll på når og hvordan styringsrenten endres.

3.3.1 Lønnsomhet

Resultatregnskapet gir mye nyttig informasjon som gjør at en kan se på lønnsomheten til bedrifter. Lønnsomhet kan defineres som selskapets evne til å betale sin langsiktige gjeld. Driftsmargin er et vanlig nøkkeltall for å vurdere lønnsomheten (Berk & DeMarzo, 2020).

Driftsmargin

Driftsmarginen uttrykt som prosent kan regnes ut ved å ta EBITDA for selskapet og dividere det på selskapets omsetning:

$$\text{Driftsmargin} = \frac{\text{EBITDA}}{\text{Omsetning}}$$

Denne marginen gir en indikasjon på hvor mye av et selskaps fortjeneste som er igjen etter operasjonelle utgifter. Ved å korrigere for utgifter utenfor kjernedriften kan en se på hvor solid selskapet er gjennom kun den daglige driften. Banken kan bruke dette målet til å få en indikasjon på hvor godt kunden er rustet til å betjene sine gjelds- og renteforpliktelser.

EBITDA står for «earnings before interest, taxes, depreciation and amortisation», og er dermed årsresultat før rente- og skattekostnad (EBIT) pluss avskrivninger og nedskrivninger. Formålet med å bruke EBITDA fremfor EBIT er å se på selskapets inntjeningsevne uten at det er påvirket av hvordan selskapets drift er finansiert og hvordan de har beregnet avskrivninger og nedskrivninger. Skillet mellom drift og finans er viktig fordi gode avgjørelser innen finansiering ikke kan gjøre opp for en dårlig drift, mens en dårlig drift kan gjøre opp for dårlige valg innenfor finansiering når en ser på et selskaps overlevelsessevne i det lange løp. EBITDA ble svært populært på 80-tallet for å beregne om et selskap ville klare å betjene gjelden sin ved gjeldsfinansiert oppkjøp. Det har senere blitt brukt til mye mer, hovedsakelig for å se på bedriftens kjerneinntekter.

EBITDA er på den annen side ikke nøytralt for annet enn avskrivninger og nedskrivninger, selv om det kan ligne på kontantstrøm. En kontantstrømanalyse vil inneholde utbytte som er mottatt og en del andre finansielle poster, noe som ikke kommer med i EBITDA. På lik linje som EBIT, viser EBITDA kostnader og ikke utgifter, og det viktig at både banker og andre brukere er klar over dette. Ved digitalisering blir dette enda mer problematisk, også fordi det er kunnskap som ikke enkelt lar seg digitalisere.

3.3.2 Soliditet

For å vurdere soliditeten i et selskap brukes ofte gjeldsgrad, egenkapitalandel og rentedekningsgrad (Tofteland, 2014). Senere vil vi presentere SEBRA-modellen som er et verktøy utviklet av Norges Bank for å estimere konkurser. Gjeldsgrad og egenkapitalandel er

to nøkkeltall som brukes i denne modellen. Tidligere studier viser på den annen side at gjeldsgrad og egenkapital ikke egner seg for å beskrive et selskaps soliditet (Aae et al., 2018). I kapittel “3.5 Kritikk av de tradisjonelle nøkkeltallene” vil det presiseres hvorfor. Vi ønsker likevel å presentere nøkkeltallene under, da de er mye brukt.

Egenkapitalandel

Egenkapitalandel er et soliditetsmål som uttrykker forholdet mellom egenkapital og total kapital. Dette forholdstallet er ment å fortelle hvor mye egenkapitalen finansierer selskapets eiendeler. Det er antatt å være et av de bedre nøkkeltallene for å predikere konkurs, og det mest vanlige covenantskravet i nordiske banker (Petersen et al., 2017). Likevel finnes det en del kritikk om nøkkeltallet, noe vi kommer tilbake til (Kinserdal, 2018). Forholdstallet uttrykkes slik:

$$Egenkapitalandel = \frac{Sum\ eiendeler}{Totalkapital}$$

En kan bruke både markedsverdi og bokført verdi ved beregning av egenkapitalandel. Markedsverdi inneholder ofte flere verdier som ikke kan bokføres, samt kan det være at markedsverdien ikke fanger opp hele den fundamentale verdien av selskapet, og vil da gi en mindre verdi enn den bokførte verdien (Petersen et al., 2017). Dette kan gi villedende signaler. Egenkapitalandel med bruk av bokførte verdier er likevel et av de minst brukte nøkkeltallene i modeller for konkursprediksjon, da det mest vanlige er å bruke markedsverdier (Gissel, Giacomino & Akers, 2007).

Desto mer egenkapitalfinansiert selskapet er, jo lavere er konkursrisikoen. Det betyr at en høy egenkapitalandel er en fordel, fordi det gjør bedriften bedre egnet til å takle dårlige perioder med tap (Tofteland, 2014). Aksjeloven setter også et krav om at egenkapitalen til enhver tid skal være forsvarlig, samt at selskapet skal ha god likviditet. For at bankene skal vite at bedriften har evne til å finansiere investeringer, kan de derfor se på egenkapitalandelen. Det er også viktig å være klar over at nøkkeltallet kan være blåst opp, enten ved manipulering eller strekking.

Tidligere studier har undersøkt relevansen av egenkapitalandel for å identifisere solvens, og har konkludert med flere svakheter av dette nøkkeltallet i forhold til IFRS-regnskap (Aae et al., 2018). Nøkkeltallet har også svakheter i forhold til GRS, fordi egenkapital generelt sier lite om et selskaps virkelige nettoverdi. Studiene argumenterer for at svake resultater, der varelager, kundefordringer, driftsmidler og immaterielle eiendeler er nedskrevet til virkelig verdi gjerne viser en mer riktig markedsverdi på balanseført egenkapital. Det er nærliggende å anta at ledelsen i et selskap ikke ønsker å fremstille egenkapital som en lavere verdi enn gjeld, dermed vil en lav egenkapitalandel som nettopp viser høy verdi av gjeld i forhold til egenkapital ofte være troverdig. En lav egenkapitalandel kan på den annen side også være forårsaket av at eiendelene ikke inneholder immaterielle eiendeler.

Gjeldsgrad

Gjeldsgrad sier noe om hvor solid et selskap er ved å se på hvor stor andel gjelden er i forhold til egenkapitalen (Tofteland, 2014). Dette nøkkeltallet viser hvor mye selskapet er avhengig av gjeld i sine finansieringsforpliktelser. Gjeldsgraden uttrykkes slik:

$$Gjeldsgrad = \frac{Sum\ gjeld}{Sum\ egenkapital}$$

Desto lavere forholdstall en får jo mer solid kan en si at selskapet er, fordi det viser at selskapet har bedre evne til å tåle tap (Rammen, 2019). Sum gjeld består av kortsiktig- og langsiktig gjeld, og nøkkeltallet kan brukes med både markedsverdi og bokført verdi på gjeld og egenkapital. Det er ofte ikke store forskjeller mellom markedsverdi og bokført verdi av gjeld, med unntak av gjeld som ikke fremkommer av regnskapet (“off-balance” gjeld).

Markedsverdien av egenkapital er på den annen side mer reell enn den bokførte verdien, fordi markedsverdien inneholder flere poster som ikke kan bokføres, som for eksempel goodwill. Gjeldsgraden er som regel lavere ved bruk av markedsverdier, fordi nevneren, markedsverdien på egenkapitalen, er større enn ved bruk av bokført verdi på egenkapitalen. Nevneren er da også mer reell, og forholdstallet er derfor bedre.

En gjeldsgrad som er basert på bokførte verdier vil ikke være like troverdig (Berk & DeMarzo, 2020). Dette vises i nyere studier der det fremkommer at gjeldsgrad, samt egenkapitalandel med bruk av bokførte verdier er av de minst brukte nøkkeltallene i modellene for

konkursprediksjon (Gissel et al., 2007). Aae et al. (2018) kom i sine studier frem til at gjeldsgrad er et dårlig egnet nøkkeltall for å predikere konkurs, samt at det sier lite om soliditeten i et selskap, på lik linje som egenkapitalandel. Som nevnt har vi inntrykk av at ingen av de tradisjonelle studiene om konkursprediksjon reklassifiserer balansen slik at en får en analytisk balanse. Dermed er det ikke skilt på gjeld fra drift og annen gjeld, selv om det er hevdet at en reklassifisering av balansen gjør nøkkeltallene mer troverdige (Petersen et al., 2017).

Rentedekningsgrad

For å se på selskapets risiko knyttet til kapitalstruktur kan en måle rentedekningsgraden. Med utgangspunkt i den ordinære driften ser en på om selskapet klarer å dekke sine renteforpliktelser (Petersen et al., 2017). En ønsker hovedsakelig å se på om selskapet har nok likvide midler til å kunne betale netto finanskostnader, og dermed skulle en helst ha brukt kontantstrøm fra drift som teller i nøkkeltallet. Siden dette er et tall som varierer en del er det normalt å bytte det ut med driftsresultatet (EBIT) (Petersen et al., 2017). Ved bruk av driftsresultat uttrykkes forholdstallet slik:

$$\text{Rentedekningsgrad} = \frac{EBIT}{\text{Rentekostnad}}$$

Banker bruker gjerne dette forholdstallet som et måltall på deres sikkerhetsmargin om at renter og avdrag betales i tide (Tofteland, 2014). Tallet i seg selv uttrykker hvor mange ganger årsresultatet før skatt- og rentekostnad kan dekke rentekostnadene. På samme måte som andre nøkkeltall er det vanskelig å si hva som er en god rentedekningsgrad, men dersom rentedekningsgraden er 1 viser det en meget risikofylt situasjon for selskapet. Da vil ikke selskapet sitte igjen med noe mer overskudd etter betalt renter.

EBIT er mye brukt (Gissel et al., 2007), men EBIT vil inneholder spesielle poster fordi det ikke er tillatt å skille disse ut som en egen post. Vi har også sett på hvordan resultatet er en oppsamlingsplass, fordi endringene fra balansen havner her. Dette gjør at innholdet i EBIT ikke kun inneholder ordinær drift, og skillet mellom drift og finansiering blir uklart.

3.3.3 Likviditet

Likviditetsgradene kan spores helt tilbake til tidlig 1900-tallet, og var trolig forgjengeren for videre bruk av nøkkeltall i regnskapsanalyse (Horrigan, 1968). Likviditet er et mål på hvor godt et selskap klarer å innfri sine kortsiktige forpliktelser i tide. Kortsiktige forpliktelser vil si den kortsiktige gjelden som forfaller innen ett år. Dette er nyttige nøkkeltall for å se om selskapet har evne til å innfri sine forpliktelser med kun likvider og finansielle instrumenter uten å realisere eiendeler eller innhente ny kapital (Tofteland, 2014).

Det bør likevel nevnes at et selskap kan ha god likviditet uten at nøkkeltallene som representerer likviditeten er særlig gode. Dette kan for eksempel oppstå dersom den løpende aktiviteten i selskapet er god, og selskapet samt klarer å dra nytte av sine likvide midler raskt nok, uten å la store summer bli liggende (Berk & DeMarzo, 2020). På samme måte kan det være at et selskap har likviditetsproblemer uten at likviditetsgradene klarer å forutsi det (Aae et al., 2018). Det er viktig at likviditetsgradene blir sett på i sammenheng med hvilken bransje selskapet er i, da størrelsen omløpsmidler og kortsiktig gjeld varierer mellom bransjer. Dette blir diskutert mer utdypende i kapittel “3.5 Kritikk av de tradisjonelle nøkkeltallene”. Nedenfor er en presentasjon av de tradisjonelle nøkkeltallene som er ment å vise likviditeten i bedrifter.

Likviditetsgrad 1

Likviditetsgrad 1 brukes for å se om selskapet har tilstrekkelig med omløpsmidler til å kunne dekke sine kortsiktige forpliktelser (Berk & DeMarzo, 2020). Ifølge tidligere studier er likviditetsgrad 1 et av de mest brukte nøkkeltallene for å predikere konkurs (Gissel et al., 2007). Nøkkeltallet uttrykkes slik:

$$\text{Likviditetsgrad 1} = \frac{\text{Omløpsmidler}}{\text{Kortsiktig gjeld}}$$

Det sies at jo høyere forholdstallet er, jo mer rustet er selskapet til å takle underskudd i fremtiden (Berk & DeMarzo, 2020). Tradisjonelt anses en likviditetsgrad på over 2 som god, og under 1 er ansett som usunt, men en slik tommelfingerregel vil ikke fungere i alle selskap (Petersen et al., 2017). Omløpsmidler består blant annet av kundefordringer, varelager og likvider, og normalt ønsker en å ha dette på et så lavt nivå som mulig, uten at det påvirker salget

negativt. Videre ønsker en å beholde den kortsiktige gjelden så lenge som mulig uten at det fører til mer renter. En slik tankegang fører dermed til en lav likviditetsgrad, og stemmer derfor ikke med tommelfingerregelen. Siden det også er naturlige forskjeller mellom bransjer vil dette også påvirke likviditetsgraden. For eksempel kan eiendomsforetak ha mindre kundefordringer enn tjenesteytende foretak og produksjonsbedrifter. Tjenesteytende foretak vil på den annen side gjerne ha mindre leverandørgjeld enn produksjonsbedrifter.

Ved bruk av likviditetsgrad er det derfor et poeng å være klar over hvilken bransje selskapet opererer i. Hovedpoenget er at nøkkeltallet er grovt, og sier lite om selskapets evne til å umiddelbart innfri sine forpliktelser annet enn ved en normalsituasjon. Dersom det brukes i sammenheng med omløpshastigheten til varelager, kunder og leverandører kan det likevel gi et ok mål på selskapets betalingsevne (Tofteland, 2014). Dette er fordi dersom varelager og kundefordringer blir stående lenge, kan det ha mistet sin verdi. Leverandørgjeld vil på samme måte øke med renter når lånet forfaller. Omløpshastigheten er derfor viktig å ta i betraktning. Bruk av likviditetsgrad med fokus på endringer over tid vil også hjelpe på troverdigheten av nøkkeltallet.

Likviditetsgrad 2

Ved beregning av likviditetsgrad 1 så en på alle omløpsmidler i forhold til den kortsiktige gjelden. Likviditetsgrad 2 bruker de mest likvide omløpsmidlene, og ekskluderer varelageret i sin beregning. De mest likvide omløpsmidlene består dermed av bankinnskudd, kortsiktige investeringer og kundefordringer. Nøkkeltallet uttrykkes slik:

$$\text{Likviditetsgrad 2} = \frac{\text{Mest likvide omløpsmidler}}{\text{Kortsiktig gjeld}}$$

Ved å ha med varelager i beregningen av likviditetsgrad 1 vil en eventuell økning i varelageret gi et bedre bilde av forholdstallet. En økning i varelageret kan derimot være en indikator på at selskapet har problemer med å selge varene sine. Derfor ekskluderer likviditetsgrad 2 varelageret i beregningen, og det sier derfor mer om selskapets likviditet når det ikke er i en normalsituasjon enn det likviditetsgrad 1 gjør (Berk & DeMarzo, 2020). For å bruke likviditetsgrad 2 som et måltall på selskapets evne til å innfri sine kortsiktige forpliktelser er det viktig også her å ta i betraktning omløpshastigheten til kundefordringene slik som for likviditetsgrad 1.

3.3.4 Netto rentebærende gjeld over EBITDA

Netto rentebærende gjeld er i utgangspunktet summen av gjeld, både langsiktig og kortsiktig, som har en løpende rente fratrukket de finansielle eiendelene som det løper rente på. Det som legges til i den finansielle eiendelparten av regnestykket er eiendeler eller poster som det burde ha løpt renter på. Eiendeler som enkelt kan realiseres og inkluderes i kontantbeholdningen uten at det har noen negativ innvirkning på driften i selskapet inkluderes også (Jonassen, 2009).

Ved å se den netto rentebærende gjelden over EBITDA får en et inntrykk av hvor gjeldstynget et selskap er i forhold til selskapets evne til å betjene gjelden. Dette kan være et svært godt nøkkeltall for kreditor ved vurdering av hvor mye som kan lånes til et foretak uten at det blir for risikabelt for kreditor (Dahl & Sørensen, u.å).

3.4 Nøkkeltall i regnskapsanalyse

Nøkkeltall kan spores 100 år tilbake i tid, men bruk av nøkkeltall i regnskapsanalyse var en relativt ny utvikling på 60-tallet (Horrigan, 1968). Siden da har bruken av nøkkeltall kun utviklet seg noe.

Arbeidet rundt konkursprediksjon ble for alvor et tema på 60-tallet, da Beaver (1966) presenterte en univariat analyse som satte utgangspunktet for nyere modeller (Beaver, 1966). I en univariat analyse måles en variabel av gangen. I analysen delte han nøkkeltall inn i forskjellige kategorier slik at hvert nøkkeltall ble klassifisert separat. Han utførte en test på 79 selskaper som hadde gått konkurs, og 79 selskaper som ikke hadde gått konkurs der han tok utgangspunkt i fem år før konkursen (og ikke-konkursen) (Beaver, 1966). Av de 30 nøkkeltallene Beaver (1966) testet, fant han at blant annet gjeldsgrad og likviditetsgrad var de som best kunne predikere konkurs.

I 1968 utviklet Altman en modell ved bruk av et statistisk verktøy som kan oversettes til flerdimensjonal forskjellsanalyse ("multiple discriminant analysis" (MDA)) (Aae et al., 2018). Altman (1986) mente at en univariat analyse ble for entydig. En flerdimensjonal forskjellsanalyse sammenligner to eller flere grupper i forhold til hvordan ulike faktorer påvirker hevrandre. Modellen er kalt Z-score modellen, og har vist seg å være et pålitelig

instrument for å prognostisere konkurser (Anjum, 2012). Fordelen med denne modellen var at en kunne se på selskaps finansielle nøkkeltall under ett, og interaksjonen mellom disse variablene. Altman (1968) delte opp vilkårene for konkurs i tre kategorier. Disse kategoriene var kortsiktige likviditetsproblemer, langsiktig evne til å dekke rente- og avdragsbetaling gjennom resultater fra virksomheten og forhold mellom eiendeler og gjeld/egenkapital. Den siste kategorien ble målt ved å bruke blant annet egenkapitalandel og gjeldsgrad, og begge disse i forhold til sum eiendeler (Aae et al., 2018). Sum eiendeler brukes mye som nevner i flere av nøkkeltallene i modellen, og vi vil senere i kapittelet diskutere ulempen med dette.

I 1980 kom Ohlson med en modell for konkursprediksjon. Dette var en logistisk modell der han tok utgangspunkt i tidligere modeller, men brukte logistisk regresjon i stedet for flerdimensjonal forskjellsanalyse (Ohlson, 1980). Ved en logistisk regresjon kan forholdet mellom en avhengig binær variabel og en eller flere andre variabler forklares. En binær variabel har kun to verdier, for eksempel “ja” eller “nei”. Ofte brukes 0 og 1. Flerdimensjonal forskjellsanalyse var en populær teknikk, men assosiert med en del problemer som en unngikk ved bruk av logistisk regresjon. I rapporten til Ohlson (1980) presiserer han at han har tatt utgangspunkt i nøkkeltall som er mest brukt i tidligere studier, og har dermed ikke forsøkt å utvikle de eksisterende nøkkeltallene (Ohlson, 1980). Ohlson (1980) er også en flittig bruker av sum eiendeler som nevner i nøkkeltallene. Vi kommer som nevnt til ulempen med dette senere i studien.

Norges Bank utviklet SEBRA-modellen i 2001, og bruker denne for å estimere sannsynligheten for konkurs for norske aksjeselskaper. I likhet med Ohlson (1980) er SEBRA-modellen også en logistisk modell (Petersen et al., 2017). Modellen brukes også til å estimere bankers forventede tap på utlån til virksomheter i forskjellige bransjer (Bernhardsen & Larsen, 2007).

Modellene har utviklet seg noe over tid, og SEBRA-modellen ble blant annet forbedret i 2007. SEBRA-modellen kommer vi tilbake til i kapittel 4. Likevel er det hovedsakelig de samme nøkkeltallene som stadig blir brukt om igjen. Vi skal videre se på kritikken rundt disse.

3.5 Kritikk av de tradisjonelle nøkkeltallene

I 2017 ble det gjort studier der det argumenteres for at de tradisjonelle nøkkeltallene burde vike for bedre alternativer (Aae & Hansen, 2017; Pelja & Stemland, 2017). Et av alternativene som blir foreslått er finansielle eiendeler delt på kortsiktig rentebærende gjeld. (Aae et al., 2018). Argumentet som brukes for å understøtte dette er at kortsiktig gjeld konstant refinansierer seg selv ved fortsatt drift. En god bedrift er flink til å holde varelager, kundefordringer, likvider og omløpsmidler så lavt som mulig, samt at de strekker leverandørgjeld og liknende rentefri gjeld så lenge som mulig. Likviditetsgraden her vil være lav, til tross for at selskapet i realiteten kan gjøre det svært godt. Studiene foreslår derfor å se på finansielle eiendeler delt på kortsiktig rentebærende gjeld fordi dette slår positivt ut dersom selskapet er flink til å ikke sitte på store verdier i et for stort varelager eller at de er flinke til å kreve inn kundefordringer.

En annen kritikk til de tradisjonelle gjeldsgrads- og likviditetsmålene er at de i svært liten grad ser på den delen av den kortsiktige gjelden som ikke refinansierer seg selv. Kinserdal (2018) argumenterer for at det er denne delen av gjelden som er den mest problematiske. Dersom et selskap har store engangsutbetalinger som ikke knyttes til noen inntjening i fremtiden har selskapet en større sannsynlighet for konkurs enn et selskap med like store eller større gjeldsposter som ikke knyttes til engangsutbetalinger. Dersom selskapet i tillegg velger å bruke varelager eller andre driftsrelaterte midler til å betale ned disse gjeldspostene vil det skape store problemer for fremtidig drift. Argumentet som gjøres er derfor at jo flere ikke-driftsrelaterte midler tilgjengelig for å finansiere slik gjeld, jo sterkere står selskapet. Det hjelper lite at et selskap på papiret er i stand til å tåle store tap fordi de har en god egenkapitalandel dersom de ikke klarer å videreføre driften fordi de må selge store deler av den driftsrelaterte egenkapitalandelen for å dekke tap. Problemet for en del banker er at finansielle eiendeler ikke defineres av hverken den norske regnskapsloven eller IFRS, og det kan derfor være vanskelig å trekke ut dette tallet mekanisk fra regnskapet. Dette kan også føre til ekstra kostnader for banken.

Bruk av sum eiendeler som nevner i nøkkeltall har og blitt kritisert. Iblant annet Altmans Z-model (1968) brukes sum eiendeler som nevner i mange av variablene, men også Ohlsons (1980) og Beavers (1966) modeller bruker dette mye. Tellerne i Z-modellen består blant annet av arbeidskapital, opptjent egenkapital, EBIT og omsetning fra driften.

Arbeidskapital over sum eiendeler er brukt for å måle de likvide midlene i forhold til selskapets størrelse. Arbeidskapital er omløpsmidler minus kortsiktig gjeld, og viser selskapets evne til å betale sine regninger. Ifølge Altman (1968) gjenspeiler dette nøkkeltallet bedriftens likviditet bedre enn likviditetsgrad 1 og 2 fordi det ga et bedre statistisk signifikansnivå.

Opptjent egenkapital over sum eiendeler bruker Altman (1968) i sin Z-modell fordi det automatisk også viser firmaets alder, fordi en gjerne har mer opptjent egenkapital jo eldre selskapet er. Dette har videre betydning for konkursprediksjon, fordi selskaper i startfasen er gjerne mer i faresonen for å gå konkurs.

Nøkkeltallet bestående av EBIT over sum eiendeler brukte Altman (1968) fordi han mente at det var et godt mål på selskapets produktivitet. Videre mente han at det måler selskapets effektivitet uavhengig av gjeld og dermed viser en sann fremstilling av produksjonen av eiendelene.

Omsetning over sum eiendeler var et nøkkeltall Altman (1968) mente var bra fordi det viste hvordan inntektene ble generert av et selskaps eiendeler (Altman, 1968).

Tellerne i alle disse nøkkeltallene er driftsrelaterte tall, noe som gjør at bruken av sum eiendeler bør settes et spørsmålsteget ved, da sum eiendeler også inneholder poster som ikke har noe med driften å gjøre. Nøkkeltallene er blant annet ment å vise bedrifters lønnsomhet, men ved å blande tall som hører til driften og tall som hører til finansieringen er det ikke konsistens mellom teller og nevner. Derfor mener Aae et al. (2018) at det ikke lenger er relevant å bruke sum eiendeler for å måle størrelse på bedrifter.

Bruk av sum eiendeler som nevner er også kritisert fordi det går utover bedrifter med store finansielle eiendeler, som for eksempel bankinnskudd. Bankinnskudd vil ikke påvirke tellerne som arbeidskapital, opptjent egenkapital, årsresultat eller omsetning, men posten vil gjøre nevneren, sum eiendeler, større. Ifølge nøkkeltallet ser det dermed ut som at bedriften ikke gjør det så bra sammenlignet med andre bedrifter med mindre eiendeler, og de er dermed "straffet" for å ha finansielle eiendeler. Dette er noe tidligere studier har testet, ved å bruke netto driftsrelaterte eiendeler og investert kapital i stedet for sum eiendeler (Aae, et al., 2018). Deres resultater viser at ved måling av driftsrelaterte tall gir det bedre konkursprediksjon.

3.6 Oppsummering

Dette kapitlet har presentert hvordan en må ha en forståelse av markedet for å kunne bruke nøkkeltallene riktig. Vi har vært inne på hvordan en analytisk balanse vil gi et bedre bilde av hvordan operasjonelle og finansielle tall er fordelt, samt utfordringene med å lage en slik balanse. Videre er noen av de tradisjonelle nøkkeltallene presentert, der vi har prioritert nøkkeltall som måler lønnsomhet, soliditet og likviditet. Kapitlet presenterer også hvordan nøkkeltall i regnskapsanalyse ble utviklet på 60-tallet, og de minimale endringene som er gjort siden da. Avslutningsvis har vi presentert kritikk av de tradisjonelle nøkkeltallene, samt forslag til nye nøkkeltall. Dette vil være sentrale elementer videre i analysen.

4 Bankenes målemodeller

I dette kapitlet introduseres ulike typer banker i Norge og hvordan de opererer. Bruken av covenants i bankbransjen presenteres, samt de forskjellige kravene banken stiller til sine kunder. Videre presenteres forskjeller på standardbanker og IRB-banker. Det vises også til bankers bruk av konkursprediksjonsmodeller, og SEBRA-modellen utviklet av Norges Bank brukes til å illustrere konkursprediksjonsmodellene. Avslutningsvis presenteres bankers ansvar med tanke på bærekraft og hvordan dette kan brukes ved kredittgivning.

4.1 Banker i Norge

I Norge finnes det to typer private banker, forretningsbanker og sparebanker. Forretningsbanker er stiftet som aksjeselskap eller allmennaksjeselskap, og sparebanker har tradisjonelt vært selveiende stiftelser, men kan nå omdannes til aksjeselskap (Norges Bank, 2016). Virksomheten til bankene er for øvrig ganske like (Finanstilsynet, 2016). De gir lån til næringslivet, og skaffer seg penger via innskudd fra blant annet privatpersoner, bedrifter, andre banker og Norges Bank. De fleste nasjonale bankene er forretningsbanker, og de fleste lokale og regionale bankene er sparebanker (Grimsby, Ulstein, Holmen & Grünfeld, 2013). Det er forventet at sparebanker tar et lokalt ansvar, men det er ingen juridisk forpliktelse (Norges Bank, 2016). Mange sparebanker er etablert via alliansesamarbeid, som for eksempel Eika Gruppen og Sparebank 1 Gruppen. Forretningsbankene er derimot mer selvstendig etablert, og har ikke like stort behov for slike allianser.

Banker gir lån avhengig av kundens risiko og planlagt finansiering. For å begrense bankens risiko gir de ofte lån med betingelser, såkalte covenants, som må være oppfylt til enhver tid. Låneavtalen vil da inneholde flere krav, men siden det sikrer at kunden tar større ansvar har banken da mulighet til å låne ut et større beløp. Typiske covenants kan være forskjellige nøkkeltall som bedriftene må tilfredsstillende minimumskrav til. Egenkapitalandel sies å være det mest brukte covenantskravet i nordiske banker (Petersen et al., 2017). Covenants kan også være at banken forbyr visse handlinger, som for eksempel utdeling av utbytte, pantsettelse eller at de kun kan investere en viss sum i løpet av året (Petersen et al., 2017).

Dersom et selskap bryter en covenant kan det for eksempel føre til økt rente eller større avdrag. Normalt får selskapet først en tidsfrist for å rette opp bruddet, men i verste tilfellet kan banken

kreve hele lånet tilbakebetalt (Petersen et al., 2017). Ved brudd får dermed banken en mulighet til å reforhandle lånevilkårene med kunden. Det enkleste for kunden vil være å innbetale mer kapital for å rette opp et slikt brudd, men det vil være kostbart, og kan også være vanskelig å gjennomføre.

Vi har tidligere presentert egenkapital, og utbredelsen av denne i covenantskrav. Kinserdal (2014) skriver at banker anser goodwill som aktiva når de vurderer egenkapitalandel som covenant. Goodwill er en immateriell eiendel, og en usikker post. Posten defineres som differansen mellom anskaffelseskost og virkelig verdi av eiendeler og gjeld ved transaksjonstidspunktet (NRS 19, Immaterielle eiendeler, pkt. 2.1.1). Det er derfor en restpost. Ved en undersøkelse utført av Kleveland og Kittelsen (2019) kom det likevel frem av deres spørreundersøkelse at goodwill og immaterielle eiendeler justeres bort ved vurdering og oppfølging av lånetilsagn.

Kinserdal (2014) skriver også at utsatt skatt blir ansett av banker som aktiva ved vurdering av egenkapital. Når et selskap balansefører utsatt skatteeiendel betinger det en fremtidig skattepliktig inntekt. Det betyr at selskapet må vise til at det er sannsynlig at de vil ha fremtidig skattepliktig inntekt, slik at fordelene vil bli utnyttet. Dette følger av de generelle vurderingsreglene (NRS (F), Resultatskatt, pkt. 2.4). En utsatt skattefordel i balansen vil dermed øke eiendelene og egenkapitalen, og det er derfor viktig at posten balanseføres riktig. Hvis det gjøres urettmessig vil selskapet fremstå mer solid enn hva det egentlig er. Både utsatt skattefordel og goodwill oppføres i balansen basert på estimer og skjønn. Siden banker anvender blant annet årsregnskap som en informasjonskilde når de vurderer sine kundeforhold, er det viktig å være klar over dette. En undersøkelse av Amundsen og Andreassen (2014) konkluderte likevel med at banker generelt ser bort ifra at utsatt skattefordel kan ha noen verdi. Dette fordi banker ser på utsatt skattefordel som en usikker post.

4.3 Standardbank og IRB-bank

Konkursprediksjonsmodeller ble et tema på 60-tallet, og brukes for å se på konkurssannsynligheter for selskaper. Brukerne av disse er blant annet banker, kredittratingbyråer, investorer og forvaltere. Et eksempel på en slik modell er SEBRA-modellen, som brukes av Norges Bank og Finanstilsynet (Bernhardsen & Larsen, 2007;

Finanstilsynet, 2018). Norske banker er enten standardbanker eller IRB-banker. Standardbankene har en målemodell der de må følge en metode der størrelsen på egenkapitalen for utlån er fastsatt. IRB-banker har egne interne målemodeller, såkalte IRB-modeller, som er basert på avansert statistikk. For å kunne være en IRB-bank må Finanstilsynet godkjenne IRB-modellen, og det er vanskelig å få innfridd kravene for dette. Derfor er slike modeller gjerne mer egnet for større banker.

IRB-modeller beregner risiko ved bruk av risikoparametere som sannsynligheten for mislighold (“probability of default” (P/D)), tapsgrad ved mislighold (“loss given default” (LGD)), eksponering ved mislighold (“exposure at default” (EAD)), løpetid og korrelasjon (Andersen & Winje, 2017).

Målemodeller bruker blant annet regnskapsinformasjon til å bedømme hvilken risikoklasse som passer kunden. En bedre risikoklasse viser en lavere risiko, og det er dermed tryggere for banken å finansiere disse. Kunder som havner i høyere risikoklasser medfører større risiko, og banken kan da enten velge å avvise kunden, gi et lån med høyere rente eller kreve at kunden stiller med mer sikkerhet til lånet. Grunnlaget for scoringen går gjerne ut på kundens inntjening, tæring og atferd (Ådland, 2010). Inntjening måles gjerne med grunnlag i lønnsomheten, der driftsmargin er viktig. Negativt driftsresultat over tid kan også spille en rolle, samt gjennomsnittlig lagringstid for varer. Tæring måles gjerne av egenkapitalandel og likviditetsgrad, men andre måltall kan også brukes. Videre måles atferd i blant annet anmerkingshistorie og negative anmerkninger fra revisor. Ved risikoscoring tas regnskapstallene inn i modellen, og dermed er det hvordan de betrakter informasjonen som er viktig.

Slike modeller vektlegger gjerne finansiell informasjon på bekostning av ikke-finansiell informasjon, som ofte kan være like viktig. Det er viktig å vite hva som ligger til grunn for tallene, hvilke estimater som er gjort og hvilket regnskapsprinsipp som ligger til grunn. Dette kan leses av blant annet notene i regnskapet eller årsberetningen. Slike modeller fanger likevel ikke opp denne typen informasjon. Kinserdal (2015) viser til «Svarte Svaner»-teori og hvordan en ofte kan avdekke feil eller svakheter i for eksempel en kredittscoremodell, men at det ikke like ofte gjøres justeringer.

4.3.1 SEBRA-modellen

SEBRA-modellen er en modell utarbeidet av Norges Bank for å beregne sannsynligheten for konkurs. Den tar i bruk en rekke nøkkeltall i tillegg til informasjon rundt hvilken bransje foretaket opererer i, hvor gammelt foretaket er og hvilken størrelse foretaket har. Målet med modellen er å kunne bruke sannsynligheten for konkurs til å beregne hvilke tap banken sannsynligvis kommer til å påløpe i fremtiden.

Det finnes tre utgaver av SEBRA modellen, den første er den opprinnelige SEBRA modellen og de to andre er en videreutvikling av denne. Dette har resultert i en forenklet og en utvidet modell, SEBRA-basis og SEBRA-utvidet. I den opprinnelige modellen var det i hovedsak kun nøkkeltall en så på, men i modellen som er utvidet ser en på enda flere faktorer. SEBRA-basis er likevel ganske lik den opprinnelige, men tar i bruk mer avanserte bransjevariabler basert på nøkkeltallene.

De store forskjellene mellom modellene oppstår når en skal analysere store foretak. SEBRA-basis vil predikere en høyere konkurssannsynlighet da den i mye mindre grad tar hensyn til hvor store foretak er og hvilke synergieffekter større konsern kan ha. SEBRA-basis er likevel bedre til å predikere bankenes tap fordi den i større grad fanger opp tap knyttet til foretak som ikke går konkurs (Bernhardsen & Larsen, 2007). Tabellen nedenfor viser hvilke nøkkeltall og variabler som blir brukt av SEBRA-basis og SEBRA-utvidet.

Variabeldefinisjon	Variabeltype	Variere over
Ordinært resultat før av- og nedskrivninger i prosent av total gjeld	Nøkkeltall Gjennomsnitt Standardavvik Korrelasjon med Norgesporteføljen	Foretak/år Bransje/år Bransje/år Bransje
Egenkapital i prosent av total kapital	Nøkkeltall Gjennomsnitt	Foretak/år Bransje/år
Innskutt egenkapital mindre enn bokført egenkapital	Indikator	Foretak/år
Likvider minus kortsiktig gjeld i prosent av omsetning	Nøkkeltall	Foretak/år
Alder (år) = 1, 2, 3, ..., 8	Indikatorer	Foretak/år
Sum eiendeler i faste kroner	Nøkkeltall	Foretak/år
Leverandørgjeld i prosent av total kapital	Nøkkeltall	Foretak/år
Skyldige offentlige avgifter i prosent av total kapital	Nøkkeltall	Foretak/år

Tabell 1: Variabler som inngår i Norges Banks SEBRA-basis (mørkt felt) og SEBRA-utvidet (hele tabellen) (Bernhardsen. & Larsen, 2007).

Nøkkeltallene som brukes her er egenkapitalprosent, likvider minus kortsiktig gjeld delt på omsetningen, eiendeler, leverandørgjeld delt på total kapital og skyldige offentlige avgifter i prosent av total kapitalen. Det nøkkeltallet som skiller seg mest ut, og som noe som sjeldent brukes utenfor SEBRA-modellen, er de skyldige offentlige avgiftene som en prosent av total kapitalen. Grunnen til at Norges Bank har valgt å bruke dette er fordi de gjennom sin analyse så at bedrifter som gikk mot konkurs hadde en dårligere evne til å håndtere betaling av offentlige avgifter. Så jo større denne prosenten er i modellen, jo større indikasjon er det på at selskapet kommer til å gå konkurs (Bernhardsen & Larsen, 2007).

Det brukes også et par indikatorer, foretakets alder og innskutt egenkapital fratrukket bokført egenkapital. Foretakets alder gir en indikasjon på hvor sterkt selskapet er og en høyere alder på foretaket peker mot at selskapet kommer til å kunne fortsette i lang tid. Alderen er likevel ingen garanti for at selskapet kommer til å gjøre det bra i fremtiden, kun en indikasjon. Den innskutte egenkapitalen sier noe om hvor stor tiltro selskapets eier eller eiere har på selskapet. Sannsynligvis ville de ikke skutt inn mye penger i et selskap dersom de forventer at selskapet kommer til å gå konkurs. Det kan også si noe om hvor ressurssterke personene bak et foretak er og om de har mulighet til å redde et selskap fra konkurs ved å skyte inn egenkapital.

Nøyaktigheten til SEBRA-modellen diskuteres i artikkelen publisert av Norges Bank (Bernhardsen & Larsen, 2007). Ved å se på et utvalg mellom 1990 og 2003 kommer det frem at SEBRA-modellen, både basis og utvidet, har en svært god treffsikkerhet. SEBRA-utvidet er bedre til å lukke gapet mellom potensielle tap og bankens faktiske tap enn det basis utgaven er. Det var altså en god modell for predikering av konkurser og tap på 90-tallet og tidlig 2000-tallet, men dette burde vurderes opp mot dagens situasjon ettersom IFRS ble obligatorisk for konsernregnskapet til alle børsnoterte regnskap etter 2005 (Bernhardsen & Larsen, 2007). Kinserdal (2018) har som nevnt kommet med kritikk rundt de tradisjonelle nøkkeltallene. Denne kritikken blir videre relevant når en ser på nøyaktigheten til SEBRA-modellen, da denne bruker nøkkeltall som egenkapital som prosent av total kapitalen og sum eiendeler til å predikere konkurser.

4.3 Bankenes ansvar i forhold til bærekraft

Det er antatt at bærekraft vil få en viktig rolle i bankenes målemodeller i fremtiden. I forhold til problemstillingen “Hvordan bruker banker sine modeller ved kredittgivning?” er det derfor interessant å se på hvordan bankene vektlegger bærekraft ved vurderingen per dags dato. Det er forventet at næringslivet tar ansvar for utfordringene i forhold til miljøet og samfunnet, og siden finansnæringen har stor påvirkningskraft i forhold til hvem de velger å finansiere er det interessant å undersøke dette nærmere. Det er på den annen side kjent at banker tjener penger på å låne ut kapital, og med mange konkurrenter har de mindre makt til å påvirke sine kunder.

Bærekraftig utvikling er et begrep som først ble brukt i 1987 i rapporten “Vår Felles Fremtid” utgitt av FNs Verdenskommisjon for Miljø og Utvikling, også kalt Brundtlandkommisjonen. I rapporten beskrives definisjonen slik: “Utvikling som imøtekommer dagens behov uten å ødelegge mulighetene for at kommende generasjoner skal få dekket sine behov” (Verdenskommisjonen for miljø og utvikling, 1987). Det er tre dimensjoner innenfor bærekraftig utvikling, og disse er sosiale forhold, økonomi og miljø. Sammenhengen mellom disse avgjør om noe er bærekraftig eller ikke. FNs bærekraftsmål ble vedtatt i 2015, og en hadde da en bedre forståelse for hvordan de tre områdene påvirker hverandre enn hva som har vært antatt tidligere (FN-Sambandet, 2019).

Bankene har et dilemma i forhold til om de skal satse på profitt eller om de skal ta ansvar om å påvirke sine kunder i en mer bærekraftig retning. Det er per dags dato kun gitt en oppfordring fra norske myndigheter om å tenke bærekraft, men Finanstilsynet har ikke utarbeidet forskrifter for utlån til bedrifter.

I september 2019 signerte over 130 banker i verden FNs prinsipper for bærekraftig bankdrift, og noen av bankene var blant annet Nordea, Danske Bank, DNB, Handelsbanken, Sparebanken Sør og flere SpareBank 1-banker. De seks prinsippene skal veilede bankene innenfor bærekraftsarbeid, og går ut på (UNEP FI, u.å):

1. Tilpasning: Bankenes forretningsstrategi må samsvare med FNs mål for bærekraftig utvikling, Parisavtalen og nasjonale rammeverk.

2. Påvirkning og målsetting: Bankers aktiviteter, produkter og tjenester må øke sin positive påvirkning på mennesker, klima og miljø, og redusere sin negative påvirkning, ved å sette og publisere konkrete mål.
3. Kunder: Bankene skal oppmuntre sine kunder til bærekraftig virksomhet
4. Interessenter: For å oppnå samfunnets overordnede mål må bankene proaktivt samarbeide med sine interessenter.
5. Styring og kultur: Banker må implementere en kultur for bærekraftig virksomhet og effektive styringsverktøy.
6. Åpenhet og ansvarlighet: Bankenes individuelle og kollektive implementering av disse prinsippene må gjennomgås jevnlig, og de må ta ansvar for påvirkningen de har på samfunnets overordnede mål, og være åpne om dette.

Ved å signere FNs prinsipper for bærekraftig bankdrift inntar bankene en sentral rolle i arbeidet mot en bærekraftig fremtid. Da denne signeringen er forholdsvis fersk ser det ut til at de bankene som har undertegnet foreløpig fokuserer på å gi grønne renter på lån og sparing (Ullevold, 2019). Det som er sikkert er at bærekraft vil være en viktig faktor fremover, og vil også påvirke den finansielle risikoen. Derfor vil det være lite attraktivt for banker å gi lån til selskaper som blant annet forurenses, fordi forurensning vil føre til høye finansielle kostnader, blant annet kostnader til å fjerne utslipp, fjerne oljeinstallasjoner og erstatningssaker. Dette er indirekte effekter som det er viktig å være oppmerksom på. Selskaper som mangler bærekraft i sin strategi vil også kunne miste inntekt i fremtiden, fordi det er nærliggende å anta at interessenter vil kreve dette, og dermed vil verdien på selskapet synke.

4.4 Oppsummering

I dette kapitlet har vi sett på bankenes målemodeller, og hvordan noen banker kan bli IRB-banker. Vi har sett på grunnlaget for scoring i slike modeller, som gjerne tar utgangspunkt i inntjening, tæring og atferd. Videre har vi gitt en presentasjon av Norges Bank sin SEBRA-modell og hvordan denne er utformet. Denne gir en liten pekepinn på hvordan slike modeller er utformet. Avslutningsvis er bærekraft presentert i forhold til bankenes rolle.

5 Metode

I dette kapittelet presenteres valg av metode. Metoden er viktig fordi vi ønsker å få frem gyldig og troverdig kunnskap, og for å klare det må vi ha en strategi. Hvilken metode vi bruker avhenger av vår problemstilling (Gripsrud, Olsson & Silkoset, 2016). Vi har derfor valgt en kvalitativ metode ved å bruke dybdeintervju. De metodiske valgene vil videre begrunnes, samt innvendinger til den valgte metoden. Kapittelet avsluttes med en redegjørelse over hvordan vi har sikret validitet og reliabilitet i studien og begrensninger valg av metode har gitt oss.

5.1 Utforming av undersøkelsen

Valgene for hva som skal undersøkes, hvem som skal bli undersøkt og hvordan en skal gjennomføre undersøkelsene betegnes som forskningsdesignet. Dette er fremgangsmåten i undersøkelsesprosessen og noe en gjerne må finne ut av tidlig i forskningen (Johannessen, Christoffersen & Tufte, 2011). Forskningsdesignet omfatter datainnsamling, måling og analysing av data, og er en beskrivelse av hvordan analysedelen er lagt opp for å besvare problemstillingen (Sekaran & Bougie, 2016). Siden metoden er avhengig av problemstillingen, må forskningsdesignet ta hensyn til formålet med undersøkelsen. Vår tilnærming blir derfor å gjøre undersøkelser for å komme frem til en teori.

Det er vanlig å skille mellom induktiv og deduktiv tilnærming. En deduktiv tilnærming går fra teori til empiri, det vil si at en utleder noe generelt til noe konkret. Ved en induktiv tilnærming går en fra empiri til teori, det vil si at en går fra det spesielle til noe mer allment. Forskningen starter da uten et teoretisk utgangspunkt, der hensikten er å samle inn data som kan lede frem til generelle mønstre (Johannessen et al., 2011). Siden noe av studiens formål går ut på å finne ut om nøkkeltallene bankene bruker fremdeles fungerer, og det foreligger begrenset med data rundt dette, vil vår forskningstilnærming bære preg av en induktiv tilnærming. En slik tilnærming går fra empiriske undersøkelser til utledning av en teori. På den annen side har vi en viss teori som vi ønsker å undersøke, samt er det en del tidligere forskning rundt bankers praksis ved kredittgivning. Studien har dermed også et noe deduktivt tilnæringspreg ved seg. Likevel vil det sentrale i studien gjøre at tilnærmingen hovedsakelig blir induktiv.

Det skilles mellom eksplorativt, deskriptiv og kausalt forskningsdesign. Hvilken metode vi velger avhenger av formålet med forskningen, og hvor mye informasjon vi har om temaet (Grisrud et al., 2016). Siden det er begrenset med forskning rundt vår problemstilling blir det naturlig å velge et eksplorativt design, da dette designet går ut på å utforske saksområdet nærmere. Dette designet er også fleksibelt, og baseres gjerne på kvalitative tilnæringer som for eksempel uformelle samtaler, intervjuer, fokusgrupper og/eller casestudier (Sekaran & Bougie, 2016).

I forskningsmetoden skilles det mellom kvantitative og kvalitative metoder. Kort fortalt samler kvantitative metoder inn data ved bruk av tall, mens kvalitative metoder samler inn data ved bruk av tekst, lyd og bilder (Johannessen et al., 2011). Kvalitative tilnæringer kan skilles fra kvantitative metoder ved at en får mer detaljert og nyansert informasjon ved å få utdypende svar fra noen få personer. Ved kvantitative metoder kan en telle fenomener og kartlegge utbredelse, og er en metode for å måle noe i mengde eller antall (Johannessen et al., 2011). I forhold til vår problemstilling vil studien anvende en kvalitativ metode fordi det vil være aktuelt å la et begrenset antall personer få utdype deres erfaringer da vi ønsker mer detaljert informasjon.

Valg av metode bestemmes av problemstillingen. Vi ønsker dermed å gjøre en mer inngående studie om hvorfor nøkkeltallene ikke er særlig endret siden 60-tallet, selv om regnskapsregler og standarder har utviklet seg over tid. Det vil derfor være naturlig å bruke en kvalitativ metode ved å innhente primærdata gjennom dybdeintervjuer av bankansatte. Primærdata er en av to typer datakilder. Formålet med primærdata er å innhente data for å svare på et bestemt forskningsspørsmål (Sekaran & Bougie, 2016). Dersom informasjonen vi oppnår gjennom intervjuene kan registreres i tellbare kategorier vil dette også bli kvantitativ data (Johannessen et al., 2011). En slik metodetriangulering, der kvalitativ og kvantitativ metode brukes om hverandre, vil styrke studien vår (Sekaran & Bougie, 2016).

Det er viktig å få bedre innsikt rundt temaet, så i tillegg til å innhente primærdata, vil det være aktuelt å bruke sekundærdata. Sekundærdata er den andre typen datakilder, og er samlet inn til andre formål. Denne dataen hjelper oss til å få en bedre forståelse for temaet, og siden informasjonen allerede foreligger, er det svært effektivt å finne informasjon. På den annen side er sekundærdata tidligere vært samlet inn til andre formål, noe som gir en negativ effekt på validiteten (Gripsrud et al., 2016). Sekundærdata vi har brukt er hovedsakelig artikler, bøker

og tidligere masteroppgaver vi har funnet på internett og på biblioteket. Sekundærdata har lagt grunnlaget for litteraturstudiet som er gjort i forbindelse med kapitlet om teori.

Hovedvekten av data vil bli å benytte primærdata som vi har samlet inn selv. Primærdata kan blant annet skaffes gjennom kommunikasjon med mennesker, observasjon av mennesker og dokumentanalyse (Gripsrud et al., 2016). Primærdata i denne studien vil være kommunikasjon med bankansatte gjennom dybdeintervjuer.

5.2 Datainnsamling

Vi har valgt å bruke individuelle dybdeintervju for å samle data i denne studien. Gjennom problemstillingen vår ønsker vi å forstå bankens bruk av deres kredittscoremodeller og forsøke å avdekke om nøkkeltallene fortsatt er relevante. Vi er interessert i de bankansattes personlige erfaringer og meninger, og ved å stille åpne spørsmål der respondentene fritt kan uttale seg, vil dybdeintervjuene gi oss mye nyttig data (Gripsrud et al., 2016). Ved å bruke en slik kvalitativ metode får vi en bedre forståelse av sammenhenger enn ved kvantitative data som generaliserer mer.

5.2.1 Utvalgsstørrelse

Ved gjennomføringen av forskningsprosjektet er det viktig at respondentene vi finner har nok kunnskap om fenomenet vi ønsker å belyse, for å sikre at vi får rettvise resultater. Det er også viktig at utvalgsstørrelsen gjør at vi får nok data til å kunne besvare problemstillingen. Dette er vanskelig å vite på forhånd, og noe en gjerne finner ut av når undersøkelsen nærmer seg ferdig, og det avhenger i tillegg av hva som er praktisk mulig å gjennomføre. Når intervjuene ikke lenger fører til ny informasjon, antas det å være nok informanter (Johannessen et al., 2011).

For å komme frem til et utvalg kan en benytte sannsynlighetsutvalg eller ikke-sannsynlighetsutvalg. Ved sannsynlighetsutvalg er det like stor sannsynlighet for at alle i populasjonen blir valgt. Ved ikke-sannsynlighetsutvalg er derimot ikke dette kriteriet oppfylt. Ved bruk av dybdeintervjuer vil det naturligvis ikke være lik sannsynlighet for at alle banker blir valgt ut, og vi har derfor gjort et ikke-sannsynlighetsutvalg. Vi har kontaktet de bankene

som gjør det mulig for oss å gjennomføre intervjuer med tanke på geografisk område, og dermed også de som er mest kostnadsbesparende i forhold til reise. Geografien gjør dermed at sannsynligheten ikke er like stor for alle bankene i Norge. Utvalget er derfor av typen bekvemmelighetsutvalg (Jacobsen, 2015).

Vi tok kontakt med syv banker på Sørlandet hvorav samtlige var positive til å delta. Mange av bankene vi var i kontakt med har kontorer over hele Norge, og dermed forventer vi at våre informanter har mer kunnskap enn kun lokalt. Dette er likevel ikke noe vi har kunnet sikre, og dermed blir konklusjonene på våre forskningsspørsmål kun representativ for Sørlandet.

5.2.2 Intervjuforberedelser

Før intervjuene fant sted valgte vi intervjuobjekter, intervjuform og utarbeidet en intervjuguide. I tillegg hadde vi tilegnet oss en del kunnskap om temaet gjennom litteraturstudier. Studien utført av Aae et al. (2018) var spesielt nyttig lesing i forhold til temaet. Dette hjalp oss å utforme en intervjuguide og gjorde at valg av intervjuobjekter ble bankansatte.

Intervjuene gjennomføres ansikt-til-ansikt. Dette er et valg vi har gjort på bakgrunn av at samtalen da gjerne flyter lettere, og at det skjer færre distraksjoner i løpet av intervjuet, noe som øker konsentrasjonen til begge parter (Jacobsen, 2015). Andre vanlige intervjutyper er telefonsamtale, chat eller e-post. Disse er gjerne mindre kostbare å gjennomføre, men det blir vanskeligere å etablere tillit og åpenhet. For å gjøre prosessen minst mulig kostbar forsøkte vi derfor å få tak i respondenter i samme geografiske område som oss. Vi rakk å gjennomføre alle intervjuene før situasjonen med Covid-19, men oppfølgingsspørsmål ble derfor vanskelig å gjennomføre.

For å komme i kontakt med relevante bankansatte oppsøkte vi nettsidene til de aktuelle bankene, og fant derfra e-postadresser til ansatte med ansvar for bedriftskunder. Vi sendte videre en forespørsel om intervju med informasjon om prosjektet. Vi ringte deretter til de som ikke svarte på e-posten der vi forklarte prosjektet vårt, og ble videre henvist til de vi kunne intervju. Vi avtalte tidspunkt for intervju, og informasjon samt samtykkeskjema ble sendt på e-post. Samtykkeskjema finnes som Vedlegg 2. Det er bankene selv som har bestemt hvem av

deres ansatte som skulle stille som informanter, men hos fem av syv banker fikk vi snakke med kredittsjefen/lederen for bedriftsavdelingene ved kontoret.

5.2.3 Intervjuguide og gjennomføring av intervjuene

For å sitte igjen med relevant informasjon etter intervjuene er det viktig å lage en god intervjuguide. Intervjuer kan være ustrukturert, semi-/delvis strukturert eller strukturert. Intervjuet vårt har en overordnet intervjuguide som er utgangspunktet for intervjuet, men spørsmålene, tema og rekkefølge kan variere i selve intervjuet. Det gjør at vi kan bevege oss frem og tilbake i intervjuguiden, og det er derfor et delvis strukturert intervju (Johannessen et al., 2011). Intervjuguiden hjelper oss til å styre intervjuet i riktig retning, og sikrer at innholdet og temaet blir forholdsvis likt hos de forskjellige intervjuobjektene, selv om intervjuet er semistrukturert.

En god utforming av intervjuguiden er viktig, og den er basert på litteraturstudien. Intervjuguiden bør inneholde en innledning, faktaspørsmål, introduksjonsspørsmål, overgangsspørsmål, nøkkelspørsmål og til slutt en avslutning (Johannessen et al., 2011). Vi ønsket et ansikt til ansikt-intervju, men informantene kunne selv velge hvor intervjuet skulle foregå. Dette er for å legge til rette for at informantene er komfortable rundt situasjonen. Vi startet med en innledning der vi presenterte oss og prosjektet, samt hvordan intervjuet dokumenteres, hvordan anonymitet kan garanteres, og informantens rett til å avbryte intervjuet. Deretter kom noen enkle faktaspørsmål for å skape et tillitsforhold til informanten. Introduksjonsspørsmålene stilles for å introdusere temaet, samt oppfordre informanten til å komme med egne erfaringer. Nøkkelspørsmålene er de viktigste spørsmålene, der hensikten er at vi skal få den informasjonen vi trenger ut fra vår problemstilling. Avslutningsvis var det spørsmål for å oppklare eventuelle usikkerheter, samt for å høre om informanten hadde noen spørsmål eller kommentarer (Johannessen et al., 2011).

Det er også viktig at intervju spørsmålene har en god utforming for å sikre kvalitet på intervjuet. For å unngå misforståelser er det viktig med god kommunikasjon mellom oss og informantene, og ordene vi bruker bør være allment kjent innenfor informantenes fagfelt. Med tanke på at vi skal intervju bankansatte vil det være nærliggende å anta at de er trygge på ordbruken innenfor fagfeltet økonomi, og det er derfor også viktig at vi opptrer som trygge med ordbruken for å

skape en komfortabel og seriøs situasjon. Det er også viktig at spørsmålene vi stiller er nøytralt formulert slik at vi får utfyllende svar som ikke er ledende fra vår side (Krumsvik, 2014). Dikotome spørsmål leder an til korte og lite utfyllende svar, og dersom vi bruker slike spørsmål må vi passe på at vi har klart noen oppfølgingsspørsmål slik at intervjuet ikke stopper opp. Spørsmålene bør heller ikke inneholde flere emner. Dette kalles multiple spørsmål, og kan være med på å forvirre informantene fordi det blir uklart hva de faktisk skal svare på (Krumsvik, 2014).

5.2.4 Etter intervjuene

Vi har intervjuet syv norske banker, hovedsakelig ansatte med ansvaret for kredittgivning til bedriftskunder. I de fleste bankene fikk vi møte ett intervjuobjekt, men i en av bankene stilte det opp to intervjuobjekter, der en var kredittsjef og en bedriftsrådgiver. I alle intervjuene forsøkte vi å få til en uformell samtale før vi startet lydopptakene, for å skape en god relasjon. Intervjuene ble gjennomført i løpet av en to ukers periode, og prosessen med transkribering forsøkte vi å gjennomføre løpende etter hvert intervju, for å ha det friskt i minnet. I tabellen nedenfor er utvalget i studien presentert.

Bank	Stilling	Dato	Tid	Ord transkribert	Størrelse på bank
Bank 1	Kunderådgiver	24.02.2020	0:30:02	3 069	Liten
Bank 2	Bedriftsrådgiver og kredittsjef	27.02.2020	01:07:16	9 475	Middels
Bank 3	Leder for bedriftsmarkedet i regionen	28.02.2020	01:01:22	8 259	Middels
Bank 4	Kredittsjef for bedriftsmarkedet	28.02.2020	0:41:37	5 174	Liten
Bank 5	Kredittsjef og rådgiver for bedriftsmarkedet	01.03.2020	0:35:59	4 471	Liten
Bank 6	Bedriftsrådgiver	04.03.2020	0:36:39	5 417	Stor
Bank 7	Leder av bedriftsavdelingen i regionen	04.03.2020	0:44:02	6 561	Stor
Totalt	8 Informanter	5 dager	4:16:32	42 426	

Tabell 2: Utvalget i studien.

Som nevnt antas det at en har nok informanter når intervjuene ikke lenger tilfører ny informasjon. Dette stemmer nokså bra med våre åtte informanter, i forhold til spørsmålene vi hadde, og lokasjonen vi hadde bestemt oss for. Spørsmålene vi stilte påvirker utfallet av undersøkelsen, spesielt fordi intervjurundene ble gjennomført tidlig i prosessen. I analysen senere skal vi se at det var flere temaer vi kunne ha forsøkt å belyse bedre, og oppfølgingsspørsmål vi kunne ha stilt. På grunn av situasjonen med Covid-19 ble det ikke så enkelt å gjennomføre oppfølgingsspørsmål.

Intervjuene hadde ulik varighet, alt fra 30 minutter til en drøy time. Dette representerer et metodisk problem fordi vi dermed ikke fikk like mye informasjon av alle. Noe av dette kan forklares med at de mindre bankene ikke hadde særlige mange kunder som hadde regnskapsrapportering etter IFRS, og dermed måtte vi hoppe over noen av spørsmålene. Det er likevel ikke ensbetydende med at de korte intervjuene var minst informative, da vi opplever at for eksempel bedriftsrådgiveren i den ene store banken var en av de som ga oss mest nyttig informasjon, til tross for at intervjuet kun varte i 36 minutter.

Når all kvalitativ data var samlet inn, satt vi igjen med flere timer med transkribert lydopptak. Det er en utfordrende og tidkrevende prosess å bearbeide så mye ustrukturert data, men det må gjøres for å få noe fornuftig ut av det før vi starter på analysedelen (Johannessen et al., 2011). For å skaffe oversikt organiserte vi dataene i forhold til om det omhandlet nøkkeltall, regnskapsprinsipp, regnskapsmanipulering eller bærekraft. Når dette var gjort så vi enklere mønstre som gikk igjen innenfor de forskjellige temaene.

5.3 Undersøkelsens kvalitet

Det er viktig å vurdere validiteten og reliabiliteten i studien før vi går videre til analysen for å forhindre feil i resultat og konklusjon. Validitet handler om at det vi undersøker faktisk er det vi ønsker å undersøke, altså om undersøkelsene er gyldige (Gripsrud et al., 2016). Reliabilitet handler om hvor pålitelig undersøkelsene er. Et spørsmål en kan stille seg er om en hadde fått det samme resultatet dersom en hadde gjentatt undersøkelsen (Gripsrud et al., 2016).

Gjennom arbeidet med studien har vi tatt flere valg, blant annet om problemstilling, datainnsamling og dataanalyse. Metodene for disse valgene har både styrker og svakheter. Derfor ønsker vi å redegjøre for disse metodene, for å vise hvordan vi har forsøkt å sikre studiens reliabilitet og validitet.

5.3.1 Validitet

Det vi samler inn av data er kun en representasjon av virkeligheten. Det er derfor viktig å være sikker på at dataen er relevant og valid i forhold til det vi er ute etter (Johannessen et al., 2011). Ved kvalitativ metode handler validitet om at de resultatene vi får nøyaktig representerer

dataene som er samlet inn. Det handler også om at resultatene vi har fått kan generaliseres og brukes i andre sammenhenger. For at vår undersøkelse skal være verdt å ta i betraktning er det derfor viktig at disse kvalitetene er på plass.

En måte å sikre validiteten av intervjuene på er å få respondentene til å bekrefte at transkripsjonen viser en korrekt gjengivelse av intervjuet. Dette kalles respondentvaliditet (Krumsvik, 2014). På grunn av studiens omfang var dette ikke noe vi fikk mulighet til. Informantene virket også som travle, dermed ønsket vi ikke å forstyrre dem mer enn nødvendig. I tillegg kom situasjonen med Covid-19 rett etter våre intervjuer. De fikk på den annen side beskjed om at de kunne kontakte oss dersom de ønsket å avklare det som ble transkribert. Vi brukte dermed ikke noe tid på dette, da ingen av respondentene etterspurte dette.

Siden mastergradsavhandlinger er nyere forskning har vi valgt å basere noe av vår studie på disse, da de er mer relevant for å kunne besvare problemstillingen en eldre, dog publiserte artikler. Dette vil på den ene siden svekke noe av troverdigheten med studien, da vi ikke kan sikre validiteten med disse studiene. På den annen side har vi gjort en nøye utvelgelse av studier for å best kunne sikre oss at studiene er pålitelige.

Ved at vi har gitt en grundig beskrivelse av forskningsprosjektet i dette kapittelet vil validiteten forbedres. Da kan de som eventuelt ønsker å bruke resultatene i andre sammenhenger selv vurdere hvor valid resultatene er (Sekaran & Bougie, 2016). Om resultatene i denne studien kan brukes i andre sammenhenger er derimot uklart. Temaene er ganske spesifikke, men noen av forklaringer vi har fått vil kanskje kunne brukes videre. Bankene vi har intervjuet er en blanding av sparebanker og forretningsbanker, der de tre største er forretningsbanker, og de fire minste er sparebanker. Ved å være klar over dette kan noe av resultatene generaliseres. På den annen side har vi holdt oss til informanter på Sørlandet, og dermed kan det være vanskelig å generalisere konklusjonene og resultatene vi får. Vi har en forventning om at de største bankene er oppdaterte på hvordan deres bank opererer på landsbasis, men dette er ikke noe vi kan garantere. Vår hensikt med studien er likevel ikke å generalisere resultatene. Utvalget er bestemt på grunnlag av problemstillingen som vi ønsker å svare på.

Hvem vi har intervjuet, når vi har intervjuet og hvor intervjuene har tatt plass er også viktige faktorer i forhold til validitet. I de fleste bankene intervjuet vi kredittsjefer og ledere for bedriftsmarkedet i deres bank. På den måten bør vi kunne anta at de er kjent med temaene vi

spurte dem om. Vi fikk også flere perspektiver i et det ene intervjuet hvor det stilte opp to informanter fra samme bank. Samtlige intervjuobjekter inviterte oss til sitt kontor, samt valgte dato og tidspunkt, noe som trolig er med på å gjøre dem mer komfortable og avslappet. Da hadde de i tillegg all informasjon tilgjengelig.

Validiteten på et intervju har sammenheng med reliabiliteten ved intervjuet. For eksempel vil uklare spørsmål svekke både intervjuvaliditeten og intervjureliabiliteten (Krumsvik, 2014). Vi har derfor hatt et fokus på å lage klare og presise spørsmål, som blant annet ikke er multiple, slik beskrevet i kapittelet om datainnsamling. På grunn av sammenhengen mellom validitet og reliabilitet skal vi videre redegjøre for reliabiliteten ved metodevalgene.

5.3.2 Reliabilitet

For å sikre reliabilitet er det viktig at data innhentet fra undersøkelsene er nøyaktige, både med tanke på hvilke data som brukes, måten data er samlet inn på og hvordan data bearbeides.

En måte å teste reliabiliteten av data på er å gjøre en “test-retest-reliabilitet” ved å gjenta undersøkelsen på to forskjellige tidspunkt (Johannessen et al., 2011). I vår studie vil en slik test være vanskelig å gjennomføre, da vi har begrenset med tid. Vi har samlet data ved hjelp av dybdeintervjuer, som er en tidkrevende metode. Det er også et begrenset antall banker vi har intervjuet, dermed ville det vært lite hensiktsmessig og forespurt om det samme innenfor vår forholdsvis korte periode med masterutredning. Med tanke på situasjonen med Covid-19 hadde det heller ikke vært mulig å gjennomføre. Vi kan dermed ikke garantere at gjentatte undersøkelser ville gitt samme funn, og kravene til reliabilitet på dette området er derfor utfordrende å tilfredsstille.

Prosessen med å transkribere kan føre til misforståelser i forhold til hva informantene mente å formidle, og hva vi faktisk tolker det som. Dette er nevnt i kapittelet om validitet, men påvirker også reliabiliteten. En måte å sikre reliabilitet ved transkriberingsprosessen er at all transkribering gjøres av begge forskerne, slik at en har to sett (Krumsvik, 2014). Dette er en metode vi ikke har benyttet oss av, da det med tanke på studiens tidsfrist, ikke ville vært oppnåelig å bruke dobbelt så lang tid på dette. Vi vurderer også at det ikke er sannsynlig at

dette vil påvirke våre konklusjoner og har heller ikke funnet noe som indikerer dette. Selve analysen har vi derimot arbeidet med for det meste sammen for å sikre reliabilitet.

Grunnen til at vi har valgt dybdeintervjuer er fordi det egner seg godt i forhold til tid og ressurser vi har til rådighet. I tillegg er intervjuene vi bruker delvis strukturert, noe som gjør at vi kan være fleksible i gjennomføringen av intervjuene. Dette styrker resultatene våre, og gjør dem enda mer interessante.

5.4 Oppsummering

Kapittelet startet med å presentere utformingen av undersøkelsen basert på vår problemstilling. Vi har gått for en kvalitativ metode, der vi har utført dybdeintervjuer av bankansatte. Videre har vi presentert utvalgsstørrelsen, og at samtlige stilte opp til intervju. Kapittelet fortsetter med å forklare hvordan vi forberedte oss til intervjuene, samt hvordan intervjuguiden er lagt opp, før vi forklarte hvordan vi har gjennomført intervjuene, samt etterarbeid. Avslutningsvis har vi sett på undersøkelsens kvalitet i form av validitet og reliabilitet. Videre vil vi presentere funnene vi gjorde fra intervjuene.

6 Presentasjon av funn

I dette kapitlet fremstiller vi studiens resultater som danner grunnlaget for videre analyse. Vi har forsøkt å gi en så korrekt fremstilling av respondentenes svar som mulig. Studiens fire forskningsspørsmål utgjør strukturen på kapitlet. Ved gjennomføring av intervjuene fikk vi inntrykk av at små og store banker skiller en del på hvordan de gir kreditt. Derfor skiller vi mellom små, mellomstore og store banker.

6.1 Hvordan blir nøkkeltall brukt ved kredittgivning?

Det er som nevnt kommet en del kritikk mot de tradisjonelle nøkkeltallene. For å se dette fra bankens synspunkt forsøkte vi å finne ut hvordan nøkkeltallene faktisk brukes. Spørsmålene som ble stilt var blant annet om vurdering skjer mekanisk eller om de bruker mer subjektive vurderinger. Videre stilte vi spørsmål som hvilke nøkkeltall som inngår i covenants og hvilke nøkkeltall som inngår i den mekaniske modellen deres. Avslutningsvis i intervjuene var også et spørsmål om de enten aktivt jobber med å finne nye nøkkeltall, eller om de kunne tenkt seg å forske mer på det.

“Er bruken av regnskapsinformasjon veldig mekanisk, eller brukes det mer subjektive vurderinger?”

Dette spørsmålet kom tidlig i intervjuet for å kartlegge bankens bruk av nøkkeltall, og om nøkkeltallene ligger i en modell, eller om de subjektivt ser på regnskapsinformasjon. Samtlige banker har en form for mekanikk ved analysing av regnskapsinformasjon, men i noen av de mindre bankene har de ikke egne scoremodeller. De bruker da eksterne kredittvurderingsselskaper, der de ser på hvilke kredittrisikoer de mener er essensielle. Deretter må banken i tillegg gjøre subjektive vurderinger for å få en helhet.

En av de mindre bankene hadde en egen risikoklassifisering som foregår maskinelt. Likevel presiseres det at mye også må følges opp manuelt både i kredittsaker og i oppfølgingssaker. Også ved gjennomgang av engasjement må det gjøres subjektive vurderinger, og i oppstartsfaser legger en inn et budsjett manuelt. En kan derfor si at det er en kombinasjon av mekanikk og subjektive vurderinger ved vurdering av kunder.

En slik kombinasjon finner vi også i de større bankene, men de har gjerne sine egne modeller der de scorer sine kunder i en risikoklassifisering i forhold til regnskapstallene. I tillegg ser de på historikken i forhold til tidligere lån hos banken, om de har overtrekk eller hvor mye de utnytter kreditten. Modellene fanger også opp betalingsanmerkninger, purringer og andre ting som påvirker scoren i en negativ retning. For de større kundene, da gjerne eiendomsselskaper, gjøres det mer subjektive vurderinger av verdier og andre store balanseposter. Ofte korrigeres det mye i analysen i forhold til hva som egentlig er det reviderte regnskapet. Dersom noe virker mistenkelig fortalte flere av informantene at de tok kontakt med regnskapsfører. Flere av bankene ser på notene, men ofte kun fra siste års regnskap. Ingen av bankene nevnte at de bruker årsberetningen.

I en av de mellomstore bankene fortalte bedriftsrådgiveren at de scorer kundene sine til enten grønt, gult eller rødt lys, der det må foretas subjektive vurderinger på alt som ikke er grønt. Dersom alt er grønt går de subjektive vurderingene mer ut på å se på endringer i balansen og resultatregnskapet.

En for høy risikoklasse kan føre til avslag hos samtlige banker, men det gjøres også subjektive vurderinger på hvordan ting kan se ut i fremtiden. Dette kan for eksempel skje dersom det er store endringer i balansen eller store avvik i forhold til hva som har vært kundens normale drift. Det gjøres også subjektive vurderinger når det er stabile tall, gjerne ved å se på bransjen om det er fare for dårlige tider. Et eksempel som ble nevnt fra bedriftsrådgiveren i en av de største bankene er handelsnæringen som i løpet av de siste årene er blitt mindre attraktivt å finansiere.

Lederen for bedriftsavdelingen i den andre store banken viser til at de har to forskjellige modeller, en til eiendomsforetak og en til produksjonsbedrifter, varehandel og tjenesteytende foretak. Det er for øvrig de samme nøkkeltallene som kommer ut, men da har de mulighet til å bruke nøkkeltallene forskjellig ettersom hvilken bransje det er snakk om.

“Hvilke nøkkeltall brukes som covenants og hva ser dere på som viktig?”

De minste bankene var mest opptatt av at aksjene ikke skulle bli solgt til andre. Eierendringer var derfor et av de viktigste covenants de hadde. Dette er fordi de mindre bankene gjerne har mindre, lokale kunder, og ved innvilgelse av lån blir også eieren bak selskapet vurdert. Derfor kan de ikke selge selskapet videre uten samtykke fra banken. Ved salg er det fare for at

selskapet blir solgt ut av byen, derfor ønsker de små lokale bankene å beholde kundene sine i det lokale miljøet.

De mindre bankene nevnte også egenkapital, at uttak og pantsettelse må godkjennes av banken og at kunden må ha driftskonto i banken som viktige covenants. I byggeprosjekter hender det at de har covenants på antall leiligheter solgt før avtalen med banken lages. Brudd på noen av disse er brudd på låneavtalen. Banken har da en oppsigelsesgrunn, men kan også velge å beholde kunden mot at lånebetingelsene blir strammet inn.

I begge de mellomstore bankene ble det nevnt krav til egenkapital både i prosent og i kroner, samt rentebærende gjeld over EBITDA. Kredittsjefen i den ene mellomstore banken mente at egenkapital brukes mest. Det ble også nevnt at de antakelig bruker egenkapital mindre enn store nasjonale banker. Banken har både små og store kunder, og det er på de større kundene de er mer avhengig av å ha covenants for å følge kunden tettere. Dette er spesielt ved finansiering av fast eiendom for å få kontroll på sikkerhetsverdi og lignende. Ved finansiering av større driftsselskaper går det mer på driften og utviklingen i selskapet. På alle driftsselskaper har de en policy om å vurdere om de skal gi finansielle covenants ved innvilgning av lån, men ved små selskaper blir det mer tungvint enn til hjelp.

Lederen for bedriftsavdelingen i den andre mellomstore banken forteller at en nesten kan bruke hvilket som helst nøkkeltall som covenant. De bruker mest egenkapital, gjeld over EBITDA og gjerne et likviditetsmål. Noen av disse går også igjen i deres ratingmodell.

Bedriftsrådgiveren i den ene store banken nevner også egenkapitalprosent, gjerne at kunden må ha et minimum på egenkapitalen på 20 prosent og minimum et fast beløp. Bedriftsrådgiveren sier også at de fleste nøkkeltall kan virke som covenants, men at opp mot 90 prosent av alle de har covenants på er på egenkapital. Dette er gjerne fordi at dersom det går galt, så har eieren som regel mulighet til å gjøre noe med det ved å for eksempel tilføre mer kapital.

I den andre store banken nevnes soliditet, rentesensitivitet, belåningsgrad, rentebærende gjeld over EBITDA, eierendringer og gjeldsgrad. Soliditet beregnes ofte med egenkapitalandel, og rentesensitivitet betyr hvor sensitive kunden er på endringer i rentenivå. Det presiseres at noen av disse blir brukt mer enn andre. På eiendomsselskaper brukes belåningsgrad mest, mens

rentesensitivitet blir mest brukt internt i banken, og ikke så mye ut mot kunden. De bruker ofte eierendringer slik de små bankene også gjør, og soliditet er mye brukt. Netto gjeld over EBITDA er videre et av de som er mest brukt. I spesielle tilfeller hender det også at de legger inn andre covenants.

“Hvilke nøkkeltall bruker dere i modellen?”

Kun en av de små bankene bruker en egen modell, men kredittsjefen er usikker på hvilke nøkkeltall som faktisk ligger i modellen, og stoler på det som kommer ut. De to andre mindre bankene bruker eksterne kredittvurderingsselskaper. Kredittsjefen i banken som bruker et eksternt kredittvurderingsselskap sier at det i hvert fall baserer seg på demografi og område, men har ikke gått helt i dybden på det. De får risikoklasser fra 1 til 12, hvor 1 er best, og 12 er at selskapet har tapt penger. Klasse 11 betyr at selskapet er misligholdt, mens 10, 9 og 8 er høy risiko. De med høy risiko har dermed større krav og må vurderes mer inngående før innvilgning av lån. Det er derfor bankens vurdering som er viktigst, fordi som lokalbank så vil sjeldent kredittratingselskapene vurdere deres kunder til 1, fordi de mener at de mest solide selskapene ligger mer sentralt til. Ved å kun se på risikoklasse vil lokalbanken derfor ikke kunne ta på seg så mange kunder. Det blir spesifisert at ved å være en lokalbank må en støtte det lokale næringslivet, og dermed også ta egne vurderinger og risikoen som kommer med det.

Kunderådgiveren i den andre mindre banken, som heller ikke har sin egen modell, viser til at de gjør sin egne manuelle risikoklassifisering. De samler inn betalingsanmerkninger, og dersom det gjelder en eksisterende kunde kobler de dette opp mot hvordan de har overholdt sine forpliktelser hos banken, om alt er betalt og om det er penger på bok. Til sammen blir dette deres risikoklassifisering som gir dem et tall. En god risikoklassifisering gir dermed en god sak, mens en dårlig klassifisering gir en tyngre sak.

De større bankene har egne modeller. Kredittsjefen i den ene mellomstore banken viser til sin scoremodell som inneholder en del nøkkeltall. Siden de har ambisjoner om å bli en IRB-bank må de skifte ut modellsettet de har, og er i ferd med å lage en ny modell. De ønsker å få en bedre modell, men det er vanskelig å si hvordan den blir foreløpig. Den skal lages på bakgrunn av en analyse av sannsynlighetene i porteføljen, noe de fremdeles ikke har funnet ut av. De forklarer at den eksisterende modellen, samt den nye modellen, uansett vil bestå av regnskapsdata, inntjening, soliditet, alder på bedriften og antall ansatte, fordi dette er faktorer som sier noe om hvordan det går med bedriften fremover. Informasjon om atferd, interne

forhold, purringer, betalingsanmerkninger og revisoranmerkninger nevnes også som viktige faktorer. Når de innhenter regnskapsinformasjonen får de i tillegg anmerkninger som er registrert på selskapet, på lik linje med inkassosaker og utleggsforretning i kredittrapportene. Disse faktorene er dermed med å påvirke de grønne, gule og røde lysene i modellen.

Den samme banken har også en policy om hvilke bransje en kan og ikke kan finansiere. De har en konsentrasjonsrisiko, som vil si at de ikke skal være for tungt inne i en bransje. Det er også visse bransjer som er definert utenfor policy, og som de i utgangspunktet skal holde seg unna. Hvis en slik bransje skal finansieres må det besluttes på høyt nivå i banken, og det må være en god grunn for det.

Lederen for bedriftsmarkedet i den andre mellomstore banken forteller om deres ratingmodell som sier noe om sannsynligheten for konkurs. Denne modellen beregner hva banken vil tape dersom kunden går konkurs og er basert på rating og sikkerhet. Som nevnt har en av de store bankene én modell til eiendomsselskap og én til driftsselskap. På samme måte har også denne banken forskjellige modeller.

Noen av nøkkeltallene i deres modeller er egenkapitalandel, rentedekningsgrad og likviditetsgrad (quick ratio). Egenkapital og gjeld over EBITDA er spesielt viktige i modellen, men informanten var hemmelighetsfull angående vektingen av dem. Det hender at noen av nøkkeltallene påvirker resultatet mer enn det som er naturlig. Dette kan blant annet være fordi regnskapet er lagt inn ved årsskifte, og dermed blir nøkkeltallene tilfeldig på et statisk tidspunkt.

Informanten forklarer også hvordan en kan bli lurt av resultatregnskapet, og eksemplifiserer et underskudd som egentlig er ufarlig, ved for eksempel store avskrivninger. Et mer alvorlig tilfelle er dersom selskapet akkurat går i pluss. Dette kan skyldes strekking i regnskap ved å endre noe på varelageret eller fordringer for å få det til å se bedre ut enn det egentlig er (Ronen & Sadan, 1981). Ved slike tilfeller pleier de ofte å se på hvordan balansen ser ut, spesielt arbeidskapitalen, og om balansen for eksempel er redusert fra året før. Hvis en da finner et stort tap må en se på hvordan selskapet har finansiert underskuddet. Har de for eksempel finansiert det ved å selge unna varer og få inn kundefordringer vil det gi et signal om at banken har mindre sikkerhet, fordi de har solgt varelageret for å dekke over underskuddet. Forutsetningene for å

gjøre det bra det påfølgende året er da dårligere fordi de har et lavere varelager, og kanskje også har pådratt seg en for stor leverandørgjeld.

Videre forklares dette med historiske tall. De sier noe om hva selskapet har klart å levere tidligere, men det gir ingen garanti for fremtiden. En kunde som går konkurs kan skape en dominoeffekt. Det er dermed ikke nødvendig at selskapet selv er skyld i en konkurs, men det vil alltid være en fare for det hvis en er for avhengig av sine fordringer, fordi tap av fordring kan være nok til at en ikke klarer å betjene sine forpliktelser. Det vil derfor ikke være enkelt å forutse en konkurs, men ved å se på historiske tall får man en pekepinn på hvordan selskapet har evne til å drifte. Ratingmodellen deres er derfor basert på historiske tall.

Dersom et av nøkkeltallene slår uheldig ut kan banken for eksempel kommentere at det var en uforholdsmessig stor totalbalanse, eller justere regnskapet på en annen måte. Da har de både det reviderte og det justerte regnskapet. Det presiseres at dette ikke er noe som ofte skjer, men på eiendom er det mer vanlig å gjøre det ettersom det er enklere å forsvare en verdjustert egenkapital. Det typiske her er at verdien er nedskrevet mens den historiske verdien er gått opp. På samme måte kan de fjerne spesielle tap dersom det er grunnen til at regnskapet går i underskudd det året. Det gjør at regnskapet ikke vil bli påvirket for mye av noe som er ekstraordinært, både når det gjelder inntekter og kostnader. Modellen de bruker er godkjent av Finanstilsynet, dermed må slike endringer argumenteres for grundig. Dette er for å hindre manipulering av regnskapet.

Bedriftsrådgiveren i en av de største bankene forklarer at deres modell er ganske omfattende, og inneholder alle mulige nøkkeltall. Et utvalg av disse er krav til egenkapital, betalingsanmerkninger, purringer og variasjoner i blant annet omsetning, resultat og egenkapital. Det nevnes at egenkapital vektet mindre enn en skulle trodd, og at det viktigste i modellen er variasjoner og betalingsanmerkninger. Betalingsanmerkninger kan øke risikoklassen betraktelig fordi det viser at de ikke klarer å betale for seg og er dermed en prediksjon på at det begynner å gå dårlig.

Samme informant nevnte at transaksjonshistorikk kunne vært interessant og hatt med i modellen. Slik historikk vil både kunne gi indikasjon på eventuell manipulasjon og om hva selskapet vil klare fremover i forhold til om de skyver på regninger og betaler for sent. Dette er noe informanten tror at andre banker, samt deres egen, er for dårlige på å bruke.

Som nevnt har den andre store banken forskjellige modeller for eiendom og driftsselskaper. De har en standard modell som er utgangspunktet, også har de egne modeller for enkelte bransjer. Modellen for eiendomsselskaper tar for det meste for seg belåningsgrad og rentesensitivitet. På bedriftskunder er det soliditeten som veier mest, sammen med betalingsevne i forhold til kontantstrøm (netto gjeld over EBITDA) og deres egne versjoner av likviditetsgrader. Hovedpoenget med å vurdere kundene er å finne ut hvordan de skal kunne betjene lånet sitt, og hvordan de kan stå imot hvis noe går galt. Soliditeten viser dermed litt hvordan de skal klare å stå imot. Nøkkeltallene vektlegges videre forskjellig i ulike bransjer.

“Brukes det nøkkeltall fra flere regnskapsår eller kun fra det nyeste tilgjengelige?”

Fire av våre respondenter sier at banken bruker nøkkeltall fra de tre siste årene. En av de minste bankene sier at de kun bruker nøkkeltall fra det siste året. En av de mellomstore og en av de største bankene nevner også at ratingen kun tar utgangspunkt i det siste året, men at flere år gjerne blir sett på manuelt i forhold til endringer.

“Bruker dere ressurser på å finne aktuelle modeller med andre nøkkeltall, eller synes dere at modellen dere benytter fungerer slik den skal?”

Dette spørsmålet var mer rettet til de større bankene, da det naturligvis ikke er like aktuelt for de mindre bankene. Noen av de mindre sparebankene er med i Eika Gruppen som jobber som en samarbeidspartner for sparebankene, og er med på å styrke bankenes konkurransekraft og markedsposisjon. Likevel nevner den ene kredittsjefen at dette nok ikke er noe Eika Gruppen heller har kapasitet til.

De større bankene har derimot egne avdelinger som jobber med blant annet dette. I de fleste av de større bankene er disse avdelingene lokalisert i større byer. Hver endring i vurdering eller vektlegging av nøkkeltall må godkjennes av Finanstilsynet i en lang prosess. Endringene må derfor vise til mye testing og hvilke resultater det gir, selv når det er snakk om minimale endringer.

Lederen for bedriftsavdelingen i den fjerde store banken tror forskningen rundt modellen omhandler mer digitalisering av systemene for å effektivisere prosessene mer. Informanten er en av de som er usikre på innholdet i modellen, og det kan også tenkes at det forskes på nye

nøkkeltall selv om informanten ikke er klar over det. På den annen side er det nok noe i det at deres forskning hovedsakelig dreier seg rundt effektivisering.

6.2 Hvordan vurderer banker forskjellige regnskapsstandarder?

Det har stor betydning for noen poster hvilken regnskapsstandard som er lagt til grunn. Dette påvirker også nøkkeltallene som ligger i bankenes modeller. Vi ønsker dermed å finne ut om bankene tar høyde for dette ved kredittvurdering av sine kunder. Spørsmålene vi stilte for å undersøke dette nærmere var blant annet om de hadde noen tiltak dersom det ble byttet regnskapsprinsipp, om de undersøkte om det var blitt endret prinsipp over tid, om de skiller mellom kunder med forskjellige prinsipp og om de ser noen typiske forskjeller mellom kunder som bruker forskjellige prinsipper.

“Hvilke tiltak gjør dere dersom en kunde bytter regnskapsprinsipp for å unngå å bryte en covenant?”

De fleste av våre informanter sier at det ikke gjøres noen tiltak på dette, da det ofte gjøres egne vurderinger av varelager og eiendomsverdier. De mener derfor at det ikke har noe å si på disse postene dersom de bytter regnskapsprinsipp. Videre blir det påpekt at de fleste ikke har vært borti dette, eller at det er noe de har sett svært sjeldent.

De små bankene sier at dersom de hadde oppdaget det så ville de nok ikke gjort noe særlig utover å forhøre seg med kunden. De større bankene derimot ville gått mye dypere inn i det og sett på egne vurderinger av regnskapet. Dette kan ha en sammenheng med at de større bankene både har flere IFRS kunder, men også at de har tilgang til mer informasjon gjennom et større internt nettverk av eksperter.

“Ser dere på om kunder har byttet regnskapsprinsipp over tid?”

Kun en av informantene sier at dette er noe banken ser på, og den ene banken forteller at det ikke har så mye å si fordi de gjør egne vurderinger. Dette er også begrunnelsen til de fleste andre bankene på hvorfor de ikke gjør det, fordi de har egne vurderinger.

En av bankene påpeker at dette er noe de burde vært flinkere til å se på fordi det kan slå galt ut i modellen deres når de bruker regnskap fra tidligere år for å beregne en kredittscore. Ingen av

de andre informantene går inn på dette, noe som kan forklares med at flere legger kun det inneværende året til grunn for lånetilsagnet, men noen går lenger tilbake i tid.

“Skaper det problemer dersom konsernregnskapet er utformet etter IFRS, mens selskapsregnskapet er utformet etter norsk regnskapsstandard?”

Ingen av informantene mener at dette er noe problem, da de ser på egne vurderinger av de regnskapspostene som vanligvis stilles som sikkerhet for et lån. To av bankene sier at de ikke liker det, da det ikke er så ryddig som de gjerne skulle hatt det, men at det ikke skaper problemer utover dette. Dersom et konsern eier flere eiendommer gjennom datterselskap, tar ikke bankene verdien av datterselskapet slik det er bokført for gitt. De ser etter en uavhengig verdivurdering av eiendommene og unngår derfor mye av problemene som kan oppstå ved at det føres etter forskjellige standarder.

“Hvordan skiller dere mellom kunder som bruker norsk regnskapsstandard og IFRS?”

Igjen svarer samtlige banker at de ikke gjør noe skille mellom kundene da dette ikke blir nødvendig for dem når de selv vurderer verdien av eiendom og varelager uavhengig av hva som står i regnskapet. Det er derfor lite å si utover dette. De føler selv at de dekker de viktigste postene selv, men det kan virke som at de glemmer at det kan være store forskjeller andre steder i regnskapet mellom IFRS og norsk regnskapsstandard, til tross for at de korrigerer de verdiene som står i balansen.

“Ser dere en forskjell på kunder som bruker norsk regnskapsstandard og IFRS?”

Samtlige av våre informanten sier at selskaper som driver innenfor eiendomsmarkedet ofte foretrekker IFRS fremfor norsk regnskapsstandard fordi de enklere får frem den reelle verdien av eiendelene sine. Informantene påpeker at selskaper som rapporterer etter IFRS gjerne vil vise frem større verdier, mens de som rapporterer etter norsk regnskapsstandard sjeldent har mye kunnskap rundt de forskjellige standardene og velger norsk regnskapsstandard fordi det fremstår som enklere. Størrelsen på banken har ikke noe å si når vi stiller dette spørsmålet. Det er ikke et skille mellom svarene, de er stort sett enige om hvilke forskjeller de ser eller ikke ser.

“Har det betydning for lånesøknaden hvilken metode kunden bruker for å verdsette eiendelene sine?”

Bankene selv sier at dette har lite innvirkning for lånesøknaden. Et par av bankene sier at de gjerne vil høre med et selskap om hvorfor de rapporterer etter IFRS dersom de gjør det og at de som regel får et tilfredsstillende svar. De minste bankene oppgir at de først og fremst ser på sikkerhet for lånet når de skal vurdere lånetilsagn, og for disse bankene holder det med en egen verdsettelse av sikkerheten uten at de trenger å gå dypere inn på regnskapsmetoden. De fire andre bankene sier at det viktigste er betjeningsevne av lånet. Det betyr ikke at de andre tre bankene ikke ser på det som viktig, men for de fire største bankene er betjeningsevne det første de vurderer.

Dersom betjeningsevne er det viktigste vil det oppstå forskjeller i regnskapet mellom IFRS og norsk regnskapsstandard. Disse forskjellene håndteres forskjellig fra de store og de mellomstore bankene, der de mellomstore bankene utfører kontantstrømsanalyse. De største bankene har videre to forskjellige måter å håndtere det på. Den ene banken korrigerer regnskapet for spesielle elementer slik at det som kommer frem av regnskapet kun kommer fra kjernedriften. Den andre banken gjør ingen spesielle tiltak utover deres egen verdivurdering med mindre det er snakk om en veldig stor kunde.

“Finner du noe kritikkverdig ved noen av standardene?”

En av bankene vi snakket med mener at IFRS kan føre til at det blir litt for lett å flette inn spesielle utgifter eller inntekter som sannsynligvis bare var en engangshendelse, slik at resultatet blir mye bedre enn det ellers ville vært og at det kan være vanskeligere å oppdage gjennom IFRS. En annen av bankene påpeker at det har ikke så mye å si hvilken standard et selskap bruker for deres del, fordi de utfører kredittsjekker og har mye større kapasitet og kunnskap når det kommer til verdsettelse av et selskaps eiendeler. Selskapets kunder eller samarbeidspartnere kan likevel lures av et bytte i standardene dersom de ikke også er klar over hva de forskjellige standardene innebærer.

Stort sett har de ikke så mye kritikkverdig til selve standardene. Et par nevner at revisor kanskje slipper litt lett unna. Begrunnelsen var at revisor ofte kunne skrive at noe var korrekt i regnskapet, men så fant de småfeil her og der.

“Hvilke noter vektlegger dere mest og hvor viktig er prinsippnotene for dere?”

De fleste informantene svarer at de ser på verdivurderingen av poster i balansen dersom de mener det er noe usikkerhet knyttet til denne. Den informasjonen får de gjerne ut av notene, samt hender det at de hører direkte med kunden hva som ligger til grunn. Det går igjen blant samtlige informanter at dersom det er noe tvil så vil de gå til notene for oppklaring, men at de sjeldent bruker notene når de selv føler at tallene i regnskapet er sikre.

De mindre bankene ser gjerne på hvordan gjelden i selskapet er fordelt, om dette er gjeld til andre banker eller om det er gjeld til aksjonærer. De mellomstore og store bankene nevner at de også ser på om gjelden er mellom selskaper i et konsern. Fordringer er også noe en av informantene påpeker at de ser på, fordi de vil vite hvor lenge fordringene har stått og hvilke personer eller selskaper fordringene er knyttet til.

De store og mellomstore bankene forteller at de gjerne bruker noter rundt eierskap for å få mer informasjon om eierne av selskapet. De påpeker at denne informasjonen om eierne gjerne brukes sammen med annen informasjon og at den ofte bare er en liten del av et større bilde. Informantene forteller at de også ser på utbytte og investeringer gjort av eierne i selskapet og at de ofte innhenter denne informasjonen fra noteopplysninger.

Det er ingen av bankene som er spesielt opptatt av prinsippnotene. De store bankene påpeker at de ser på hvilket regnskapsprinsipp som ligger til grunn uten å lese dette ut av notene, eller at de får det oppgitt, og at de derfor ikke trenger å se på prinsippnotene. Flere påpeker at de burde være flinkere til å gjøre dette, men at som regel så bruker de fleste norsk regnskapsstandard og det er sjeldent de bytter.

6.3 Avdekker banker regnskapsmanipulasjon?

Vi har i teoridelen sett på gråsonen mellom strekking av regnskap og regnskapsmanipulering. Gjennom intervjuene har vi derfor forsøkt å finne ut hvordan bankene vurderer dette. Spørsmålene vi stilte for å undersøke dette nærmere var blant annet om strekking av regnskap er noe de ser på som utbredt, om de har noen tiltak for å avdekke regnskapsmanipulering og om det er noen tall eller nøkkeltall fra regnskapet som er mer utsatt for manipulering enn andre.

“Hvordan vurderer dere utbredelsen av strekking av regnskap, eller “income smoothing”?”

Ved spørsmål om utbredelsen av strekking av regnskap svarer de fleste banker at dette er noe de i utgangspunktet ikke ser så nøye på. De fleste sier de vurderer det ved større kunder og spesielt kunder der det er mer usikkerhet knyttet til regnskapsposter. Det er likevel ikke noe de har ressurser til å undersøke nærmere på de fleste kunder. Noen av bankene svarer at de vurderer det litt overfladisk og at tommelfingerregelen er at gode resultater gjerne er bedre enn det som vises og at dårlige resultater gjerne er enda dårligere enn det som vises.

Flere av bankene vi har intervjuet har kunder innenfor eiendomsmarkedet og de hevder at strekking av regnskap er noe som ikke forekommer ofte i den bransjen. De bankene som har en mer diversifisert portefølje viser til at det ofte er entreprenører og selskaper med lange prosjekter som driver med strekking av regnskapet. De sier at det som regel er banken som spør og at de får en forklaring, heller enn at banken gjør egne vurderinger av strekkingen av regnskapet. Og dersom de ikke kan få en bra forklaring så sender dette ut et negativt signal som fører til at bankene enten gjøre videre undersøkelser eller bestemmer seg for å ikke låne til selskapet.

De små og mellomstore bankene er de som hevder at strekking av regnskapet sjeldent forekommer eller at de ikke har mulighet til å gå inn og sjekke alt i regnskapet i detalj. De sier de ofte har en svært tett oppfølging av sine kunder og at de gjennom dette får et bedre bilde av regnskapet enn om de skulle brukt tid og krefter på å avdekke for eksempel strekking av regnskapet.

De store bankene derimot ser at det kan forekomme, spesielt hos entreprenører, men at dette er av mindre betydning enn andre ting. De sier at dersom det forekommer og det beløper seg til store summer vil de alltid få en forklaring på hvorfor det er blitt gjort slik det er blitt gjort. Bortsett fra entreprenører forteller bankene at det sjeldent er snakk om store summer når en tenker på strekking av regnskap.

Samtlige av informantene påpeker at regnskapsarbeidet til selskapene ofte drives av en tredjepart, og de forventer at denne tredjeparten er profesjonelle og at en kan ha tillit til dem. Strekking av regnskap er også noe som kan være ressurskrevende å avdekke og korrigere. Hvis

de skal bruke ressurser på det kan det føre til redusert lønnsomhet, noe ingen av bankene ønsker.

“Hvilke tiltak gjør banken for å avdekke regnskapsmanipulering, eventuelt hvilke tall i regnskapet eller nøkkeltall er særdeles utsatt for regnskapsmanipulering?”

Samtlige av våre informanter stoler på revisor og det som står i regnskapet. Flere nevner også at de gjør egne vurderinger rundt verdien av eiendom og lignende store poster, noe som kan forklare hvorfor de stoler så mye på tallene ellers i regnskapet.

De fleste nevner at varebeholdning og kundefordringer er de postene i regnskapet det er knyttet mest usikkerhet til. De påpeker at usikkerheten ofte kommer av at kundene ser på fremtidsutsiktene sine mer positivt enn hva banken gjør. Banken er nesten alltid mer konservativ i sine vurderinger. Varelageret er noe de fleste av våre informanter vurderer som svært usikkert, spesielt dersom selskapet trenger kapital og er nødt til å selge unna varelageret fort. De sier derfor at ved vurdering av varelageret så justerer de som regel alltid ned prisen med over 50 prosent av den bokførte verdien når banken vil se på soliditeten til foretaket.

Ifølge bankene vil kunden innse at en kundefordring er tapt mye senere enn det banken mener. I tillegg vil banken, dersom forholdene tilsier det, undersøke kundefordringene nærmere. De kan gjerne se på kundene til kundene av et selskap, for dersom et selskap i markedet går konkurs kan det ha store ringvirkninger som fører til flere konkurser. Det er et skille i hvordan bankene går frem for å vurdere dette. De mindre bankene går gjerne selv og vurderer verdiene i varelageret og kundefordringene. En av bankene nevnte spesifikt at de selv går og fysisk sjekker varelageret eller at de er med på varetellingen. De større bankene hyrer oftere inn en tredjepart til å utføre dette arbeidet eller gjør en kredittsjekk. De mindre bankene forklarer at de ofte er mer knyttet til nærmiljøet sitt og at de ofte sitter på mer lokal kunnskap, og har dermed ikke behov for å hyre inn en tredjepart. Både de store og de mellomstore hevder derimot det samme, at de sitter på god lokal kunnskap og at de ofte samarbeider tett opp mot lokalmiljøet. De velger likevel oftere å benytte seg av en uavhengig tredjepart for verdivurderinger.

Flere banker sier at de røde flaggene som oppstår gjerne ikke er knyttet direkte til en bestemt regnskapspost men heller atferden til kunden. Dersom en kunde for eksempel ofte trenger mer kreditt, samt at kunden viser til overskudd, vil de gå inn og se på tallene i balansen for å se hvorfor selskapet tilsynelatende genererer et overskudd, men også konstant trenger mer kapital.

Flere av bankene peker på at de røde flaggene kan oppdages i ettertid, og da gjerne fordi de har stolt for mye på revisor.

Kun en av våre informanter nevner goodwill som en regnskapspost det er knyttet mye risiko til. Informanter sier at banken ofte vurderer at den posten skal tas ut av regnskapet når banken skal beregne soliditeten til et selskap. Informanten sier at hvis goodwill skal regnes med som en del av bankens analyse må de kunne dokumentere eller begrunne verdien godt nok til at banken vurderer det som en trygg post i balansen.

“Er regnskapsmanipulasjon noe som oppdages ofte?”

Til dette spørsmålet svarer samtlige banker at nei, det er ikke noe som forekommer ofte. Et par av bankene hadde noen eksempler, men det var snakk om flere år mellom hver gang det ble avdekket noe alvorlig. De påpekte at det kan forekomme mindre justeringer som er gjort i regnskapet, men at dette som regel er så lite at de ikke klarer å fange opp eller har mulighet til å gå og undersøke nærmere.

6.4 Hvordan blir bærekraft vurdert ved kredittgivning?

I teoridelen så vi på bankens påvirkningskraft i forhold til hvem de ønsker å finansiere. Det ble også nevnt at bankmarkedet er et konkurransemarked, og at de dermed mister noe av sin påvirkningskraft av dette. Flere av bankene vi intervjuet var med på å signere FNs prinsipper for bærekraftig bankdrift i september 2019. Derfor er det interessant å se om dette har hatt påvirkningskraft siden det. Som nevnt ser det ut til at prinsippene først og fremst påvirker privatmarkedet med grønne lån. Siden studien generelt omhandler bedriftsmarkedet ønsker vi å undersøke hvordan bærekraft foreløpig påvirker kredittgivning til dette markedet, samt hvordan bedriftsrådgivere ser for seg at det vil bli i fremtiden.

“Hvordan vektlegger dere bærekraft i forhold til finansiell informasjon?”

De små og store bankene hadde her delte meninger. De mindre bankene ser at dette med bærekraft er noe som det blir satt mer og mer fokus på, men at de foreløpig ikke vektlegger det noe særlig. Det fokuseres hovedsakelig på den finansielle informasjonen.

De mindre bankene ser likevel at det vil komme en endring rundt bærekraft i fremtiden, og de er usikre på hvor det vil ta dem. En av kredittsjefene vi snakket med nevnte at de er klar over at noen av deres konkurrenter har begynt å fokusere på grønne lån, og at de har hørt at banker i andre land har brukt miljøklassifisering på panteobjekter. Denne miljøklassifiseringen førte til at panteobjektet ikke hadde god nok klassifisering, og kunne dermed ikke brukes som panteobjekt. Kredittsjefen regner med at grønne lån er noe de vil begynne med etter hvert, og ønsker å være forberedt på strengere restriksjoner som kan komme fra Finanstilsynet og departementet. Samme kredittsjef var inne på tanken om at det totale målet for bærekraft mulig må reguleres på nasjonalt nivå, og at bransjen selv kanskje ikke får til en gjennomgående endring gjennom sin konkurranse i bransjen.

I de mellomstore bankene innrømmes det at bærekraft er nytt for dem, men at det er på vei inn mer og mer. Kredittsjefen i den ene banken er med på å revidere bankens kredittdokument som inneholder policyer og lignende, og der diskuterer de nå bærekraft for å få det med i kredittdokumentet.

Det kommer frem at den samme banken har mange kundegrupper som ikke er bærekraftige. Likevel ønsker ikke banken å avslå alle disse kundene. De prøver derfor heller å legge føringer for hvilke kunder de skal beholde i forhold til bærekraft, og det presiseres at i løpet av bare det siste året har de hatt mye mer fokus på det. De tror likevel at det vil ta minst enda et år før det går fra prat til at det vil materialisere seg. Bærekraft er dermed noe som ikke påvirker kredittprosessen og kredittgivningen i denne banken per dags dato.

Den samme kredittsjefen forteller videre at banken er klar over at de har en viktig rolle når det kommer til bærekraft, og at de gjerne blir påvirket til å ikke finansiere prosjekter som samfunnet mener at ikke er bærekraftig. Dette har også mye med at ved innhenting av penger for videre lån må de gjerne vise til hva de gjør på området, og dermed blir det å vise frem bærekraftige kunder en viktig drivkraft for dem. Kredittsjefen viser til at banken nylig har fått grønne obligasjoner som de skal bruke til å gi grønne lån. Dette er foreløpig kun på privatmarkedet, der for eksempel et hus må være av en viss energiklasse for at kunden skal få lån, eller at de får et mer gunstig lån enn andre. Videre vil nok reglene bli utvidet, slik at det også kan gjelde for om boligen for eksempel ligger i nærheten av en kollektivakse.

Lederen for bedriftsmarkedet i den andre mellomstore banken forteller at deres bank er veldig opptatt av bærekraft, men at heller ikke de har fått det inn som en policy enda. Likevel blir det påpekt at de mer enn før stiller seg spørsmålet om de faktisk vil og bør finansiere kunden. De ønsker gjerne ikke å bli assosiert som den banken som finansierer noe som er langt unna bærekraftig, og er med dette opptatt av renommérisiko. Banken tar likevel ikke med vurderingen av bærekraft ved kredittvurdering i markedet for små og mellomstore bedrifter.

På privatmarkedet derimot, har også denne banken grønne lån som gir kunden “grønne priser”. Lederen forteller at markedet foreløpig ikke er godt nok til at de kan gå ut i obligasjonsmarkedet å be om obligasjoner for deres “grønne kunder”. Derfor får ikke banken noen rabatt på å gi grønne lån, det blir heller til at banken gir kunden en rabatt, og at banken dermed får redusert inntjening. På den annen side ser de at kundene som er særlig opptatt av bærekraft også får til å gjøre det bedre markedsmessig. Dette fører videre til at banken har mindre kredittrisiko på disse kundene.

I de store bankene vi snakket med ser en derimot at bærekraft er blitt nærmest et kriterie for kredittgivning. Den ene banken har fått bærekraft som et kriterie for kredittgivning for kunder med større omsetning, og er også klar på at de er en av de første bankene som får dette inn i lånesøknadene. Dette gjelder ikke nødvendigvis alle bedriftskunder, men de prøver å fange opp de som gjerne påvirker miljøet mye i en negativ retning. Bedriftsrådgiveren påstår også at bærekraft blir vektlagt såpass mye at dersom et selskap ikke kan bevise at de jobber mot bærekraft, så har banken en avslagsgrunn, da i ytterste konsekvens.

Lederen for bedriftsmarkedet i den andre store banken vi snakket med nevnte at de har fått en policy på at bærekraft skal tas opp med hver kunde, og hvilket forhold kunden har til det. Informanten viser til at dette med bærekraft kan være vanskelig å skille, for i noen land vil en se på en ting som bærekraftig, mens i andre land ser en på det som lite bærekraftig. Derfor ønsker de hovedsakelig å ha en samtale med kundene om bærekraft, og de har mer og mer fokus på det.

“Dersom en bedrift scorer godt innenfor bærekraft, kan dette gjøre opp for dårligere finansielle nøkkeltall?”

Svaret var her ganske likt hos samtlige banker, uavhengig av størrelse. De finansielle nøkkeltallene veier absolutt tyngst. Ingen av de små bankene har som nevnt noe fokus på bærekraft som kriterie for kredittgivning.

Kunderådgiveren i den ene mindre banken forklarer at det viktigste for banken er å få pengene tilbake, og uansett hvordan en pakker det inn, så må lånet betales tilbake. Kredittsjefen i en av de andre mindre bankene viser til at så lenge kunden ikke gjør det dårlig, så kunne det vært at de fikk et billigere lån. Foreløpig er ikke dette noe banken gjør, men markedet kan justere seg i forhold til hva andre banker gjør, og da kan det være at denne banken også følger etter. Kredittsjefen mener likevel at dette med bærekraft kan tvinges frem i forhold til prising, men ikke i forhold til innvilgelse, fordi det ikke kan gå på akkord med inntjeningen.

Den andre kredittsjefen i en av de mindre bankene forteller at banken foreløpig ikke har definert bærekraft på en god måte enda, men de har et eksempel der de valgte å finansiere en bedriftskunde både med tanke på bærekraft, men også med tanke på lokaliseringen. Som en lokalbank er lokasjonen et av de viktigste kriteriene.

Begge de mellomstore bankene begynner med å svare blankt nei på spørsmålet om bærekraft kan veie opp for dårligere finansielle nøkkeltall. De har videre to forskjellige vinklinger på hvorfor. Den ene banken presiserer at de finansielle nøkkeltallene må ligge i bunn, men at de gjerne får en positiv holdning til kunden dersom de fokuserer på bærekraft. Likevel må alt finansielt være på plass før de kan se på bærekraft, og kredittsjefen mener at bærekraft aldri vil kunne erstatte noe. På den annen side vil de som bank alltid vurdere hvorvidt en bedrift vil overleve i fremtiden, og deres evne til å betjene gjelden sin, da også målt opp mot bærekraft. Dersom de kan se at bedriften antakelig vil få det bedre i fremtiden ved å tenke grønt, fordi omgivelsene vil gi tøffere krav til bærekraft, vurder de også dette. Det vil på den annen side også påvirke den andre veien. Dersom en bedrift ser ut til å få en tøffere markedssituasjon når tiden utvikler seg i forhold til bærekraft, vil dette påvirke i negativ retning. Bedriftsrådgiveren er inne på tanken om at en god og bærekraftig bedrift kan få bedre pris og betingelser på finansieringen i fremtiden.

I den andre mellomstore banken forklarer lederen for bedriftsmarkedet at det kun vil bli aktuelt å gi noe ekstra til de kundene som er bærekraftige, dersom de faktisk viser til bedre tall. Dette er fordi at bankens varekost eller kapitalkostnad, altså hva banken må sette av som et potensielt tap ved utlån til en kunde, kommer an på hvilken rating kunden har. Deres skala går fra 1 til 10, der 10 er det beste. Hvis banken låner ut til en kunde som er ratet 10, trenger de kun å sette av et lite beløp som et potensielt tap. Det betyr at jo lavere rating kunden har, jo mer må banken sette av for potensielt tap. Disse pengene er døde penger, i den forstand at de ikke kan bruke disse til å låne ut til andre. Det er herfra at renten blir satt. Det betyr at et bærekraftig selskap som ikke leverer gode tall, vil få en dårlig rating, og da har ikke banken mulighet til å premiere dem for å tenke grønt. For en vanlig kunde vil bærekraft derfor ikke påvirke prisen per dags dato, men banken jobber med å kunne tilby grønne lån også til bedriftskunder på sikt.

I de store bankene vi snakket med var det kun én av dem som uttalte seg om bærekraft kan veie opp for dårligere finansielle nøkkeltall, da den ene bedriftsrådgiveren ikke hadde nok erfaring til å kunne svare godt på spørsmålet. Lederen for bedriftsavdelingen i den andre banken hadde derimot noen tanker rundt dette.

Først og fremst ble det påpekt at det viktigste er at selskapet klarer å betjene lånet, og at de ikke tar på seg mer risiko ved å prioritere en "grønn" kunde. Bærekraft kan på den annen side påvirke prisen. Et eksempel på dette er en bedrift som bygger et bygg med god isolering, og lav energiklasse. Da kan de få en noe lavere rentemargin. Når banken da skal låne penger i obligasjonsmarkedet kan de fortelle om at dette skal gå til grønne lån, og dermed blir det også billigere for banken å utstede obligasjoner. Banken ønsker dermed å gi denne rabatten videre til sin kunde. Lederen poengterer at det hovedsakelig vil gå mer på pris enn risiko å finansiere et selskap som tenker bærekraftig.

Dette går også den andre veien, at de kanskje avslår bedrifter i enkelte bransjer. Et eksempel på dette kan være at banken har finansiert en eiendom som de finner ut at leies ut til prostitusjon. Da er de gjerne harde, og sier opp engasjementet. Det kan også være bedrifter som handler fra land som driver med barnarbeid, det er også en avslagsgrunn. Det påpekes at dette ikke er noe som ofte skjer i praksis, men at det ikke er en utenkelig situasjon.

“Hva vurderer dere som viktig innenfor bærekraft, og hva vurderes som mindre viktig?”

For de minste og mellomstore bankene ble dette spørsmålet noe synsing, da bærekraft ikke er noe som er godt implementert enda. De hadde likevel noen tanker rundt dette. Den ene kunderådgiveren var opptatt av energi og energiforbruk, og tenker at det kan bli et viktig element i fremtiden. Samme rådgiver nevner også forurensning som et element en må tenke på.

Kreditsjefen i en av de andre mindre bankene viser til caset der de finansierte et selskap som både hadde et miljøperspektiv, men også at de lå i riktig område. Denne kunden var opptatt av gjenvinning blant annet, men viser til at det kan være mye annet som er viktig innenfor bærekraft også.

I en av de mellomstore bankene var det også noe synsing, men tanken er at de må se på bedrifters mulighet i fremtiden. Et eksempel som ble nevnt var flybransjen. Dersom banken tenker at verdien på fly vil falle i fremtiden, så vil de kanskje ikke finansiere den bransjen. Tanken her er dermed å se det med et finansielt syn, og kreditsjefen tror at det er slik bankverden vil tenke om bærekraft i fremtiden, at de vurderer overlevelsessevne i forhold til kravene fra samfunnet i fremtiden. Kreditsjefen viser også til at det er viktig at banken viser utad at de tenker grønt, at de kan tilby grønne lån og innretter seg samfunnets syn på bærekraft.

I de store bankene, hvor bærekraft nærmest er et krav ved kredittgivning kom det frem litt mer konkrete svar. Først og fremst blir det å sjekke at kundene gjør mest mulig for å sette minst mulig miljøfotavtrykk. De avslår kunder som for eksempel søker finansiering av våpen, klasebomber og terrorkrig.

Lederen av bedriftsavdelingen i den ene store banken mener at forurensning er en av de viktigste tingene som banken fokuserer på ved kredittgivning til kunder. Banken har i tillegg noen bærekraftige tiltak der de støtter visse organisasjoner med penger og andre bidrag.

“Hvilke informasjonskilder bruker dere for å vurdere hvor bærekraftig et selskap er?”

Med tanke på at de små og mellomstore bankene ikke vurderer bærekraft noe særlig enda var dette et noe vanskelig spørsmål å svare på. I en av de mellomstore bankene ble det nevnt at det finnes noen selskaper som driver med klassifisering av bærekraft i selskaper, og at det er mulig de vil bruke dem i fremtiden.

De store bankene har heller ingen direkte informasjonskilder for å vurdere bærekraft, annet enn å spørre kunden. En får også mye svar om bærekraft ved å se på bransjen kunden er i. Begge de store bankene har forpliktet seg til å stille spørsmål om bærekraft i enten lånesøknadsskjemaer eller i samtale med kunden. Likevel nevnes det at svaret de får i lånesøknadsskjemaene gjerne ikke blir sett veldig nøye på.

6.5 Bankens kundeforhold

For å se helheten av problemstillingen *“Hvordan bruker banker sine modeller i kredittvurdering”* må vi også forstå gangen i hvordan bankene vurderer sine kunder. Her presenteres dermed noen av funnene vi gjorde i forhold til dette. Vi ville se på hvordan regnskapsinformasjonen til kunden brukes av banken og hva de vektlegger ved en kredittvurdering. Det var derfor viktig å vite hvordan banker innhenter informasjon, hvor de henter den og hvordan informasjonen brukes.

“Hvordan bruker dere regnskapsinformasjon i kundeforhold med bedrifter?”

Her er det liten forskjell blant bankene, samtlige bruker regnskapet i stort omfang når de skal kredittvurdere en kunde. Informasjonen i regnskapet brukes i bankenes scoremodell, men det brukes også informasjon hentet derfra til å vurdere alle aspekter av et foretak. Regnskapet brukes også aktivt i oppfølgingen av lånet.

Samtlige banker påpeker at regnskapsinformasjonen er den viktigste informasjonskilden de har når de skal kredittvurdere ett foretak. Flere nevner at de ser på personene bak foretaket, men at det aller viktigste er tallene i regnskapet. De større bankene ber ofte om mer løpende regnskapsrapportering for å kunne samstemme regnskapsinformasjonen som foreligger ved årsslutt med aktiviteten i foretaket. De små bankene ber også om oppdatert regnskapsinformasjon dersom det nyeste foreliggende regnskapet er mer enn seks måneder gammelt, men ber ikke i samme grad om løpende regnskapsrapportering.

“Hva vektlegger banken mest ved kredittvurdering av kunder?”

Her er det et skille mellom bankene i forhold til størrelse på dem. De små bankene ser ofte på personen bak foretaket og hvilken sikkerhet de kan få. De større bankene derimot ser i hovedsak

på betalingsevnen til kunden og deretter på hvilken sikkerhet de kan få i lånet. Alle bankene nevner at de ser på personen bak foretaket, men de minste bankene nevner spesifikt at de vil bygge opp kunnskap og et tett bånd med kundene sine.

Betjeningsevnen på lånet er noe alle bankene er opptatt av, men de små bankene rangerer sikkerheten for lånet høyere. De større bankene derimot ser på betjeningsevnen som det aller viktigste. Det betyr ikke at de større bankene ikke trenger sikkerhet for lånet sitt, men de begrunner betjeningsevnen som det viktigste med at det er ikke noe poeng for deres del å gi ut et lån til et foretak som ikke kan betjene lånet sitt. Dette uavhengig av hvor godt sikret lånet er.

En av de mindre bankene sier at de først og fremst må se på sikkerhet for lånet, fordi de ikke kan tåle like store tap som en større bank. På den annen side gir de ofte lån til foretak i deres kjerneområde som de større bankene kanskje ville klassifisert som for risikabelt. Dette er fordi de er en lokalbank som skal gi lån til kunder i lokalmiljøet deres. Videre sier de at dersom de skulle sett på betjeningsevne og markedsfaktorer ville prosjektet blitt for risikabelt og de velger derfor å se på sikkerheten og at foretaket har sin drift i lokalmiljøet.

“Hvilken annen informasjon bruker dere ved vurdering av kunder? Og hva ønsker dere å oppnå fra ikke-finansiell informasjon?”

Samtlige av våre informanter nevner at kunnskap om og en relasjon til kunden er ikke-finansiell informasjon de er opptatt av. De mindre bankene nevner at de prøver å opparbeide svært god lokalkunnskap, mens jo større bankene blir jo mer går de inn på informasjon fra markedet og eksterne økonomiske faktorer som kan påvirke kunden. Felles for svarene er at de vil forstå kundene bedre enn bare det en kan lese av regnskapstallene, samt miljøet kunden opererer i.

Kundehistorikken er noe av det viktigste som alle bankene peker på. Er dette en kunde som har en tidligere relasjon med banken så ser de gjerne på hvordan forholdet har vært. Om det er en kunde med god historikk så vil de gjerne fortsette, og ofte utvide dette samarbeidet. Dersom det er en kunde som ofte bommer på innbetalingsfrister og som generelt er vanskelig å ha med å gjøre vil de sannsynligvis ikke ha noe mer med den kunden å gjøre.

Videre viser informantene til at kundehistorikken også viser om det er en kunde som har gjort tidligere prosjekter før og hvordan disse har endt. De vil gjerne vite, ikke bare om det planlagte prosjektet er lønnsomt og gjennomførbart, men om kunden selv er i stand til å gjennomføre det

og hvor mye kunden vil jobbe for at det skal bli en suksess. Flere av bankene sier også at de gjerne ser på om personen har tidligere domfellelser, da spesielt knyttet opp mot hvitvaskingsloven eller om personen har konkurser bak seg.

Markedet som kunden opererer i er også svært viktig for bankene å se på. Dette er noe de små og mellomstore bankene nevner i større grad enn de store. Dette er likevel ikke noe de gjør dersom kunden er liten, samt i mange tilfeller er de også kjent med markedet, slik at det ikke er nødvendig å utføre en analyse ved hver eneste nye kunde innenfor samme marked.

En av de middels store bankene peker på at de er opptatt av hvor investert en person er i et prosjekt. Det forklares at dersom en låntaker har et prosjekt på gang som har en verdivurdering til for eksempel 10 millioner kroner, så er det viktig for banken at personen selv er investert i prosjektet med en betydelig andel. Dersom kunden selv har investert en halv million kroner kontra tre millioner kroner vil banken vurdere det som at personen ikke er betydelig eksponert for tap, og dermed er det ikke like sannsynlig at personen vil gjøre alt for å redde prosjektet. En person med lite eksponering får også sannsynligvis en mindre andel av overskuddet, og er derfor kanskje ikke like interessert i å pushe på for større overskudd.

“Hvilke endringer har dere gjort i analysemetoden over tid?”

Samtlige av våre informanter mener at prosessen er blitt mer og mer automatisert. Likevel sier de også at det ikke er gjort store endringer over tid innad i deres modeller. De større bankene har beveget seg over mot betalingsevne fremfor sikkerhet for lånet og analysene har fulgt etter. De sier videre at endringene handler mer om å flytte prioritering fra sikkerhet over til betalingsevne, og ikke så mye om en forandring i analysemetodene deres.

“Hvilke informasjonskilder er viktigst og hvorfor?”

Her er bankene samstemte i at regnskapet er den viktigste informasjonskilden. Det er ingen stor forskjell blant hva bankene svarer. De peker på at nettverk banken har og kredittvurderingsselskaper er kilder de bruker ved kundevurdering. Informasjon om personer og markedet finner de også ofte fra nyhetsartikler og Google. Årsberetning og noter ble ikke nevnt av noen av våre informanter ved dette spørsmålet.

De mindre bankene nevner i større grad at de bruker kredittvurderingsselskaper fordi de ikke er store nok til å gjøre mye av den jobben på egenhånd. Blant de små sparebankene er det ofte

også samarbeid om kredittvurderingssystemene de bruker, enten ved at flere av de benytter seg av samme eksterne byrå, eller ved at de samarbeider om å lage et felles system.

De mellomstore og store bankene benytter seg også av slike selskaper. De sier da at dette ofte er for å få en uavhengig tredjeparts vurdering der de enten mangler noe kunnskap rundt kunden eller bransjen, eller der de selv ser det som mer kostnadseffektivt å hyre inn et selskap enn å bruke slike avdelinger innad i banken. Jo større banken er, jo flere muligheter har de til å velge mellom å gjøre vurderingene selv eller å hyre inn et eksternt selskap.

“Hvordan vektlegger dere selskapets egne regnskap opp mot alternativ markedsinformasjon?”

Bankens størrelse påvirker ikke svaret til dette spørsmålet heller. Dersom kunden operer i et stabilt marked eller kunden er svært liten bruker de sjeldent alternativ markedsinformasjon. I nedgangstider derimot, eller dersom kunden opererer i et svært volatilt marked, vil bankene vurdere selskapets regnskap opp mot bransjetall.

De mindre bankene nevner at de ikke har samme kapasitet til å gjøre store analyser internt slik som de større bankene gjør det. Ved å benytte seg av eksterne ratingselskaper kan de likevel få gjort markedsanalyser uten å sitte på store ressurser innad i banken slik som de større bankene har mulighet til.

6.6 Oppsummering av nøkkelfunn

Nøkkelfunnene blir her kategorisert i forhold til inndelingen av kapittelet:

- **Bruk av nøkkeltall**

I flere banker har de forskjellig modell i forhold til om kunden er et eiendomsselskap eller driftsselskap, men det er de samme nøkkeltallene som benyttes. De mindre bankene bruker eksterne kredittvurderingsselskaper, mens de større bankene har egne modeller. Samtlige forteller at det gjøres subjektive vurderinger i tillegg.

- **Regnskapsstandard**

Kun en av våre informanter leser prinsippnoten, resten mener at de fanger opp hvilket prinsipp regnskapet er utformet etter likevel. Flere av informantene sier at de kunne vært flinkere til å sjekke prinsippnoten, men de mener at de fleste bruker norsk

regnskapsstandard og sjeldent bytter prinsipp. Varelager og eiendomsverdier blir ofte vurdert av banken selv, dermed mener de at hvilken metode kunden bruker for å verdsette eiendeler har liten innvirkning på lånesøknaden.

- **Regnskapsmanipulasjon**

De fleste av bankene ser ikke så nøye etter regnskapsstrekking, og forventer at regnskap er utarbeidet etter gjeldende regler. De ser også ut til å stole på revisor, og mener det er for ressurskrevende å avdekke og korrigere regnskapet. Varebeholdning og kundefordringer blir sett på som de mest usikre postene i regnskapet. De større bankene sier også at de benytter seg av uavhengige tredjeparter for verdivurderinger. Flere av bankene viser til at røde flagg gjerne blir oppdaget for sent.

- **Bærekraft**

To av bankene har fått bærekraft som en policy ved vurdering av kunder, men at svaret de får ikke blir sett nøye på. Samtlige er mer opptatt av tilbakebetaling av lånet, enn å kunne belønne bedrifter som scorer godt innenfor bærekraft. De mener at bærekraft ikke vil kunne påvirke prisen, men ønsker å kunne tilby grønne lån til bedrifter på sikt.

- **Øvrig kundevurdering**

Samtlige av våre informanter mener at regnskapsinformasjon er den viktigste informasjonskilden, samt er eieren bak selskapet viktig. De større bankene ser på betjeningsevne som det viktigste, mens de mindre bankene vektlegger sikkerheten for lånet høyere. De mindre bankene nevner at forståelse av markedet er viktig, men en analyse av markedet gjøres mest ved større kunder. Samtlige banker mener at analysemetoden har blitt mer automatisert med årene, men modellene har ikke vært gjennom større endringer.

7 Analyse av funn

I dette kapitlet vil vi drøfte informasjonen vi har fått av våre informanter opp mot det teoretiske grunnlaget, for å se hvordan det samstemmer eller avviker. Problemstillingen vår er: *“Hvordan bruker banker sine modeller for kredittgivning?”* Formålet med kapitlet er å bruke de fire forskningsspørsmålene til å svare på selve problemstillingen i studien. Vi må dermed analysere resultatene vi presenterte i forrige kapittel.

7.1 Hvordan bruker banker nøkkeltall i sine modeller?

Teori rettet mot kritikken mot de tradisjonelle nøkkeltallene ser ikke ut til å ha blitt forsket mye på, sett fra bankens ståsted. Dette delkapitlet tar for seg analysen av det første forskningsspørsmålet, for å se hvordan banker tar i bruk nøkkeltall i sine modeller ved kredittvurdering.

Som vi har sett i teoridelen har noen banker mulighet til å ha egne interne målemodeller (IRB-modeller), dersom Finanstilsynet godkjenner modellen. Gjennom intervjuene har vi fått et innblikk i hvordan bedriftsrådgivere og kredittsjefer bruker modellene de har i hver bank. De største bankene har egne scoremodeller, og flere har interne målemodeller som er godkjent av Finanstilsynet. En av de mindre bankene bruker en egen modell, som ikke er godkjent som IRB-modell, og de andre to bruker eksterne kredittvurderingsselskaper og mer subjektiv vurdering. Dette samsvarer ikke helt med tidligere studier, da det etter våre funn er flere enn 40 prosent som har digitaliserte prosesser (Drasch et al., 2018). De mindre bankene har ofte mindre kunder, dermed har vi fått inntrykk av at det er enklere å se helheten av en kunde ved kun subjektiv vurdering. Det er mange krav som må innfris for å få en IRB-modell godkjent, og den egner seg derfor best til større banker, noe vi også har fått bekreftet av våre informanter (Andersen & Winje, 2017).

Ved utforming av regnskapet har vi i teoridelen sett på hvordan både norsk regnskapsstandard og IFRS åpner for fleksibilitet. Ved subjektiv vurdering er det derfor viktig at bankansatte har nok kunnskap om regnskap og mulighetene for regnskapsstrekking (Stenheim & Blakstad, 2012). Flere av informantene var opptatt av at dersom noe virket mistenkelig i regnskapet tok

de kontakt med regnskapsfører. Problemet er likevel det at ved regnskapsstrekking er vedkommende ofte ekspert på regnskap, og det er dermed ikke like enkelt å oppdage.

Bankenes motargument for dette er at for kunder som har revisor, så stoler de på revisor. Dersom kunden ikke har revisor, stoler de på regnskapsfører så lenge ingenting ser mistenkelig ut. Banken ser hovedsakelig på det som revisors oppgave å oppdage regnskapsstrekking. Revisor opererer etter vesentlighetsgrenser, og med dette synspunktet er det viktig at bankene er klar over hvordan dette fungerer. Revisor kan godkjenne et regnskap med en del feil, så lenge feilene etter revisors mening ikke overstiger deres vesentlighetsgrense (Eilifsen et al., 2014). Dette kan derimot være feil av større betydning for banken og deres kredittvurdering. Ved bruk av modellen er det derfor avgjørende at de bankansatte er klar over dette når regnskapsinformasjonen blir lagt inn i modellene. Slike feil, enten de er uvesentlige ifølge revisor, at kunden har strukket i regnskap eller at regnskapet er manipulert av ledelsen, kan påvirke nøkkeltallene betraktelig. Derfor er det viktig at bankene er klar over hvordan nøkkeltallene i deres scoremodell er vektet, noe det kan virke som at flere var usikre på.

Regnskapsfleksibilitet er også et problem i forhold til at flere av informantene har gitt uttrykk for at prosessen med å score kundene i sine modeller er en relativt mekanisk prosess, der de stoler på det som kommer ut av modellen. Det kommer også frem at flere av informantene ikke vet nøyaktig vekten av innholdet som inngår i modellene. Selv om banken har et bevisst forhold til mulighetene for regnskapsmanipulering og regnskapsstrekking, vil dette være vanskelig å fange opp i en modell de selv ikke kjenner godt nok. Dette vil vi også se nærmere på i analysen om regnskapsmanipulasjon.

Samtlige av de større bankene sier de bruker en kombinasjon av sin kredittscoremodell og subjektive vurderinger. Subjektive vurderinger gjøres særlig ved vurdering av eiendomsselskaper enten kunden rapporterer etter IFRS eller norsk regnskapsstandard. Vårt teoretiske rammeverk har vært inne på tanken om at verdier kan være verdsatt mer positivt enn hva som egentlig er verdien, når det brukes virkelig verdi (Kinserdal, 2015). Dersom kunden rapporterer etter norsk regnskapsstandard vil verdien som regel vise historisk kost, og ikke virkelig verdi. Da vil ikke dette med virkelig verdi være et problem, men det må også korrigeres for historisk kost, da sammenlignbare objekter ikke er tatt med i vurderingen. Ved rapportering etter IFRS verdsettes som regel bygg etter virkelig verdi, og som flere av informantene nevner, så viser gjerne denne verdien en høyere verdi enn hva banken selv mener er virkelig verdi.

Dette skyldes at kundene ofte overvurderer sine egne verdier da de ser svært positivt på sin egen fremtid. Banken korrigerer i slike tilfeller negativt for disse verdiene. Dersom kunden har en virkelig verdi på et bygg som er lavere enn den verdien banken kommer frem til vil banken justere verdien opp til den vurderingen de selv har kommet frem til.

Ser vi på teori rettet mot risikoklassifisering regner banken ut risiko i forhold til sannsynligheten for konkurs, samt konsekvensene av konkurs (Petersen et al., 2017). Dette betyr at bankene hovedsakelig ønsker kunder i det grønne område, se figur 3. Inntjening, soliditet og atferd er tre faktorer som sees på ved beregning av sannsynligheten for konkurs. Noen av bankene var inne på at det justeres på verdier i regnskapet til kunden. I ettertid ser vi at vi kunne ha spurt bankene mer om dette, og også om risikoklassen i seg selv blir korrigert. De lokale sparebankene vi intervjuet nevnte at de gjerne gir kreditt til kunder med høyere risikoklasse (mer risikabelt for konkurs) fordi de er lokale, og fordi kredittvurderingsselskapene som har vurdert kunden aldri ville gitt en lav risikoklasse nettopp på grunn av beliggenheten. Deres forklaring på at de akseptere høyere risiko er hovedsakelig for å støtte det lokale nærmiljøet. Vi er usikre på hvor mye korrigerer som gjøres av de forskjellige bankene, men med tanke på at flere har gitt uttrykk for at de ikke kjenner vekten i bankens kredittscoremodell særlig godt, er det vanskelig å forstå hvordan de kan gjøre nødvendige korrigeringer.

Når banken skal vurdere balanseposter subjektivt er det viktig at de har en forståelse av markedet. Vi har sett på Porters fem konkurransekrefter som er en god modell for å analysere markedet (Petersen et al., 2017). Ingen av våre informanter nevnte at de aktivt bruker denne modellen, men vi hadde heller ikke noe spørsmål om dette. På den annen side har vi reist spørsmål om forhold utenfor regnskapet, og da ingen av bankene nevnte dette er det nærliggende å anta at dette ikke er noe de bruker. Flere informanter nevnte at de tydde til Google for å vurdere omstendighetene rundt kunden, men vi fikk ikke inntrykk av at de hadde et standard opplegg for å analysere markedet rundt deres kunder. En god markedsforståelse er viktig for å kunne bruke nøkkeltallene riktig, men det ser ut til at bankene generelt mangler systematiske analyser for å forstå markedet.

Banken begrenser risiko ved å bruke covenants, og egenkapitalandel sies å være det mest brukte (Petersen et al., 2017). Det som nevnes mest som covenants blant våre informanter er soliditet, rentebærende gjeld over EBITDA og eierendringer. Soliditet, da spesielt egenkapitalandel

nevnes av samtlige banker som et av de viktigste covenantkravene. Dette bekrefter det vi nevnte i teoridelen om covenants. Eierendringer er spesielt viktig for de små bankene for å beholde sine kunder lokalt, men også en av de større bankene presiserte viktigheten av dette for dem. To av informantene nevnte også at de er opptatt av hvem som sitter i styret, og endringer i styret. Dette var ikke et spesifikt spørsmål vi hadde, derfor er det litt usikkert om de i tillegg er opptatt av hvem som er styreformann.

I kapittel 4 ble målemodeller presentert, samt at grunnlaget i kredittscoremodellene er inntjening, tæring og atferd (Ådland, 2010). Noe av problemet med disse modellene er at ikke-finansiell informasjon blir vektlagt i for liten grad, og dermed er det den finansielle informasjonen som blir grunnlaget for kredittscoren. I bankenes scoremodeller er det noen nøkkeltall som nevnes av flere informanter. Det er spesielt betalingsanmerkninger, purringer, soliditet og likviditetsgrader vi har fått inntrykk av at er de viktigste faktorene i modellene.

Egenkapitalandel ser ut til å være det viktigste målet på soliditet i de fleste bankers modeller. Bedriftsrådgiveren i den ene store banken nevnte likevel at egenkapital vektet mindre enn antatt i modellen, og at de heller fokuserer på variasjoner i omsetning, resultat og egenkapital, samt betalingsanmerkninger. Bedriftsrådgiveren forklarte videre at betalingsanmerkninger er spesielt et tegn på det ikke går særlig bra med driften, derfor vil slike kunne påvirke risikoklasse betraktelig. Aae et al. (2018) har kritisert egenkapitalandel som nøkkeltall fordi den balanseførte verdien sier lite om foretakets virkelige nettoverdi. Om dette er grunnen til at denne banken har valgt å fokusere mindre på egenkapital vet vi ikke. På den annen side vet vi at samme bank bruker egenkapitalandel mye som covenantkrav, men nøkkeltallet har de samme svakhetene også her. Derfor er det vanskelig å konkludere med en begrunnelse på hvorfor de gjør dette.

Kredittscoremodellen i fire av bankene tar utgangspunkt i tre år, samt tar modellen i tre av bankene kun utgangspunkt i ett år. To av disse igjen sier at de manuelt ser på endringer fra flere år. Ved å kun se på ett år vil det være vanskelig å se selskapet som helhet, men ved at det også gjøres subjektive vurderinger rundt dette, er det mer sannsynlig at vesentlige endringer blir oppdaget.

I kapittel “3.3 Tradisjonelle nøkkeltall” viste vi at siden det er naturlige forskjeller i økonomistyring mellom bransjer vil likviditetsgrader spesielt bli påvirket av dette. To av våre

informanter forklarte at de skiller mellom eiendomsforetak og andre bransjer, og at de har forskjellige scoremodeller til dette. Dette var ikke et spesifikt spørsmål vi hadde, derfor mangler vi mer informasjon rundt dette, og vi vet heller ikke om flere av bankene også gjør dette.

Selv om Drasch et al. (2018) har uttrykt at bankene har vært treige med å bli tilstrekkelige innovative, vil en digitalisert kredittgivingen kunne gi bankene en kostnadsfordel. IRB-modeller bruker sannsynlighet for mislighold (P/D), tapsgrad ved mislighold (LGD), eksponering ved mislighold (EAD), løpetid og korrelasjon for å beregne risiko (Andersen & Winje, 2017). Store banker har gjerne gode prediksjoner og statistikk for blant annet sannsynlighet for mislighold (P/D) ved at de har store datasett på dette. Det er derfor nærliggende å anta at de klarer å benytte seg av dataen de har til å bruke digitale verktøy for å behandle kredittgiving. Den totale risikoen vil videre være såpass lav at det blir kostnadsbesparende å gjøre det på denne måten, i stedet for å bruke mye ressurser på subjektiv vurdering. Ved behandling av store kunder derimot er det enda flere risikofaktorer og den totale kostnaden ved mislighold kan være enorm. Vi fikk også inntrykk av de større bankene at det gjøres mer subjektiv vurdering på større kunder.

Utvalget vårt består av banker på Sørlandet, og kun en av bankene har avdelingen for forskning og utvikling på Sørlandet. Flesteparten av våre informanter var dermed ikke direkte representative for forskning og utvikling, men brukere av de ferdige modellene, slik som bedriftsrådgivere og kredittsjefer. Flere av bankene viste som nevnt til at de ikke har oversikt over hva modellene presist inneholder, og hvordan nøkkeltallene er vektet. Derfor er ikke våre informanter representative i forhold til hvordan modellene virkelig er lagt opp. For å gi en ordentlig analyse av hvilke nøkkeltall bankene faktisk bruker i sine scoremodeller burde vi også snakket med de som står bak modellene.

Bankbransjen endrer seg raskere og raskere og det er dermed viktig at bankene følger med. Spesielt de største bankene må hele tiden utvikle seg for å kunne holde seg på toppen. I tre av de fire største bankene sier kredittsjefene/bedriftsrådgiverne at banken forsker på nye nøkkeltall til sine modeller i avdelingen for forskning og utvikling. Dette er interessant i forhold til Kinserdal (2018) sine uttalelser om at nøkkeltallene er utdaterte. Hvis det kontinuerlig jobbes med å lete frem nye nøkkeltall, bør de som jobber med dette også være klar over utviklingen av IFRS, og hvordan det påvirker de tradisjonelle nøkkeltallene. Her hadde det

vært interessant å fått et mer inngående bilde på hvordan avdelingene for forskning og utvikling virkelig jobber. Det er derfor ett av våre punkter for videre forskning å intervju de som jobber i disse avdelingene.

Våre funn viser at bankene ser ut til å stole på sine egne mekaniske modeller. Våre informanter påstår også at det gjøres egne subjektive vurderinger. Vi har derimot fått et inntrykk av at ikke alle har forstått det bakenforliggende i modellene, og digitale løsninger vil dermed være et problem i forhold til mulighetene for regnskapsfleksibilitet og regnskapsmanipulasjon.

7.2 Hvordan vurderer banker forskjellige regnskapsstandarder?

I det første forskningsspørsmålet så vi på hvordan banker bruker nøkkeltall for å kredittvurdere sine kunder. Videre vil vi analysere hva som ligger til grunn for mange av nøkkeltallene. Vårt andre forskningsspørsmål omhandler hva bankene gjør med hensyn til kundenes forskjellige regnskapsstandarder, og hvordan kundenes regnskap blir påvirket av standarden de bruker. Det er flere måter nøkkeltall påvirkes av regnskapsstandarder som ligger til grunn for utformingen av regnskapet. Derfor ønsker vi se på hva bankene gjør i forhold til dette, og om vurderingen av kunder varierer basert på regnskapsstandarder de utformer regnskapet etter.

Forskjeller i regnskapsstandardene kan føre til store forskjeller i regnskapet (Kvifte et al., 2014). Det er derfor viktig at bankene klarer å skille mellom disse forskjellene før de bruker tall fra regnskapet for å beregne en kredittscore. Likevel kan det virke som om bankene gjør lite for å skille mellom kundene sine. Ved å bruke SEBRA-modellen som en standard modell for banker kan vi se at ikke alle variabler i modellene deres er tall som hentes direkte fra regnskapet (Bernhardsen & Larsen, 2007). Dette kan delvis forklare hvorfor de ikke prioriterer å skille mellom standardene. En annen forklaring er, som samtlige av våre informanter sier, at sikkerheten for lånet ofte er knyttet til eiendom eller verdien i balansen som bankene selv gjør egne vurderinger på. Dette mener de fungerer bra på individuelle poster i balansen, men det korrigerer ikke for forskjeller i regnskaper og det kan føre til redusert sammenliknbarhet mellom kunder.

De mindre bankene sier at de først ser om det kan stilles tilstrekkelig sikkerhet for lånet før de ser på betjeningsevnen til kunden. Ved en eventuell konkurs vil bankens tap da være på et

akseptabelt nivå. Betjeningsevnen er likevel også viktig og må vurderes. For bankens del er det liten grunn til å gi ut et lån dersom de forventer at kunden ikke vil være i stand til å betale det tilbake med renter. Forskjeller på verdsettelse av eiendom i balansen kan oppstå mellom norsk og internasjonal regnskapsstandard (Kvifte et al., 2014). For å omgå dette, og for å oppnå sammenlignbarhet mellom kunder når det kommer til sikkerhet for lånet, gjør bankene egne vurderinger rundt denne posten. Dette er særdeles viktig for de mindre bankene som prioriterer sikkerhet først.

Våre informanter fra de små sparebankene hevder at de gjerne påtar seg prosjekter eller selskaper med mer risiko knyttet til seg. Dette blir gjort fordi lokale sparebanker ofte forplikter seg til å støtte det lokale næringslivet, og det er ofte at prosjekter i distriktene har lavere lønnsomhet og mer usikkerhet knyttet til seg enn prosjekter i de store byene. Sannsynligheten for konkurs i slike foretak kan ofte, ifølge bankens modeller, ha høyere sannsynlighet for konkurs. Det er derfor viktig for banken at det stilles mer sikkerhet til lånet og at det er mye mindre tvil rundt verdien på sikkerheten for lånet (Petersen et al., 2017).

Tilbakebetalingsevne er uansett svært viktig. Uavhengig av hvor god sikkerhet et lån har så vil ikke en bank innvilge det dersom de ikke har troen på at det blir tilbakebetalt med renter. Tilbakebetalingsevnen til en kunde påvirkes av flere faktorer, men resultatet er en av de største indikatorene. Resultatregnskap kan variere ut ifra hvilken regnskapsstandard som ligger til grunn (Berg, 2009). Hvilke estimater ledelsen gjør har også stor innvirkning på resultatet, samt vil regnskapsstrekking føre til forandringer som vil ha en effekt i bankens scoringssystem (Ronen & Sadan, 1981).

Ifølge våre informanter i de mindre bankene gjøres det svært sjeldent forandringer i kundens regnskap utover justeringer knyttet til poster som står som sikkerhet for lånet. Dette forklares med at de ofte har små kunder og at disse gjerne kun benytter seg av norsk regnskapsstandard. De hevder videre at de fleste som benytter seg av IFRS er entreprenører eller selskaper innenfor eiendomsbransjen. I Norge er det de små foretakene som har flest valgmuligheter (Kvifte et al., 2014). Selskaper som er notert på børs er pålagt å rapportere etter IFRS, men små selskaper står ganske fritt til å velge hvilken standard de skal rapportere etter. Dersom de velger IFRS kan de velge mellom full IFRS rapporteringer eller forenklet. Dersom de velger norsk regnskapsstandard har de etter «NRS 8 - god regnskapsskikk for små foretak» enda flere valgmuligheter enn større foretak som rapporterer etter norsk regnskapsstandard. Det kan

derfor virke som om de mindre bankene burde ha større variasjon av regnskapsrapportering enn de større bankene, men i forhold til våre informanter virker det ikke som om dette nødvendigvis er tilfellet.

Bankene mener at flere av de små kundene ikke har så god kunnskap rundt standardene og at de derfor ofte velger den norske regnskapsstandard. Det er uansett åpent for å gjøre forskjellige estimater uavhengig av standard (Berg, 2009). Selv om kunden ikke nødvendigvis har den beste kunnskapen om regnskap står ikke det i veien for at regnskapsføreren til kunden har svært god kjennskap. Regnskapsfører kan dermed gjøre valg som gjør at selskapet får en bedre score av banken, uten at det nødvendigvis er positivt for banken. At bankene tenker at de mindre kundene ikke har like god kunnskap kan være en undervurdering. I ytterste konsekvens kan det føre til at banken gir gunstige lånebetingelser til kunder som har særdeles god kunnskap rundt regnskapsstandarder, og som har strukket i regnskap til deres egen fordel.

En annen konsekvens kan være at inntekter og kostnader utenfor normal drift blir flettet inn i det normale driftsresultatet, uten at dette korrigeres for. Kredittscoren for en slik kunde kan da bli basert på feil grunnlag. Bankene tar høyde for forskjeller i standardene når det kommer til sikkerheten på lånet, men når de skal vurdere tilbakebetalingsevne gjør de ingen tiltak for å korrigere for forskjeller. De har med andre ord et større fokus på balansen enn resultatet, til tross for at flere av bankene nevner tilbakebetalingsevne som det viktigste. Dette kan stamme fra erfaringer bankene har gjort om at svært få kunder har store poster knyttet til inntekter og kostnader utenfor driften. For de små bankene kan dette også være på grunn av at deres kunder ikke er så komplekse slik at det heller ikke fører til store forandringer på bakgrunn av hvilken regnskapsstandard de bruker.

Det kan også virke som at flere av de mindre bankene ikke har kunnskap nok rundt forskjellene på regnskapsstandardene og at dette fører til en undervurdering av forskjeller som kan oppstå. De virker sikre på at de fanger opp forskjellene i standardene ved at de gjør egne vurderinger rundt de store postene som eiendom, varelager og kundefordringer, men gjør ingen korrigeringer ellers i regnskapet og stoler på at resultatet er mer eller mindre korrekt når en revisor har revidert det. Det kan se ut som om bankene ikke helt forstår vesentlighetsgrenser innenfor revisjon og hvordan dette kan påvirke bankens vurderinger av en kunde (Eilifsen et al., 2014).

Svært mange selskaper er ikke lovpålagt, og velger heller ikke frivillig, å revideres. Likevel ser vi at flere av bankene ofte stoler svært mye på regnskapsfører. Oppfatningen vår i forhold til informantene er at regnskapsfører er en profesjonell part og vil følge regnskapsstandarder og norsk lov. En slik tillit til regnskapsfører kan vise til at bankene ikke helt ser at regnskapsfører kan ta valg i utførelsen av regnskapet slik at kunden får en bedre kredittscore.

Forskjeller i resultatet blant kundene og hvordan det kan gi et misvisende bilde av tilbakebetalingsevne er ikke noe som kun treffer de små bankene. De mellomstore bankene vi intervjuet prøver å omgå dette problemet ved å utføre kontantstrømsanalyser. Ved å gjøre dette mener de at de fort kan se hvordan kontanter beveger seg i bedriften, både ut og inn, og får et bedre inntrykk av verdiskapingen som skjer i foretaket og hvilke inntekter og kostnader som kommer utenfor driften. Derfor mener de at de er i stand til å kunne se om et selskaps tilbakebetalingsevne er god eller ikke. Etter en vurdering av tilbakebetalingsevnen, og med bakgrunn i verdivurderingene de gjør i forbindelse med sikkerheten til lånet, finner de ut hvilke lånebetingelser som skal gis ved et eventuelt lån.

Likevel kan dette føre til problemer for de mellomstore bankene. Siden de utfører kontantstrømanalyse gjør de ingen korrigeringer i selve regnskapet. Dette kan medføre at scoremodellen viser et feil bilde av kunden. En kontantstrømanalyse inneholder også flere poster som er finansielle, som mottatt utbytte (Petersen et al., 2017). Det er dermed ikke sikkert at banken vil klare å se like tydelig som de hevder hvor god driften til et selskap er. Dersom banken vurderer det som lite kostnadseffektivt å utføre en kontantstrømanalyse basert på den scoren den potensielle kunden får, kan konsekvensen være at banken får en feil kredittvurdering av kunden.

De to store bankene vi spurte hadde forskjellige fremgangsmåter. Den første valgte å korrigere regnskapet for spesielle poster. Det kan være inntekter eller utgifter, som kommer som en engangshendelse eller ikke lett kan replikeres i kommende regnskapsår. Dette er viktig for å få et mer korrekt bilde av kjernedriften i selskapet. Sett bort ifra eiendom mener banken at dette er en av de største forskjellene i regnskapsstandardene. Samme bank mener også at det er vanskeligere å skille ut engangshendelser med IFRS. Derfor prøver de å korrigere for forskjeller fra norsk regnskapsstandard for å få et mer likt bilde, uavhengig av hvilken regnskapsstandard som brukes.

Den andre store banken gjør ikke noe slikt med mindre kunden er stor og medfører større risiko. Banken nevner at dette har med kost-nytte å gjøre. De sier at det er svært sjeldent analyser av mindre kunder fører til avdekking av underliggende forhold som ikke medfører lånetilsagn. Siden slike undersøkelser eller korrigeringer av regnskapet krever tid og ressurser av banken, har de vurdert det slik at de legger stor tillit til det reviderte regnskapet når det uansett ikke er snakk om store summer for banken som helhet. De krever derfor at nesten alle kundene deres har en revisor dersom de skal få en låneavtale, og de gangene de ikke pålegger revisjon er det som regel snakk om svært små eller oversiktlige foretak.

Ved spørsmål om hvordan bankene ser etter hvilken standard som er utformet er det kun én av informantene som sier at de følger med på prinsippnoten. Noen av bankene sier at det er noe de kan se av regnskapet uten å måtte lese det av noten, andre sier at de spør om dette direkte til ledelsen og dermed ikke trenger å lese det av noten. Ingen av informantene nevner årsberetningen som noe de bruker for å identifisere regnskapsstandarden som ligger til grunn for regnskapet. Det er kan virke overraskende at ikke flere følger med på denne, spesielt når de benytter seg av tidligere årsregnskap i kredittvurderingen.

Konsekvensene av at en kunde bytter regnskapsstandard kan være at kunden får et resultat som i stor grad påvirkes av byttet og som i liten grad reflekterer selve driften av regnskapet (Kvifte et al., 2014). Dersom banken ikke fanger opp at dette har skjedd i et tidligere år kan det slå kraftig ut i det automatiske kredittvurderingssystemet banken bruker, og påvirke kundens lånebetingelser. Flere av bankene sier at de ser etter om det er noen år som skiller seg ut. Et slikt bytte kan likevel dekke over for eksempel et dårlig år blant ellers gode år, noe som gir et inntrykk av en stabil drift i selskapet der dette ikke nødvendigvis er tilfellet.

Alle bankene vi har vært i kontakt med bruker nøkkeltall i sine kredittscoremodeller. Disse nøkkeltallene kan i stor grad påvirkes av estimer og regnskapsstandarden som ligger til grunn for regnskapet (Kvifte et al., 2014). Ved at bankene gjør lite for å korrigere for forskjeller mellom standarder kan det føre til en misvisende kredittscore blant enkelte av bankens kunder. Beregning av tilbakebetalingsevne kan også påvirkes av regnskapsstandardene og estimatene selskapene bruker. Likevel ser vi at bankene ofte er mer opptatt av å gjøre justeringer rundt poster i balansen knyttet til sikkerhet for lånet. Dette kan virke som noe paradoksalt for de bankene som sier at tilbakebetalingsevnen er det viktigste ved en kundevurdering. Dette kan delvis forklares ved at det i mange tilfeller er for dyrt for banken å skulle korrigere regnskapet

til alle kundene deres, og erfaring tilsier at det sjeldent er behov for det. Manglende kunnskap rundt standardene og forståelse for hva et bytte mellom standardene kan føre til, spesielt i resultatet, må også sees på som en faktor som påvirker hva bankene gjør.

7.3 Avdekker banker regnskapsmanipulasjon?

Hvitvaskingsloven av 2018 pålegger banker en rekke tiltak for å avdekke og forhindre hvitvasking. De er pliktige til å kjenne kundene sine og å ha en løpende oppfølging, de må undersøke og rapportere mistenkelige transaksjoner og det er innført strengere regler for behandling av personopplysninger. Dette har ført til økt bevissthet rundt hvitvasking i bankmarkedet og en økning i hvor mye ressurser bankene bruker for å kunne avdekke og forhindre hvitvasking (Gjesdahl, 2019). Regjeringen har identifisert manipulering av eiendomsverdi, spesielt innenfor eiendomsutvikling, som et trusselområde både for hvitvasking og terrorfinansiering (Justis- og beredskapsdepartementet, 2016).

Samtlige banker i vårt utvalg gjorde egne vurderinger, eller ba om uavhengig tredjepartsvurdering, av eiendommer knyttet til kundene. Verdien av eiendom er noe som kan variere i svært stor grad avhengig av hvilke estimater som gjøres eller hvilken regnskapsstandard som ligger til grunn (Kvifte et al., 2014). Ved at banken gjør egne vurderinger fører det til at de i praksis ser bort ifra hvilke vurderinger selskapet legger til grunn for den balanseførte verdien av en eiendom, inkludert regnskapsprinsippet som er brukt. Dette kan føre til store sprik mellom den bokførte verdien og bankens egen vurdering, spesielt dersom eiendommen er bokført etter norsk regnskapsstandard. Dette i seg selv er ikke nok til å utløse rapporteringsplikt for banken, men hvis det i tillegg kan knyttes mistenkelige transaksjoner til eiendommen har banken både en rapporteringsplikt og en undersøkelsesplikt for å avdekke hvitvasking.

De mindre bankene prøver i større grad å opparbeide seg kunnskap om nærområdet og en større lokal kjennskap til både eiendomsmarkedet, samt aktørene i eiendomsmarkedet. Dette fører til at de i større grad baserer avgjørelser på egne subjektive vurderinger. De større bankene benytter seg oftere av tredjepartsaktører og kombinerer dette med egne vurderinger. Dette er også svært subjektivt, men sammenlignet med den andre metoden vil det være en mer objektiv tilnærming til verdsetting av eiendom. En større grad av lokal kjennskap, spesielt til de lokale

markedsaktørene, kan hjelpe banken å unngå personer som kan tenkes å manipulere et regnskap. Alle våre informanter har påpekt at dersom de har kjennskap til at en person har en tvilsom bakgrunn vil de ikke samarbeide eller gi disse personene et lån.

Varelager er et område det kan være knyttet mye usikkerhet til. Selskap kan gjøre forskjellige vurderinger av dette, og det finnes flere metoder for å estimere verdien (Damodaran, 2012). Det hender også at ledelsen strekker varelageret slik at det havner utenfor gråsonen mellom hva som er lovlig og ikke. Verdien av varer kan være skrevet opp til tross for at disse i utgangspunktet er å anse som verdiløse, eller det kan føres varer i lageret som ikke eksisterer (Giroux, 2004). De fleste av våre informanter nevner varelageret som et risikoområde. Bankene vil sjeldent ha sikkerhet for lånet i varelageret, da de ser på det som en usikker post som ofte vil ha en lav verdi ved en konkurs. Våre informanter uttrykker at de har svært stor tiltro til revisor og revidert regnskap, likevel opplyser våre informanter at de nesten alltid nedjusterer verdien av varelageret i forhold til det som er bokført. Ofte kan det også være snakk om verdier som fra bankens perspektiv ikke er betydelige, eller de vil ha sikring for lånet sitt i andre verdier enn varelageret. Det kan derfor være lite lønnsomt for banken å vurdere varelageret ved inngåelse av lån, noe som er begrunnelsen for at de sjeldent vil overprøve revisors konklusjon.

En av våre informanter nevnte et eksempel der en bedrift over flere år hadde sittet på et varelager som i balansen var mye større enn den reelle verdien var. Varelageret burde derfor vært nedskrevet, men bedriften hadde over flere år klart å skjule det for revisor. I realiteten betydde det at det lille overskuddet selskapet hadde hatt egentlig var et betydelig underskudd. Konsekvensene ble at banken fikk et stort tap da de ikke lenger hadde noen sikkerhet for kundens lån, og kunden heller ikke hadde mulighet til å betjene det. Informanten var tydelig på at banken mente dette var revisors feil, noe de senere vant frem med i retten. Dette eksempelet peker likevel på viktigheten ved at en bank også gjør egne vurderinger, og det i god tid før et selskap går under.

Kundefordringer er den siste regnskapsposten bankene er enige om er et risikoområde. Både med tanke på regnskapsmanipulasjon i den forstand at selskapet bevisst velger å enten lyve om fordringer eller ikke nedskriver fordringer de vet er tapt, men også fordringer som i utgangspunktet er tapt, men som selskapet ikke innser er tapt. Bankene har en plikt etter hvitvaskingsloven å rapportere mistenkelige kundefordringer, enten det er fiktive kundefordringer eller fordringer som ikke kan knyttes til et reelt salg. De fleste informantene

fra de mindre bankene nevnte at de ikke har mulighet til å gå i dybden på kundefordringene, og velger heller å sikre lånet i eiendom og ting de lettere kan undersøke og som ofte står mye tryggere enn kundefordringer. De større bankene har mulighet til å gå mer i dybden på kundefordringene, spesielt er dette viktig for de bankene som prioriterer tilbakebetalingsevnen til kunden over bankens sikring for lånet. Våre informanter fortalte at det er viktig for dem å kartlegge kundene til låntaker for å bedre forstå hvilke fordringer som er trygge og hvilke som burde avskrives. Det er også gjennom slike analyser at banken er i stand til å avdekke regnskapsmanipulasjon, enten ved at det avdekkes fiktive fordringer eller at det avdekkes fordringer som bevisst ikke er avskrevet til tross for at det er tydelig for enhver at fordringen er tapt.

Goodwill er en post det er knyttet mye usikkerhet til. Det kan være vanskelig å beregne goodwill, og dersom den ikke blir balanseført korrekt kan det føre til at soliditeten i et selskap blir høyere på papiret enn i realiteten (NRS 19, Immaterielle eiendeler, pkt. 2.1.1). Kun en av våre informanter nevner goodwill som en post det er knyttet mye usikkerhet til. Banken er mest opptatt av å ikke gi mer gunstige lånebetingelser til et selskap som har god soliditet dersom soliditeten er forankret i en goodwill som er svært usikker. De er mindre opptatt av å avdekke om goodwillen stammer fra regnskapsmanipulasjon.

Flere av våre informanter sier at de bruker revisors beretning, men dette er kun ved inngåelsen av lånet. Den blir ikke brukt ved oppfølging av kunden. Blant de som ikke benytter seg av revisors beretning påstår de at det ikke er behov for det så lenge regnskapet er revidert og signert av revisor. I revisors beretning skal det blant annet opplyses om risikoen for vesentlige feil i regnskapet (Eilifsen et al., 2014). Det kan virke som om bankene ikke forstår hva som menes med vesentlighetsgrensen som revisor opererer med. Et regnskap kan inneholde flere feil uten at dette påvirker vesentligheten og kan dermed godkjennes av revisor. Etter ISA 320 skal revisor forvente at brukerne forstår at regnskapet er utarbeidet og presentert i forhold til vesentlighetsgrenser.

Ikke alle selskap er pålagt å ha en revisor, men de kan likevel frivillig velge å revideres. Regnskap som ikke er revidert vil ha mer usikkerhet knyttet til validitet (Finansdepartementet, 2010). Våre informanter virker å ha tiltro til regnskapsfører, og flere mener at regnskapsførere er profesjonelle aktører som en må kunne stole på. Bankenes erfaring viser nok at dette ofte er tilfellet, men at regnskapsfører er en profesjonell aktør stiller ingen garanti for at det ikke blir

gjort estimater og føringer i regnskapet som er å anse som regnskapsmanipulasjon. For å omgå problemer knyttet til ureviderte regnskap opplyser våre informanter at de svært ofte stiller som et krav til sine kunder at de skal ha revisor. Det hender likevel at bankene godtar kunder uten revisor dersom kunden er så liten at uoppdagede feil i regnskapet ikke vil skade banken i noen betydelig grad. Kunden må da også ha et oversiktlig regnskap slik at banken klarer å følge med og vurdere om regnskapet er korrekt eller ikke.

Regnskapsstrekking er en måte for et selskap å redusere svingninger i inntekter eller utgifter over tid (Ronen & Sadan, 1981). Dette brukes ofte for å oppnå en mer stabil markedspris og fører til et inntrykk av et selskap som er trygt. Dette belønnes av investorer. Samtlige av våre informanter sier at de har stor tiltro til regnskapsfører, og at dersom det er strekk i regnskapet mener de at så lenge regnskapsfører har gjort dette så må det være greit fordi sånn de ser det så er regnskapsfører en profesjonell aktør. Dette kan være en misforståelse av hva regnskapsstrekking kan føre til i analysen av kundene. “Big Bath Accounting” kan føre til en overvurdering av selskapets soliditet og betjeningsevne dersom ikke de initielle store avskrivningene blir tatt med i analysen (Petersen et. al., 2017). Å flate ut resultatet over flere år kan også føre til mer gunstige betingelser for et selskap som i utgangspunktet kanskje er mer risikabelt enn det bankens modell tilsier.

Våre funn viser at bankene svært sjeldent avdekker regnskapsmanipulasjon ved bruk av nøkkeltall. De gangene det oppdages er det gjerne på bakgrunn av informasjon om markedet eller en forandring i kundens oppførsel. Det største røde flagget relatert til regnskapstallene er dersom banken ser store forandringer fra år til år hos kunden deres. Dette kan være at kunden bytter regnskapsprinsipp eller at styret i selskapet byttes ut. Våre informanter sier at de da tar kontakt med kunden og som regel får de en god forklaring ved slike store forandringer. Utskiftning av personer i styret er også noe som banken vanligvis krever at skal være med å godkjenne. Hvis kunden derimot ikke har en god forklaring på hvorfor tallene svinger så mye som de gjør, vil bankene undersøke nærmere hva som fører til svingningene. Mange av våre informanter påpeker likevel at når de kommer til det punktet er det ofte for sent, og egenkapitalen kan allerede være tapt.

Banker er pålagt å rapportere mistenkelige transaksjoner etter hvitvaskingsloven, men dette ses ofte på som ressurskrevende fra bankers side (Hafthun & Ulfsnes, 2019). Dette samsvarer i noen grad med vårt inntrykk fra informantene. Våre funn tyder på at de automatiske systemene

som bankene bruker svært sjeldent avdekker regnskapsmanipulasjon, og at det gjerne er manuelle handlinger som avdekker slikt. Bankene identifiserer flere områder i balansen som det er knyttet en del risiko til. Varelager og kundefordringer er det som går igjen hos samtlige av våre informanter. For å unngå risiko og usikkerhet knyttet til disse postene er vårt inntrykk at bankene sjeldent bruker disse som sikkerhet for et lån. Kinserdal (2015) mener at en må regne med at alle regnskap inneholder vesentlige feil. Likevel er det bankenes erfaring at regnskapet i stor grad samsvarer med den økonomiske realiteten til kundene. De mener derfor at det ville vært en for stor kostnad å skulle undersøke regnskapet til hver enkelt kunde i et større omfang enn de gjør i dag. Flere mener at det er revisor som burde gjøre mesteparten av jobben her og de stoler på det reviderte regnskapet.

7.4 Hvordan blir bærekraft vurdert ved kredittgivning?

Bærekraft er fremdeles et begrep som ikke er mye implementert i de fleste banker (Ramfjord & Grutle, 2019), noe som samstemmer med våre funn. Vi har sett et tydelig skille mellom størrelsen på bankene her, da kun de to største bankene hadde bærekraft som en del av deres policy for å innvilge lån. Policyen til disse bankene går ut på at de skal spørre hvordan kunden er bærekraftig, men vi fikk videre inntrykk av at dette ikke var noe de gikk i særlig dybden på utover dette. Det kan virke som at konkurransen blant banker er for hard til at det kan prioriteres på høyt nivå.

De mindre sparebankene virker å være mer opptatt av tilbakebetaling av lånet enn bankens egen samfunnsrolle. Det kan virke som at de ikke forstår at et fokus på bærekraft vil påvirke deres omdømmerisiko i en positiv retning. De legger seg bak fasaden om at de er en liten bank, og trenger dermed ikke å ta noe ansvar før de større bankene nærmest presser dem til å gjøre det i form av konkurransekrefter. På den annen side ble det nevnt at hovedproblemet er at bærekraft ikke er definert på en god måte enda, men at de har det i tankene. Det kan derfor være at de tar mer ansvar for dette senere. I teoridelen så vi på forventningen som ligger blant sparebanker, at de skal ta et ansvar for det lokale samfunnet (Norges Bank, 2016). Vi har fått inntrykk av at de tilbyr pålitelige banktjenester og deler av overskuddet til lokale aktiviteter, men videre virker det som at de er mer opptatt av driftsmessige aspekter enn å ta stilling til mer bærekraftige områder.

Dette kan så klart ha med konkurransen i markedet å gjøre, ved at det er allment godtatt at forretningsbanker er mer profittorientert. På den måten blir det vanskelig for sparebankene å ikke følge samme mønster. Likevel har vi fått inntrykk av at forretningsbankene er de som tar bærekraft mer på alvor, og som har forstått dette med omdømmerisiko mer.

Som flere av informantene nevnte, så vil nok dette med bærekraft utvikles mer og mer med tiden. Selv om et par av bankene mener at de har bærekraft som en policy, må det nok mer til for at andre banker skal følge etter. Dersom det utvikler seg enda mer kan nok bankmarkedet justere seg slik at flere banker følger etter. Et eksempel på at dette har skjedd tidligere var når førstegangslån for ungdom kom på banen. Da måtte andre banker følge etter og justere seg i forhold til belåningsgrad og pris. Det er nærliggende å anta at bærekraft vil bli en viktig faktor i fremtiden, og det er derfor et gode å kunne velge en strategi innenfor bærekraft tidlig, slik at en får en bedre posisjonering i forhold til å kunne gjøre det bedre enn andre.

Grønne lån til privatkunder er allerede på markedet, og flere av bankene jobber med å kunne tilby dette også til bedriftskunder. Samtlige banker påpeker at de ikke ønsker å påta seg mer risiko ved å finansiere mer bærekraftige kunder, men at de kan være villige til å gi lavere rente. Det ble også nevnt at for å kunne gi noe mer til bærekraftige kunder må kunden vise til bedre finansielle tall. Som nevnt i kapittel “4.3 Bankenes ansvar i forhold til bærekraft” vil indirekte effekter av blant annet forurensning være kostbart i fremtiden. Derfor er det nærliggende å anta at bærekraftige selskap vil unngå en eventuell nedgang som mindre bærekraftige selskap kanskje vil oppleve. Bankenes risikomodeller vil nok i fremtiden innarbeide bærekraft og dermed påvirke prising. Dette er det derimot ingen av våre informanter som nevner.

En av våre informanter nevnte at det er sannsynlig at det vil ta enda et år før bærekraft materialiserer seg i deres bank. Da våre intervjuer var ferdig før situasjonen med Covid-19 slo til for fullt, er ikke pandemien noe vi hadde fokus på hverken før eller under intervjuene. Teoridelen har dermed heller ikke fokus på dette. Selv om vi ikke har de bankansattes syn på dette, er det nærliggende å anta at situasjonen med Covid-19 kan føre til at det vil bli mindre fokus på bærekraft i nær fremtid. Det kan i hvert fall tenkes at implementering av bærekraft vil bli utsatt en del, da bankene på grunn av tøffere konkurranse tenker mer forretning enn på gode formål. Det vil nok derfor være nærliggende å tro at det kan ta enda lenger enn et år før bærekraft materialiserer seg. Dette er kun spekulasjoner fra vår side, men det ville vært interessant å forske videre på som en ny problemstilling.

Noen av bankene var inne på ekstreme tilfeller av lite bærekraftige kunder som de ikke ønsker å gi kreditt til, som for eksempel finansiering av våpen, klasebomber og terrorkrig. Det finnes også selskaper som utnytter miljøet og arbeidstakere på andre kritikkverdige måter, men som ikke ble nevnt av bankene. Indirekte ble dette med renommérisiko nevnt av en av de mellomstore bankene, at de ikke ønsket å bli fremstilt som en bank som finansierer lite bærekraftige kunder. Det dukker stadig opp nyheter om selskaper som utnytter både miljø og arbeidstakere på verdensbasis, uten at det handler om ekstreme tilfeller som terrorkrig (NTB, 2020). Her kan det nevnes hvitvasking, skatteparadiser og dårlige arbeidsforhold. Dette var det ingen av våre informanter som nevnte, og det er nærliggende å anta at de fleste av bankene vi var i kontakt med også finansierer slike kunder fordi de har høy lønnsomhet. Vi kan så klart ikke være sikre på denne konklusjonen, men det ville vært en naturlig ting for banken å avkrefte dersom det ikke var tilfelle. Samtidig kunne vi ha fulgt opp dette nærmere med oppfølgingsspørsmål for å skape mer troverdighet. Situasjonen med Covid-19 gjorde det derimot vanskelig.

Det ble mye synsing fra våre informanter rundt spørsmålet om hva som er viktig innenfor bærekraft, da de fleste mente at det ikke er godt implementert foreløpig. Forurensning ble nevnt mest, samt ble det nevnt energiforbruk og gjenvinning. Bærekraft er likevel mer enn kun miljø, men det var det ingen som nevnte. De indirekte effektene som kommer av blant annet forurensning og lite implementert bærekraft virker det som at våre informanter ikke er bevisste på. Noen av informantene nevnte på den annen side at de i fremtiden vil vurdere overlevelsessevne i forhold til kravene fra samfunnet. Selv om det ikke ble nevnt at det vil bli implementert i deres modell, kan det tenkes at det var det de mente. Det er også viktig at bankene ikke kun har fokus på å vise utad at de tenker grønt, men at de faktisk også gjør noe med det.

Flere av bankene vi intervjuet signerte FNs prinsipper for bærekraftig bankdrift i 2019 (UNEP FI, 2019). I teoridelen så vi at disse prinsippene gikk mye ut på å påvirke kunder til å sette bærekraft på agendaen. Dette er også inntrykket vi har fra disse bankene. Prinsippene er forholdsvis vage i forhold til hva bankene faktisk skal gjøre, noe som på én måte er positivt i forhold til at flere banker faktisk har mulighet til å være med å signere. På den annen side blir det ingen konkrete tiltak, noe som gjør det vanskelig å skape en trend.

Ved at en bank ikke prioriterer bærekraftige kunder i et tidlig stadium, vil det være fare for at de til sist vil sitte igjen med de verste kundene. Det kan også føre til at de ikke kommer inn i alle markeder. Flere av våre informanter har gitt uttrykk for at det må komme klarere retningslinjer fra staten før bærekraft vil blir ordentlig implementert. Vi tror likevel det er nærliggende å anta at dette er noe bransjen må utvikle selv.

7.5 Oppsummering av analyse

Studien danner et sammensatt bilde av hvordan nøkkeltall brukes i bankers modeller ved kredittgivning. Et fellestrekk er at bankene gjør subjektive vurderinger, i tillegg til at de bruker enten egne modeller, eller kredittvurderingsselskaper avhengig av størrelse på banken. Flere av informantene har gitt uttrykk for at de ikke nøyaktig kjenner til vekten av nøkkeltallene i modellen, men at de stoler på det modellen gir dem.

Det totale inntrykket av hvordan banker vurderer forskjellige regnskapsstandarder er at de ikke ser på valg av standard som viktig. De forskjellige rammeverkene åpner for ulike tilnærminger i forhold til flere estimater, noe det vil være vanskelig å skille mellom dersom en ikke er klar over hvilket prinsipp som ligger til grunn.

Studiens funn viser at banker sjeldent avdekker regnskapsmanipulasjon. Bankenes ser ut til å erfare at de fleste regnskap ser ut til å være ganske korrekte. Bankene mener at dersom de skulle prøve å avdekke manipulasjon eller feil i regnskapet ved alle kunder, vil dette være en for stor økonomisk belastning for banken. Strekking av regnskap er noe bankene ikke vurderer som utbredt, og de stoler på regnskapsfører. De ser også ut til å stole på revisors arbeid, og ved at de gjør egne vurderinger av varelager og kundefordringer reduseres risikoen for at noe er verdsatt feil her.

Analysen viser videre at vurderingen av bærekraft i kredittgivning fortsatt har lang vei å gå, og er ikke særlig godt implementert i noen av bankene. Bærekraftige selskap vil i fremtiden vinne på at de tenker miljø, da det vil komme en del indirekte effekter i form av kostnader av å ikke være bærekraftige. Derfor ville det vært positivt for banker og prioritere bærekraftige kunder på et tidlig stadium for å få et konkurransefortrinn.

8 Avslutning

I dette kapittelet vil vi oppsummere forskningsspørsmålene og deretter presentere studiens konklusjon. Videre vil vi se på styrker og svakheter ved undersøkelsen, samt begrensninger i studien. Avslutningsvis presenterer vi forslag til videre forskning, som baserer seg på begrensninger og empiri vi ikke har hatt ressurser til å undersøke.

8.1 Konklusjon

I denne studien har vi undersøkt hvordan banker i praksis benytter seg av sine kredittscoremodeller ved vurdering av bedrifter. For å besvare problemstillingen *“Hvordan bruker banker sine kredittscoremodeller for kredittgiving?”* har vi tatt utgangspunkt i fire forskningsspørsmål. Forskningsspørsmålene er forsøkt besvart gjennom data vi har fått fra dybdeintervjuer med kredittsjefer og bedriftsrådgivere i banker.

Våre forventninger da vi begynte studien var blant annet at digitalisering øker effektiviteten, men at det kan føre til problemer i henhold til forskjellige regnskapsstandarder. Vi hadde også en forventning om at banker har begynt implementering av bærekraft.

Tidligere forskning på området peker i retning av at det finnes bedre alternative nøkkeltall enn de som benyttes av bankene i deres kredittscoremodeller. Forskning på området viser til at de tradisjonelle nøkkeltallene fungerte bedre på tiden da modellen ble utviklet, men at forandringer i samfunnet og markedet har ført til at de ikke lenger er like relevante. Forskning innenfor digitalisering tyder på at økt digitalisering forenkler bankens oppgaver blant annet kundevurderinger, men at de ikke påvirker scoringen av kunder i noen betydelig grad.

Våre funn viser at bankene tar i bruk flere nøkkeltall i sine modeller. De mest brukte nøkkeltallene i modellene er betalingsanmerkninger, purringer, soliditet og likviditetsgrader. Banker bruker også nøkkeltall i covenants, typisk soliditet og rentebærende gjeld over EBITDA. Kun en av informantene ga inntrykk for at vedkommende var godt kjent med nøkkeltallene i bankens modell. De andre informantene som jobbet i banker med egne modeller sa at de likevel stoler på modellene. Ved å ikke kjenne til hvordan nøkkeltallene vektet i modellene vil det være vanskelig å fange opp regnskapsstrekking og regnskapsmanipulering.

Digitale løsninger vil kun være et hjelpemiddel dersom en forstår det bakenforliggende. Vi kan dermed ikke avkrefte om nøkkeltallene fungerer med nyere regnskapsregler.

De små bankene ser at det er en forskjell i regnskapsstandardene, men gjør ofte få korrigeringer i regnskapet utover deres egne vurderinger av verdiene i selskapet som stilles til sikkerhet. Blant de mellomstore bankene utføres det oftere kontantstrømanalyser for å omgå problemer som oppstår med forskjeller i standardene, men som vi har presentert i analysen vil det også føre til problemer. Den ene store banken vi intervjuet utfører korrigeringer direkte i regnskapet for å korrigere for forskjeller i standardene, og den andre store banken gjør ingen slike korrigeringer med mindre det er snakk om en veldig stor kunde. Kun en av informantene fortalte at de leser prinsippnoten. De andre er enten ikke så opptatt av den, samt mener noen at de får den informasjonen andre steder.

Det er svært sjeldent at bankene avdekker regnskapsmanipulasjon. Det er ofte knyttet mest risiko til regnskapspostene varelager, kundefordringer og eiendom. Bankene gjør egne vurderinger, eller bruker en takstmann, for å redusere risikoen knyttet til disse postene. Det er likevel slik at når regnskapsmanipulasjon avdekkes er det ofte for sent og egenkapitalen er da gjerne tapt. Strekking av regnskapet derimot er noe som forekommer ofte. Her viser de bankene vi har intervjuet tillit til revisor og regnskapsfører, og godtar ofte slik strekking uten å gå i dybden på det.

Bærekraft er blitt viktigere de siste årene i bankbransjen, samt ser det ut til at det også vil bety enda mer i fremtiden. Banker har en unik posisjon i forhold til bærekraft, ved at de kan velge hvem de ønsker å finansiere. Ut ifra informasjonen vi har fått av våre informanter ser det likevel ut til at konkurransekraftene bankene i mellom er for store til at noen velger bærekraft over lønnsomhet. På privatmarkedet derimot er grønne lån blitt mer vanlig blant flere av bankene, og noen av informantene nevnte også at de i fremtiden ønsker å tilby dette til bedriftskunder. De to største bankene er de som har implementert bærekraft mest i sin policy for innvilgning av lån, også til bedriftskunder. Flere av de andre bankene var likevel opptatt av deres renommérisiko, i form av at de ønsker å bli fremstilt som bærekraftige. Det kan virke som at våre informanter ikke var av de mest representative i forhold til bærekraft, da bærekraft ikke enda er implementert i deres modeller. Det vil nok komme i fremtiden, og her hadde det vært interessant å intervju noen som jobber i bankenes avdeling for bærekraft.

Bankene bruker sine modeller basert på nøkkeltall som virker å variere noe fra bank til bank. Samtlige av våre informanter mener at regnskapsinformasjonen er det viktigste ved kredittgivning, samt er de fleste ikke så veldig opptatt av hvilke regnskapsprinsipp kunden bruker. Videre gjøres det noen justeringer, gjerne på de større kundene. Det er svært sjeldent at bankene avdekker regnskapsmanipulasjon basert på modellene og nøkkeltallene som inngår i disse, men erfaringen deres er at når det avdekkes er det som regel for sent og egenkapitalen er tapt. Bærekraft er ikke kommet så langt at dette spiller noen nevneverdig rolle i bedriftsmarkedet og dette inngår derfor ikke i bankenes modeller enda.

8.2 Studiens begrensninger

Studien er påvirket av ulike begrensninger. Denne delen ser derfor på momenter som utvalget, tidsbegrensning og situasjonen med Covid-19.

Utvalget vårt består kun av informanter på Sørlandet, og vi ser at forskningen derfor ikke kan generaliseres for hele landet, noe som er en svakhet med validiteten i studien. Vi har derfor hatt som formål å utforske temaet mer i dybden. Det kunne også vært hensiktsmessig og intervjuet ansatte som jobber med nøkkeltall og scoremodellene, samt ansatte som jobber med bærekraft i bankene. Det ville bidratt til dypere innsikt og flere synspunkter rundt disse temaene.

En annen svakhet er studiens tidsbegrensning, samt situasjonen med Covid-19. Utfordringene som har dukket opp underveis har derfor blitt vanskelig å avklare med våre informanter. Det har også vært for liten tid til å omstille studien vår, slik at den mangler en vinkling mot koronasituasjonen, og hvordan den påvirker kredittgivning.

Utvalget består av tre målgrupper. En begrensning i studien er derfor at hver av disse målgruppene var relativt små, med tre små, to mellomstore og to store banker. Det har videre vært utfordrende å teoretisere våre resultater da det har vært en del ulikheter mellom bankene og størrelsene på dem. Likevel har vi sett felles tendenser på noen områder.

8.3 Videre forskning

I denne delen vil vi presentere våre forslag til videre forskning. Denne studien har sett på hvordan banker bruker nøkkeltall i deres modeller for å kredittscore kunder, hvordan de klarer å avdekke regnskapsmanipulasjon og hvordan bærekraft inngår i kredittgivning til kunder. Med utgangspunkt i denne studien er det mange muligheter for videre forskning.

På bakgrunn av situasjonen med Covid-19 kunne det vært interessant å se hvordan dette har påvirket bankens kunder, og hvordan det har påvirket kredittgivning innenfor både bedriftsmarkedet, men også privatmarkedet. Dersom viruset og tiltakene som er gjort fører til større konkurrisiko har dette en klar påvirkning på bankers kredittgivning, så en studie som går i dybden på dette hadde vært interessant.

En annen interessant undersøkelse kan være å se om det er flere konkurser blant kundene i de små bankene, enn i de store bankene. Vårt inntrykk er at de mindre bankene har mindre kunnskap rundt regnskapsstandarder, og dermed også konsekvensene av å bytte regnskapsprinsipp.

Videre forskning kunne også gått mer i dybden på hvordan bankenes scoreprosess kan forbedres, også med fokus på ikke-finansielle størrelser. Et fokus på markedet i forhold til Porters femkreftermodell kunne vært en interessant vri.

Det kan også være interessant å diskutere de kritiserte nøkkeltallene med de som jobber med nøkkeltall og utforming av modeller i bankene. Studien vår viser at våre informanter stoler på modellene, men ikke vet nøyaktig vekten av nøkkeltall som inngår i modellene. Det hadde derfor vært spennende å sett om de som jobber med nøkkeltall er klar over kritikken rundt de tradisjonelle nøkkeltallene. En studie som derfor tar for seg mer spesifikt hvilke nøkkeltall som brukes og hvordan bankenes utforming av modeller hadde vært interessant å undersøke.

Litteraturliste

- Aae, E. L., Hansen, M. A., Pelja, I., Stemland, T. B. & Kinserdal, F. (2018). Er tradisjonelle regnskapsnøkkeltall relevante i en “moderne” IFRS-verden? *Magma*. (52-62). Hentet fra <https://www.magma.no/er-tradisjonelle-regnskapsnøkkeltall-relevante-i-en-moderne-ifrs-verden>
- Aae, E. L. & Hansen, M. A. (2017). *Bankruptcy prediction*. (Mastergradsavhandling). Norges Handelshøyskole, Bergen.
- Aastveit, J., Berner, P. T. (2009). Hva med regnskap i tider med økonomisk uro? *Magma*. Hentet fra <https://www.magma.no/hva-med-regnskapet-i-tider-med-oekonomisk-uro>
- Altman, E. (1968). Financial Ratios, discriminant analysis and the prediction of corporate bankruptcy. *The Journal of Finance*. 23 (4), 589-609. <https://doi.org/10.1111/j.1540-6261.1968.tb00843.x>
- Amundsen, T. C. & Andreassen Ø. (2014). *Er inntektsforutsetningen realistisk ved aktivering av utsatt skattefordel?* (Mastergradsavhandling). Universitetet i Tromsø, Tromsø.
- Andersen, H., & Winje, H. (2017). *Hva sier 30 år med tapserfaringer i norsk banksektor om gjennomsnittlig risikovekt på foretakslån?* Staff Memo, Norges Bank. Hentet fra https://static.norgesbank.no/contentassets/444123912d674eeca28ebf540cec4a4/staff_memo_2_2017.pdf?v=03/17/2017120412&ft=.pdf
- Anjum, S. (2012). Business Bankruptcy Prediction Models: A Significant Study of the Altman's Z-Score Model. *Asian Journal of Management Research*. 3(1), 212-219. https://papers.ssrn.com/sol3/papers.cfm?abstract_id=2128475
- Baksaas, K. M. & Stenheim, T. (2015). *Regnskapsteori*. Oslo: Cappelen Damm akademisk
- Beaver, W. H. (1966). Financial Ratios As Predictors of Failure. *Journal of Accounting Research*, 71-111. <https://doi.org/10.2307/2490171>
- Beidleman, C. 1973. Income smoothing: The role of management. *The Accounting Review* 48(4): 653–67. Hentet fra

<https://www.jstor.org/stable/pdf/245289.pdf?refreqid=excelsior%3Ac2a853f468f5cf49f6e35f7232b17a43>

Berg, S. A. (2009). Virkelig verdi i regnskapet. *Norges Bank*. Hentet fra <https://www.norges-bank.no/contentassets/97fc8862b52449979b2595d389a042ee/regnskapet.pdf>

Berk, J. & DeMarzo, P. (2020). *Corporate Finance* (5. utg). Harlow: Pearson Education.

Bernhardsen, E. & Larsen, K. (2007). Modelling credit risk in the enterprise sector - further development of the SEBRA model. *Economic Bulletin, Norges Bank*, 102-108. Hentet fra <https://static.norges-bank.no/globalassets/upload/english/publications/economic-bulletin/2007-03/modelling-credit-risks.pdf?v=03/09/2017122215&ft=.pdf>

Dahl, G. A. & Sørensen, R. (u.å) Beregning av netto rentebærende gjeld. Hentet 23. februar 2020 fra <https://www.lederkilden.no/tema/finans/verdivurdering/beregning-av-netto-rentebarende-gjeld>

Damodaran, A. (2012). *Investment Valuation: Tools and Techniques for Determining the Value of Any Asset* (3. utg). Hoboken, N. J.: Wiley & Sons

Den Norske Revisorforening. ISA 320 Vesentlighet ved planlegging og gjennomføring av en revisjon

Dichev, I. D. (2008). On the Balance Sheet-Based Model of Financial Reporting. *Accounting Horizons*, 22(4), 453-470. <https://doi.org/10.2308/acch.2008.22.4.453>

Drasch, B. J., Schweizer, A. & Urbach, N. (2018). Integrating the “Troublemakers”: A taxonomy for cooperation between banks and fintechs. *Journal of Economics and Business*, 26-42. <https://doi.org/10.1016/j.jeconbus.2018.04.002>

Dvergsdal, H. (2016, 4. juli). Digitalisering. Hentet fra <https://snl.no/digitalisering>

Eccles, R. G., Ioannou, I. & Serafeim, G., (2014). The impact of Corporate Sustainability on Organizational Processes and Performance. *Management Science*, 60(11), 2835-2857. <https://doi.org/10.1287/mnsc.2014.1984>

Eilifsen A., Messier, W. F., Glover, S. M., & Prawitt, D. F. (2014). *Auditing & assurance services* (3. utg.). New York: McGraw-Hill education.

- Finansdepartementet (2010). Endringer i revisorloven og enkelte andre lover (unntak fra revisjonsplikt for små aksjeselskaper). *Prop. 51 L, Proposisjon til Stortinget*. Hentet fra <https://www.regjeringen.no/contentassets/3972776877f44487870d03acc3037f75/no/pdfs/prp201020110051000dddpdfs.pdf>
- Finanstilsynet. (2016, 27. mai). Bank og finans. Hentet fra <https://www.finanstilsynet.no/forbrukerinformasjon/bank-og-finans/>
- Finanstilsynet. (2018, 5. desember). Finansielt Utsyn 2018. Hentet fra <https://www.finanstilsynet.no/contentassets/a023382a3e38475ebfd503a1c24fb016/finansielt-utsyn-desember-20182.pdf>
- Finanstilsynet. (2019, 5. juli). Risikovurdering - hvitvasking og terrorfinansiering. Hentet fra <https://www.finanstilsynet.no/contentassets/07ce44e811ac4f6ba0f75812b849cc50/risikovurdering---hvitvasking-og-terrorfinansiering---juli-2019.pdf>
- Finans- og tolldepartementet. (1995) *NOU 1995:30 Ny Regnskapslov*. Hentet fra <https://www.regjeringen.no/no/dokumenter/nou-1995-30/id115910/>
- FN-Sambandet. (2019, 15. januar). Bærekraftig utvikling. Hentet fra <https://www.fn.no/Tema/Fattigdom/Baerekraftig-utvikling>
- Giroux, G. (2004). *Detecting earnings management*. Hoboken, N.J: John Wiley & sons
- Gissel, J.L., Giacomino, D., & Akers, M.D. (2007). A review of bankruptcy prediction studies: 1930–Present. *Journal of Financial Education*, 1–42. Hentet fra https://epublications.marquette.edu/cgi/viewcontent.cgi?article=1025&context=account_fac
- Gjesdahl, K. (2019, 12. desember). *Den Nye Hvitvaskingsloven (AML) - Dette må du vite*. Hentet fra <https://www.pwc.no/no/pwc-aktuelt/den-nye-hvitvaskingsloven-skaper-hodebry.html>
- Grimsby, G., Ulstein, H., Holmen, R. B. & Grünfeld, L. A. (2013). Lokale sparebankers betydning for norsk næringsliv. *Menon Business Economics*. Hentet fra <https://www.menon.no/wp-content/uploads/28rapport-lokale-sparebankers-betydning-for-norsk-naringsliv-final.pdf>

- Gripsrud, G., Olsson, U., & Silkoset, R. (2016). *Metode og dataanalyse : Beslutningsstøtte for bedrifter ved bruk av JMP, Excel og SPSS* (3. utg.). Oslo: Cappelen Damm akademisk.
- Hafthun, A. L. & Ulfsnes, H. (2019). *Rapporteting av mistenkelige transaksjoner i banker*. (Mastergradsavhandling). Norges Handelshøyskole, Bergen.
- Horrigan, J. O. (1968). A Short History of Financial Ratio Analysis. *The Accounting Review*, 43(2), 284-294. Hentet fra <https://www.jstor.org/stable/pdf/243765.pdf?refreqid=excelsior%3A96e06050d3844d1615198e601e3258ad>
- IFRS. (2015). Making the most of what's presented in financial statements. *The Essentials, IFRS*. hentet fra <https://cdn.ifrs.org/-/media/feature/resources-for/investors/the-essentials/the-essentials-march-2015.pdf?la=en>
- Jacobsen, D. (2015). *Hvordan gjennomføre undersøkelser? Innføring i samfunnsvitenskapelig metode* (3. utg.). Oslo: Cappelen Damm akademisk.
- Johannessen, A., Christoffersen, L. & Tufte, P. A. (2011). *Forskningsmetode for økonomisk-administrative fag* (3. utg.). Oslo: Abstrakt forlag.
- Jonassen, B. M. (2009). Konseptuell modell for utledning av egenkapitalverdi. *Revisjon og Regnskap*. Hentet fra <https://www.revregn.no/i/2009/5/revisjon05-09-12>
- Justis- og beredskapsdepartementet (2016). Nasjonal Risikovurdering: Hvitvasking og Terrorfinansiering i Norge. Hentet fra <https://www.regjeringen.no/contentassets/23edcd9af7fe49d0a8e9c7f4f069a212/nra-2016-norsk.pdf>
- Kinserdal, F. (2014). Hvordan manipulere med regnskapet. *Magma*, (18-25). Hentet fra <https://www.magma.no/hvordan-manipulere-med-regnskapet>
- Kinserdal, F. (2015). Når virkelig verdi er så vanskelig å beregne, er det da overhodet relevant i regnskapet? *Magma*, (22-31). Hentet fra <https://www.magma.no/nar-virkelig-verdi-er-sa-vanskelig-a-beregne-er-det-da-overhodet-relevant-i-regnskapet>

- Kinserdal, F. (2018). Nye og bedre nøkkeltall i regnskapsanalysen. *Revisjon og regnskap*. Hentet fra <https://www.revregn.no/i/2018/7/revregn-650>
- Kleveland, E. & Kittelsen, S. (2019). *Regnskapsregulering og bankenes digitalisering*. (Mastergradsavhandling). Universitetet i Agder, Kristiansand.
- Krumsvik, R. J. (2014). *Forskningsdesign og kvalitativ metode : ei innføring*. Bergen: Fagbokforlaget.
- Kvifte, S. S., Tofteland, A. & Bernhoft, A. C. (2014). *God Regnskapsskikk og IFRS* (2. utg). Bergen: Fagbokforlaget.
- Lem, C. H. (2016). Lex "God Regnskapsskikk". *Magma*. Hentet fra <https://www.magma.no/lex-god-regnskapsskikk1>
- Norges Bank. (2016). Det norske finansielle systemet. *Norges Bank Memo*. Hentet fra https://static.norgesbank.no/contentassets/32c65e2235634ea4a366e306af62e7e9/nb_memo_2_2016.pdf?v=03/09/2017123532&ft=.pdf
- NRS 1 Varer (1992, endelig 2009). *Norsk Regnskapsstandard 1, Varer*. Hentet fra <https://www.regnskapsstiftelsen.no/wp-content/uploads/2014/11/NRS-1-Varer-sept-2009.pdf>
- NRS 5 Spesifikasjon av særlige poster korrigerende av feil og virkning av prinsippendring og estimatendring (1989, endelig 2009). *Norsk RegnskapsStandard 5, Spesifikasjon av særlige poster mv*. Hentet fra <https://www.regnskapsstiftelsen.no/wpcontent/uploads/2015/01/NRS-5-Spesifikasjon-av-s%C3%A6rlige-poster-mv.-sept-2009.pdf>
- NRS 19 Immaterielle eiendeler. (2000, endelig 2012). *Norsk RegnskapsStandard 19, Immaterielle eiendeler*. Hentet fra <https://www.regnskapsstiftelsen.no/wpcontent/uploads/2015/01/NRS-19-Immaterielle-eiendeler-desember-2012.pdf>
- NRS (F) Resultatskatt. (1992, revidert 2008). *Foreløpig Norsk RegnskapsStandard, Resultatskatt*. Hentet fra <https://www.regnskapsstiftelsen.no/wpcontent/uploads/2015/01/NRSF-Resultatskatt-2008.pdf>
- NTB, (2020, 23. mars). Rapport: Høyriskokunde sluset over 400 milliarder kroner gjennom Swedbank. *Finansavisen*. Hentet fra <https://finansavisen.no/nyheter/bank/2020/03/23/>

[7510271/rapport-hoyrisikokunder-sluset-over-400-milliarder-kroner-gjennom-swedbank](https://www.sveinforlaget.no/7510271/rapport-hoyrisikokunder-sluset-over-400-milliarder-kroner-gjennom-swedbank)

- Ohlson, J. A. (1980). Financial Ratios and the Probabilistic Prediction of Bankruptcy. *Journal of Accounting Research*, 18(1), 109-131. Hentet fra <https://www.jstor.org/stable/pdf/2490395.pdf?refreqid=excelsior%3Ac61674ed03a117b36525bc37ba7eacf0>
- Pelja, I. & Stemland, T. B. (2017). Predicting bankruptcy for Norwegian firms. (Mastergradsavhandling). Norges Handelshøyskole, Bergen.
- Petersen, C. V., Plenborg, T., & Kinserdal, F. (2017). *Financial Statement Analysis: Valuation-Credit Analysis-Performance Evaluation*. Bergen: Fagbokforlaget Vigmostad og Bjørke.
- Picker, R., Clark, K., Dunn, J., Kolitz, D., Livne, G., Loftus, J. & van der Tas, L. (2016). *Applying IFRS Standards* (4. utg). Chichester: Wiley & Sons
- Ramfjord, K. S. & Grutle, M. R. (2019). *Bærekraftig utlånspraksis*. (Mastergradsavhandling). Oslo Metropolitan University, Oslo.
- Rammen, K. (2019, 6. mars). Grunnleggende regnskapsanalyse. Hentet fra <https://finanssans.no/grunnleggende-regnskapsanalyse>
- Revisjon (u.å) *Regnskapsprinsipper*. Hentet 5. februar 2020 fra http://www.revisjon.no/spesielle_tema_regnskap
- Ronen, J. & Sadan, S. (1981). *Smoothing income numbers: Objectives, means, and implications*. Reading, Mass: Addison-Wesley Pub. Co.
- Sekaran, U. & Bougie, R. (2016). *Research methods for business : A skill-building approach* (7. utg). Chichester: Wiley.
- Skousen, C. (2009). Detecting and predicting financial statement fraud: The effectiveness of the fraud triangle and SAS No. 99. *Advances in Financial Economics*, 13(1), 53. <https://doi.org/10.2139/ssrn.1295494>

- Stief, S. E., Eidhoff, A. T. & Voeth, M. (2016). Transform to Succeed: An Empirical Analysis of Digital Transformation in Firms. *International Journal of Social, Behavioral, Educational, Economic, Business and Industrial Engineering*, 10(6), 1833-1842. <https://doi.org/10.5281/zenodo.1124445>
- Stenheim, T. & Blakstad, L. (2012). Regnskapsmanipulering - definisjon, forutsetninger og incentiver. *Praktisk økonomi og finans*, 29(2), 57-69. Hentet fra <https://openarchive.usn.no/usnxmlui/bitstream/handle/11250/142361/Stenheim2012.pdf?sequence=1&isAllowed=y>
- Tofteland, A. (2014). *Finansregnskap- vurdering og analyse* (4. utg.). Bergen: Fagbokforlaget
- Ullevold, P. (2019, 23. september). KLP Banken slutter seg til FNs prinsipper for bærekraftig bankdrift. Hentet fra <https://www.klp.no/bank-og-lan/klp-banken-slutter-seg-til-fns-prinsipper-for-baerekraftig-bankdrift>
- UNEP FI. (u.å). Principles for responsible banking. Hentet 28. mai 2020 fra <https://www.unepfi.org/banking/bankingprinciples/>
- Verdenskommisjonen for miljø og utvikling. (1987). *Vår felles framtid*. Genève: Oxford University Press
- Wad, J. (2019). Betong må bli mer miljøvennlig. *Fremtidens Byggnæring*. Hentet fra <https://www.fremtidensbygg.no/betong-ma-bli-mer-miljovennlig/>
- Ådland, I. (2010, 14. oktober). *Visjoner for Vestlandet*. Presentert ved Sparebanken Vest. Hentet fra <https://docplayer.me/913803-Inge-adland-it-sjef-visjoner-for-vestlandet-14-10-2010.html>

Vedlegg 1: Intervjugal

1. Hensikten med studien, personvern, gjennomgang av samtykkeskjema, test av diktafon
2. Kan vi kontakte deg i fremtiden for å få oppklaring i evt. problemstillinger som oppstår etter intervjuet?
3. Hva er din stilling og arbeidsoppgaver?
4. Hvordan bruker dere regnskapsinformasjon i kundeforhold med bedrifter?
 - a. Hva vektlegger banken mest ved kredittvurdering av kunden
 - b. Hvilken annen informasjon bruker dere ved vurdering av kunder?
 - c. Hva ønsker dere å oppnå fra ikke finansiell informasjon?
 - d. Hvordan vektlegger dere bærekraft i forhold til finansiell informasjon?
5. Er bruken av regnskapsinformasjon veldig mekanisk, eller gjøres det mer subjektive vurderinger?
 - a. Eventuelt hvilke subjektive vurderinger gjøres?
6. Kan du utdype om det er noen risikoområder evt. annen informasjon i regnskapet dere er mer oppmerksomme på enn andre?
7. Dersom en bedrift “scorer” godt innenfor bærekraft kan dette gjøre opp for dårligere finansielle nøkkeltall?
 - a. I så fall hva vurderer dere som viktig innenfor bærekraft og hva er mindre viktig?
8. Hvor vanlig er det med finansielle covenants?
 - a. Bruker dere nøkkeltall i covenants, evt. hvilke?
 - b. Hvordan vektet disse nøkkeltallene?
 - c. Bruker dere forskjellige covenants i forskjellige bransjer?
9. Hva er konsekvensen av å bryte en covenant? (reforhandling, renteendring, oppsigelse?)
 - a. Hvilke tiltak gjør dere dersom en kunde bytter regnskapsprinsipp for å unngå å bryte en covenant?
10. Hvordan vurderer du utbredelsen av «strekking av regnskap» (income smoothing)?
 - a. Er det noen bransjer det er mer utbredt, “værsting bransjer”?
11. Hvilke tiltak gjør banken for å avdekke regnskapsmanipulering, evt. hvilke tall i regnskapet/nøkkeltall er særdeles utsatt?

- a. Er regnskapsmanipulasjon noe som avdekkes ofte?
 - b. Dersom regnskapsmanipulasjon forekommer, er det som regel snakk om store eller små summer?
12. Kan du utdype hvordan dere analyser bedriftskunder?
- a. Hvilke endringer har dere gjort i analysemetoden over tid?
 - b. Er du kjent med SEBRA modellen?
 - c. Evt. hvilken modell bruker dere?
13. Dersom de bruker en annen modell:
- a. Hvilke nøkkeltall bruker dere i deres modell?
 - b. Vektlegger dere noen av nøkkeltallene over andre?
14. Hvor mange årsregnskap anvendes ved vurdering av lån?
- a. Brukes nøkkeltall fra flere regnskapsår eller kun fra det nyeste tilgjengelige?
 - b. Ser dere på om kunder har byttet regnskapsprinsipp over tid?
 - c. I så fall hvordan påvirker det deres analyse av kunden?
15. Hvilke informasjonskilder er viktigst og hvorfor?
- a. Hvordan vektlegger dere selskapets egne regnskap opp mot alternativ markedsinformasjon?
 - b. Hvilke informasjonskilder bruker dere for å vurdere hvor bærekraftig et selskap er?
 - c. Skaper det problemer dersom konsernregnskapet er utformet etter IFRS mens selskapsregnskapene er utformet etter norsk regnskapsstandard
16. Hvordan skiller dere mellom kunder som bruker norsk regnskapsstandard og IFRS?
- a. Ser dere forskjell på kunder som bruker GRS og IFRS?
 - b. Har det betydning for lånesøknaden hvilken metode kunden bruker for å verdsette sine eiendeler?
 - c. Finner du noe kritikkverdige ved noen av standardene?
17. Ved bruk av virkelig verdi, hvilke vurderinger gjør dere rundt denne estimeringen?
18. Hvilke noter vektlegger dere mest?
- a. Hvor viktig er prinsippnotene for dere?
19. I hvor stor grad brukes revisors beretning?
- a. Til hva?
 - b. Kontaktes revisor i vurderingen av lånetilsagn?
 - c. Hender det at kunder nekter dere å snakke med revisor, evt. hvilke signaler sender dette?

- d. På hvilken måte bidrar i så fall revisor i vurderingen av lånetilsagnet?
 - e. Bruker dere revisors rapport?
20. Blir revisor og revisors beretning brukt i oppfølgingen av låneavtalen?
- a. På hvilken måte?
21. Krever dere løpende regnskapsrapportering fra låntaker?
- a. Krever dere mer omfattende rapportering enn det som følger av regnskapsplikten?
 - b. Ved bruk av online rapporter hvilke vurderinger blir gjort rundt periodisering?
 - c. Hvilken tilleggsinformasjon ber dere eventuelt om?
22. Kunne dere vært interessert i å bruke ressurser på å forske videre for å finne aktuelle modeller med andre nøkkeltall?

Vedlegg 2: Samtykkeskjema

Vil du delta i forskningsprosjektet «Bruk av nøkkeltall i bankers kundevurdering»

Dette er et spørsmål til deg om å delta i et forskningsprosjekt hvor formålet er å undersøke bruken av nøkkeltall i bankers kundevurdering. I dette skrivet gir vi deg informasjon om målene for prosjektet og hva deltakelse vil innebære for deg.

Formål

Formålet med prosjektet er å undersøke hvor stor betydning nøkkeltall har ved vurdering av bankkunder, samt hvordan regnskapsmanipulering blir avdekket og hvilke røde flagg en ser etter. Nøkkeltall ble tatt i bruk på 60-tallet, derfor ønsker vi å se på om de måltallene mulig kan være noe utdatert i vår moderne IFRS-verden.

Dette er en masteroppgave som er et avsluttende ledd i vår master innenfor regnskap og revisjon ved Universitetet i Agder.

Vi har kontaktet deg i forbindelse med denne masteroppgaven og lurer på om du vil stille til intervju.

Opplysningene skal ikke brukes til andre formål.

Hvem er ansvarlig for forskningsprosjektet?

Erik August Skaugen og Lise Berntzen Bore ved Universitetet i Agder er ansvarlig for prosjektet. Vår veileder er Terje Heskestad.

Hvorfor får du spørsmål om å delta?

Vi ønsker mer informasjon og datagrunnlag innenfor dette temaet, og spør derfor deg, samt en håndfull flere innenfor samme område, om å delta i vårt prosjekt. Din kunnskap og erfaring vil styrke vår forskning rundt bruken av nøkkeltall i kundevurderinger, og vil kunne bidra til eventuelle forbedringer.

Hva innebærer det for deg å delta?

Hvis du velger å delta i prosjektet, innebærer det at du svarer på intervju spørsmål der svarene vil bli anonymt registrert ved lydopptak.

Dette intervjuet vil ta deg i underkant av en time. Intervjuet vil inneholde spørsmål angående nøkkeltall, kundevurdering og røde flagg i regnskapet.

Det er frivillig å delta

Det er frivillig å delta i prosjektet. Hvis du velger å delta, kan du når som helst trekke samtykke tilbake uten å oppgi noen grunn. Alle opplysninger om deg vil da bli anonymisert. Det vil ikke ha noen negative konsekvenser for deg hvis du ikke vil delta eller senere velger å trekke deg.

Ditt personvern – hvordan vi oppbevarer og bruker dine opplysninger

Vi vil bare bruke opplysningene om deg til formålene vi har fortalt om i dette skrivet. Vi behandler opplysningene konfidensielt og i samsvar med personvernregelverket.

- Det er kun forfatterne av masteroppgaven som vil ha tilgang til opplysningene under selve oppgaveskrivingen. Lydfilene fra intervjuene vil bli lagret lokalt og behandlet konfidensielt. Lydfilene vil bli transkribert fra muntlig til skriftlig form, og lydfilene vil slettes når prosjektet avsluttes. Navn og kjønn vil ikke inkluderes i skriftlig form. Sensor og veileder vil få tilgang til opplysninger som blir oppgitt i den ferdige masteroppgaven, dette vil ikke være personlige opplysninger.
- Navn og kontaktopplysninger vil vi erstatte med en kode som lagres på en egen navneliste adskilt fra øvrige data på en forskningsserver.

Deltakerne vil ikke kunne gjenkjennes i publikasjon, og banken skal også holdes anonymt.

Hva skjer med opplysningene dine når vi avslutter forskningsprosjektet?

Prosjektet skal etter planen avsluttes 02.06.2020. Ved prosjektslutt vil alle personlige data slettes og ingen vil kunne få tilgang til dette i ettertid.

Dine rettigheter

Så lenge du kan identifiseres i datamaterialet, har du rett til:

- innsyn i hvilke personopplysninger som er registrert om deg,
- å få rettet personopplysninger om deg,
- få slettet personopplysninger om deg,
- få utlevert en kopi av dine personopplysninger (dataportabilitet), og
- å sende klage til personvernombudet eller Datatilsynet om behandlingen av dine personopplysninger.

Hva gir oss rett til å behandle personopplysninger om deg?

Vi behandler opplysninger om deg basert på ditt samtykke.

På oppdrag fra Universitetet i Agder har NSD – Norsk senter for forskningsdata AS vurdert at behandlingen av personopplysninger i dette prosjektet er i samsvar med personvernregelverket.

Hvor kan jeg finne ut mer?

Hvis du har spørsmål til studien, eller ønsker å benytte deg av dine rettigheter, ta kontakt med:

- Lise Berntzen Bore (lise.bore@hotmail.com – 915 73 947) og Erik August Skaugen (erik.skaugen@hotmail.com - 99 49 29 60). Eventuelt vår veileder Terje Heskestad (Terje.Heskestad@uia.no – 414 36 110).
- Vårt personvernombud: Ina Danielsen (ina.danielsen@uia.no – 38 14 21 40)
- NSD – Norsk senter for forskningsdata AS, på epost (personverntjenester@nsd.no) eller telefon: 55 58 21 17.

Med vennlig hilsen

Prosjektansvarlig
(Forsker/veileder)

Erik August Skaugen og Lise Berntzen Bore
(Terje Heskestad)

Samtykkeerklæring

Jeg har mottatt og forstått informasjon om prosjektet Masteroppgave om bruken av nøkkeltall i bankers kundevurdering, og har fått anledning til å stille spørsmål. Jeg samtykker til:

å delta i intervju

Jeg samtykker til at mine opplysninger behandles frem til prosjektet er avsluttet 02.06.2020.

(Signert av prosjektdeltaker, dato)

Vedlegg 3: Refleksjonsnotat 1

Ved utarbeidelse av masteroppgave ved Handelshøyskolen ved Universitetet i Agder er det et krav om å vedlegge et refleksjonsnotat. Temaene som skal belyses er internasjonalisering, innovasjon og ansvarlighet i sammenheng med studiens tema og funn. Gjennom fem år med relevante emner har jeg opparbeidet meg et teoretisk og akademisk grunnlag som må til for å skrive en masterutredning. Emnene har også gitt meg kunnskaper for å forstå og se sammenhenger i vår økonomiske verden.

Oppsummering av studien

Studien omhandler i hovedsak hvordan praksisen blant banker for innvilgning av lån til bedrifter er. Problemstillingen går ut på hvordan banker benytter seg av sine kredittscoremodeller. For å besvare denne har vi sett på hvordan nøkkeltall blir behandlet i modellene, hvordan ulike regnskapsprinsipp blir behandlet ved kredittvurdering, om bankene avdekker regnskapsmanipulasjon og hvordan bærekraft blir vurdert ved innvilgning av lån.

Resultatene viser at de bankansatte stoler på kredittscoremodellene bankene bruker uavhengig om de kjenner til vektningen av innholdet i modellene. Videre fant vi at bankene ikke er særlig opptatt av hvilke regnskapsprinsipp kundene bruker. Begge disse funnene påvirker hverandre, for ved å ikke kjenne til innholdet i modellene blir det vanskelig å skille kunder med forskjellige regnskapsprinsipp. Forskjellige regnskapsprinsipp vil påvirke nøkkeltall som igjen påvirker modellen. Videre viste resultatene at banker sjeldent avdekker regnskapsmanipulasjon, og at de har stor tillit til revisor og regnskapsfører. Vi fant også at bærekraft er på vei inn mer og mer, men at det foreløpig ikke praktiseres på et høyt nivå ved kredittvurdering.

Internasjonalisering

Nøkkeltallene vi har sett på finnes også internasjonalt, og for at bankene skal være konkurransedyktige både nasjonalt og internasjonalt er det viktig at de også henger med i den internasjonale forskningen rundt dette. Videre har vi i studien sett på den internasjonale standarden IFRS som er pålagt for norske børsnoterte selskaper. Vi har i utredningen vist til at standarden kan påvirke nøkkeltallene annerledes enn norsk regnskapsstandard, og siden IFRS blir utviklet internasjonalt, er det viktig at bankene er klar over eventuelle endringer som også kan påvirke nøkkeltallene i modellene.

Som nevnt i studien er bærekraft blitt satt mer fokus på i bankbransjen, også internasjonalt. Bankene har en unik posisjon i forhold til bærekraft ved at de kan velge hvem de ønsker å gi kreditt til. Likevel har vi sett gjennom intervjuene at bankene foreløpig prioriterer lønnsomhet over bærekraft. Etter hvert vil det være naturlig at bærekraftige kunder også er mer lønnsomme, da det sannsynligvis vil bli satt strengere krav i fremtiden. Studien bidrar derfor med å belyse viktigheten av at bankene fortsetter med å fokusere på bærekraft, og spesielt hva som også skjer internasjonalt i denne bransjen.

Mange av emnene ved mastergradsprogrammet har hatt et internasjonalt fokus. Dette gjelder blant annet emnene Revisjon 1 og 2, Strategy, Finansregnskap 1 og 2, Financial Statement Analysis and Equity Valuation, Corporate Finance og Skatte- og Avgiftsrett. Noen av fagene har også vært på engelsk, noe som gjør at vi som studenter enklere kan følge med på internasjonale hendelser i fremtiden, da vi allerede har lært flere viktige begreper på engelsk.

Emnene har gitt oss et internasjonalt perspektiv, blant annet ved at det har vært fokus på sentrale internasjonale revisjonsstandarder (ISA-er) og internasjonale attestasjonsstandarder (ISAE). Det er også blitt fokusert på hvordan en kan operere effektivt i internasjonale markeder, samt lederes utfordringer ved internasjonal konkurranse. Videre har emnene gitt kunnskap om sentrale internasjonale regnskapsstandarder (IFRS), samt anvendelsen av IFRS, som også er blitt flittig brukt i masterutredningen.

I fagene som omhandlet finansregnskap lærte vi å vurdere om årsregnskapet var i samsvar med blant annet sentrale internasjonale regnskapsstandarder. Her fikk vi også oversikt over forskjellene mellom internasjonale regnskapsstandarder og norsk regnskapsskikk. Videre har vi har lært hvordan regnskap som er utarbeidet i samsvar med internasjonale standarder brukes i verdsettelse. Vi har også fått en moderne og internasjonal tilnærming til bedriftsøkonomi. I faget Skatte- og Avgiftsrett ble det fokusert på internasjonale skatterettslige problemstillinger og det ble presentert en oversikt over hovedreglene i skatteavtaler for å unngå internasjonal dobbeltbeskatning.

Innovasjon

En stor del av utredningen handler om nøkkeltall som mulig er utdaterte. Våre informanter virket ikke helt oppdaterte på vektingen av nøkkeltallene som ligger i deres modeller, men vi har likevel fått inntrykk av at bankenes avdeling for forskning og utvikling konstant arbeider

med disse modellene og nøkkeltallene. Det er derfor nærliggende å anta at de oppdaterer seg på forskning rundt nøkkeltall, og innovative løsninger.

Noen av emnene i masteren Regnskap og Revisjon hadde også fokus på innovasjon, blant annet Strategisk Økonomistyring og Corporate Finance. Her ble det blant annet fokusert på nytenkning og innovasjonsprosesser i økonomisk styring. I et av fagene hadde vi også en nyskapende måte å arbeide på, der vi brukte MyFinanceLab til å løse oppgaver.

Ansvarlighet

Gjennom utredningen har vi blant annet hatt et fokus på bankenes rolle i forhold til regnskapsmanipulasjon. Det har vist seg at dette ikke er noe som forekommer ofte, og at når det oppdages, så er det gjerne for sent å gjøre noe med det. Bankene har gitt uttrykk for at de stoler på revisor og regnskapsfører, men som vi har vært inne på, så har også bankene et ansvar for å avdekke og forhindre hvitvasking. Dette er ikke bare et ansvar de har, men det er pålagt ifølge Hvitvaskingsloven.

I utredningen har vi også hatt et fokus på bankenes ansvar i forhold til bærekraft. Verden står ovenfor store miljø- og samfunnsmessige utfordringer, og samfunnsansvar og bærekraft er derfor viktige temaer. Vi ser at krav om bærekraft og samfunnsansvar mer og mer implementeres i bankene, men at de fortsatt har lang vei å gå. De større bankene har implementert det på papiret, men ser ut til å glemme det litt i praksis. De mindre bankene har fortsatt lang vei å gå.

Flere av emnene ved Universitetet i Agder har hatt et fokus på ansvar, blant annet Foretaksrett, Strategy og Revisjon 1 og 2. Faget Foretaksrett hadde blant annet et fokus på reglene om ansvar i selskapsforhold. I faget Strategy var et av temaene det institusjonelle rammeverket som omhandler spørsmål om samfunnsansvarlig ledelse, samt individuelle ledes samfunnsansvar. Revisjon ga innsikt i reglene rundt revisors erstatningsansvar, der det også ble presentert saker der revisorer er blitt domfelt. Dette har også gjort oss mer bevisste på vårt fremtidige ansvar som revisorer.

Kristiansand, mai 2020

Lise Berntzen Bore

Vedlegg 4: Refleksjonsnotat 2

I dette refleksjonsnotatet vil det gis en oppsummering av oppgavens tema og funn. Temaet til oppgaven skal diskuteres ved å se på Handelshøyskolen UiA sine tre kjernekonsepter; internasjonalisering, innovasjon og ansvarlighet.

Tema og funn

Denne masteroppgaven tar for seg hvordan banker bruker nøkkeltall til å analysere bedriftskunder og hvordan denne analysen blir påvirket av valg som regnskapsstandard eller estimer. Banker bruker blant annet nøkkeltall fra regnskapet for å beregne en kredittscore hos sine kunder. Oppgaven tar også for seg hvordan digitalisering og bærekraft er med på å påvirke kredittvurderingen av bankens kunder. Analysen og diskusjonen underbygges av intervjuer med relevante og kompetente respondenter, relevant forskning på området og er forankret i regnskapsteori.

Funnene våre underbygges av tidligere forskning. Det er viktig for banker å ha en forståelse for regnskapsstandardene som brukes i det norske markedet og hvordan disse kan påvirke nøkkeltallene som brukes i kredittscoringmodellene deres. Våre funn peker i retning av at det er en svak forståelse for nettopp dette, og at bankene ofte gjør lite for å korrigere forskjeller som kan oppstå. Likevel kan det tyde på at erfaringen som bankene har gjort seg er at det ofte ikke lønner seg å gjøre store korrigeringer eller etterprøve alle poster i regnskapet.

Studien kommer frem til at bankene har stor tillit til sine kredittmodeller, men at de ansatte ikke alltid har like god forståelse for hvordan tall fra regnskapet påvirker modellene i ulike retninger. Spesielt tyder det på en manglende forståelse rundt regnskapsstandardene, og hvordan et bytte mellom standardene i stor grad kan påvirke resultatet til et foretak. Videre har vi funnet ut at bankene har også en stor tillit til både regnskapsfører og revisor. Det kan være slik at bankene stoler litt for mye på regnskapsfører og revisor, likevel kommer det frem av studien vår at det sjeldent avdekkes regnskapsmanipulasjon og at kundenes regnskap i stor grad reflekterer den økonomiske realiteten i selskapet.

Internasjonalisering

Ettersom internasjonale regnskapsstandarder blir mer og mer brukt i Norge, og ikke bare for store børsnoterte selskaper som er pålagt å bruke de, blir også forståelsen rundt standardene

mer og mer viktig. Spesielt for banker, som er en ganske tradisjonell næring hvor forandringer ofte kan ta lang tid, er det viktig å omstille seg til den nye realiteten. Manglende forståelse for internasjonale standarder kan føre til en misforståelse av kundene, hva som gjør de lønnsomme eller hvordan de potensielt kan bruke et bytte av regnskapsstandard til å villedde banken og deres systemer. Dersom en bank ikke fanger opp et bytte mellom nasjonal og internasjonal regnskapsstandardene kan dette i stor grad påvirke scoring modellen banken bruker og det igjen kan føre til at kunden får en gunstigere låneavtale på bankens bekostning.

Nøkkeltallene vi undersøker i oppgaven blir brukt internasjonalt. De blir også påvirket av hvilken regnskapsstandard som ligger til grunn, enten det er IFRS eller nasjonale regnskapsstandarder. Forståelsen rundt nøkkeltallene, spesielt sett i lys av hvordan de kan påvirkes av regnskapsstandardene, er derfor svært aktuelt.

Mastergradsprogrammet for regnskap og revisjon ved Universitetet i Agder har inneholdt flere emner med et internasjonalt fokus. Strategy, Finansregnskap, Corporate Finance, Revisjon 1 og 2 og Skatte- og avgiftsrett er noen av emnene med et slikt fokus. Flere av disse fagene har i tillegg har det vært både undervisning og eksamen på engelsk, dette underbygger det internasjonale fokuset som handelshøyskolen har. Vi har blant annet lært både norske og internasjonale regnskapsstandarder og lover. Det har vært et stort fokus på den internasjonale regnskapsstandarden IFRS og de internasjonale revisjonsstandardene etter ISA.

Innovasjon

Bankbransjen er i konstant utvikling, og bankenes kredittscoringmodeller utvikler seg hele tiden. Våre funn tyder på at flere av brukerne av modellene ofte ikke hvordan de forskjellige regnskapsstandardene kan påvirke modellene i forskjellige retninger. Det kan virke som de ofte fører tall fra regnskapet direkte over i modellen og stoler veldig på tallet som kommer tilbake igjen.

Bankenes modeller inneholder også ofte svært mye finansiell informasjon, men forskning tyder på at ikke-finansiell informasjon også er svært viktig når det kommer til konkursprediksjon. Det kan derfor være nyttig med nye eller oppdaterte modeller som fanger opp ikke-finansiell informasjon. Flere av bankene driver selv med forskning innenfor området, mens de mindre bankene i stor grad outsourcer dette til større dataselskap eller går sammen og samarbeider med andre små banker.

Innovasjon var tema i flere av emnene vi hadde undervisning i. Strategisk Økonomistyring og Corporate Finance er de emnene med størst fokus. Det ble brukt MyFinanceLab for å undervise oss og teste oss gjennom bruk av online tester og oppgaver. Nytenkning og innovasjonsprosesser i økonomisk styring var sentrale temaer i Strategisk Økonomistyring.

Ansvarlighet

Banker har et ansvar etter hvitvaskingsloven å rapportere og undersøke alt som kan oppfattes som er i strid med lovens bestemmelser. Avdekking av regnskapsmanipulasjon er en del av ansvaret en bank har, det er derfor viktig at når bankene analyserer et regnskap så forstår de hva som ligger til grunn for tallene som står der.

Ikke bare har banker et ansvar felt ned i lov, banker har også et samfunnsansvar. Lokale sparebanker har som formål å støtte og låne penger til foretak som drives i samme lokalområde som banken. For mange mindre samfunn er slike sparebanker svært viktige, da de både kan gi gunstigere lån til lokalt næringsliv, men også støtter for eksempel lokal idrett eller frivillig arbeid. Modeller for risikovurdering av kunder er desto viktigere for slike banker siden de ofte gir lån til foretak med mer risiko knyttet til seg. De gir også oftere lån til mindre foretak, og i Norge er det de minste foretakene som har de største valgmulighetene når det kommer til måten regnskapet utformes. Til forskjell fra børsnoterte foretak kan de fritt velge hvilken regnskapsstandard de skal bruke, og ofte står de mye friere når det kommer til estimer de kan bruke i regnskapet.

Gjennom oppgaven har vi også sett på bankenes forhold til bærekraft hos sine kunder. Våre funn tyder på at bankene tror at bærekraft er noe som blir viktig fremover, men noe de har lite fokus på per dags dato. Bærekraft er noe de fleste banker er avventende på, de mener myndighetene bør legge klarere føringer for bankbransjen og at det ofte kan være for dyrt å implementere.

Flere av emnene våre har hatt et klart fokus på ansvar. Dette er emner som blant annet Revisjon 1 og 2, Foretaksrett, Strategy og Skatte- og Avgiftsrett. Vi har lært om regler og ansvar i selskapsforhold, institusjonelle rammeverk, samfunnsansvarlig ledelse og ansvar man har i en lederrolle. Revisjonsfaget ga oss en innsikt i revisors erstatningsansvar og hvilket

samfunnsansvar man har som revisor. Det har vært en klar bevisstgjøring på viktigheten av å opptre ansvarlig når vi i fremtiden skal jobbe som revisorer.

Kristiansand, mai 2020

Erik August Skaugen